2025

ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
(БАКАЛАВР, МАГІСТР,
ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ PHD)
ТА НАУКОВИХ КЕРІВНИКІВ

ВИПУСК 2

КРЕМЕНЕЦЬКА ОБЛАСНА
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КРЕМЕНЕЦЬКА ОБЛАСНА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ, ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ

Збірник наукових праць
здобувачів вищої освіти *(бакалавр, магістр, доктор філософії PhD)*
та наукових керівників

Випуск 2, 2025

Збірник наукових праць
(виходить два рази на рік)

УДК 378(062.552)

Педагогічні студії. Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти (бакалавр, магістр, доктор філософії PhD) та наукових керівників. Вип.2. Кременець: ВЦ КОГПА, 2025. 173 с.

Редакційна колегія

АНТОНОВА ОЛЕНА ЄВГЕНІЇВНА, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління *(Житомирський державний університет імені Івана Франка).*

БЕНЕРА ВАЛЕНТИНА ЄФРЕМІВНА, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти *(Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка).*

БОРОВА ВАЛЕНТИНА ЄВГЕНІВНА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти *(Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»).*

ГНЕЗДІЛОВА КІРА МИКОЛАЇВНА, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти *(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького).*

ДЕМ'ЯНЧУК ОЛЕКСАНДР НИКАНОРОВИЧ, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання *(Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна ак**а**демія ім. Тараса Шевченка).*

ДОМАНЮК ОКСАНА МИХАЙЛІВНА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти *(Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка).*

ДОРОНІНА ТЕТЯНА ОЛЕКСІЇВНА, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки *(Криворізький державний педагогічний університет).*

ЗДАНЕВИЧ ЛАРИСА ВОЛОДИМИРІВНА, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик *(Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія).*

КРАВЕЦЬ ЛЮБОВ МИХАЙЛІВНА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти *(Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка).*

МАЛІНОВСЬКА НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти *(Рівненський державний гуманітарний університет).*

НІКОЛАЄССКУ ІННА ОЛЕКСАНДРІВНА, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри дошкільної та спеціальної освіти (*Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького).*

ОНИЩЕНКО НАТАЛІЯ ПЕТРІВНА, доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, теорії і методики початкової освіти *(Університет Григорія Сковороди в Переяславі).*

ПРИЙМАС НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти *(Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка).*

ПШЕНИЧНА ОЛЕНА СТАНІСЛАВІВНА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри комп'ютерних наук *(Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)*.

ТИМОШ ЮЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА, кандидат психологічних наук, викладач кафедри психології і соціальної роботи *(Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка).*

ШВЕЦЬ ОКСАНА ВІКТОРІВНА, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти *(Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка).*

Збірник наукових праць призначений для публікації результатів наукових досліджень здобувачів вищої освіти (бакалавр, магістр, доктор філософії PhD) і наукових керівників з актуальних проблем вітчизняної та зарубіжної вищої школи, історії розвитку педагогічної теорії й освітньої практики, особистісно-професійної позиції педагога у новій парадигмі виховання.

Рекомендовано до друку Вченою радою КОГПА ім. Тараса Шевченка (протокол № 4 від 30.04.25 р.).

ЗМІСТ

НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ		**6**
Анастасія БІЛИК	ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	7
Олена ЗУБАЧ	ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ГАЛИЧИНІ (поч. ХХ ст.)	10
Катерина КОРОТУН	ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО СВІДОМОЇ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ С. РУСОВОЇ	14
Андрій НИКИФОРУК	ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА СПАДЩИНА АПОЛЛОНІЯ СЕНДУЛЬСЬКОГО	17
Надія ПАШКО	ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ З РІЗНИМИ СОЦІАЛЬНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	21
Аліна САВЧУК	РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	25
Діана САМЧУК	ГЕЛЕНА РАДЛІНСЬКА – ЗАСНОВНИЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК НАУКИ У ПОЛЬЩІ	28
РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОРІЄНТИРИ		**33**
Поліна БОБРОВА	ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	34
Анастасія ВОРОНОВА	КОРЕКЦІЯ РОТАЦИЗМУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СЕНСОМОТОРНИХ ВПРАВ	37
Тетяна ГРИЦАК	СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОЯВІВ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ	40
Ірина ДЯЧУК	ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДОВКІЛЛЯ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	44
Віталій ЗАЙЧИК	ЧИННИКИ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	49
Аліна КРАВЧУК	ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗА ОСВІТНІМ НАПРЯМОМ «ОСНОВИ ГРАМОТИ»	53
Каріна КРУК	ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	58
Тетяна КУДЯРСЬКА	ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї ТА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У РОЗВИТКУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ	62

Мар'яна ЛАЗАР	ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЗИЦІЇ «ШКОЛЯР» У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ ЗДО ТА ВЧИТЕЛЯ ПЕРШОГО КЛАСУ	66
Юлія МАРТИНЮК	СУЧАСНІ ЗАСОБИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЛІТЕРАТУРНОЮ СПАДЩИНОЮ ЛЕСІ УКРАЇНКИ	70
Анастасія МАРЧЕНКО	ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЛОГОПЕДИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	73
Роксолана МУСЬКО	ТЕХНОЛОГІЇ ПОДОЛАННЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	76
Сергій МУСЬКО	ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПОЖИВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	79
Софія ОЗЕРУГА	УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ІГРИ - «ЖИВОТВОРНЕ ДЖЕРЕЛО» РОЗВИТКУ ДІАМОНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	83
Анна ОПАНАСЮК	ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	86
Катерина РЕВЮК	РОЗВИТОК ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	90
Марія СІМОРА	ВИКОРИСТАННЯ ІГРАШОК У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА	95
Аліна СТЕЛЬМАХ	КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	98
Тетяна СОЛДАТЕНКО	СУЧАСНІ ФОРМИ МЕТОДИЧНОГО КЕРІВНИЦТВА РОБОТОЮ З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ЗДО	102
Марія СОЛОВЕЙ	ОСОБЛИВОСТІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ЯВИЩАМИ СУСПІЛЬНОГО ДОВКІЛЛЯ ЗА КОРДОНОМ	108
Світлана ТАРАСЕНКО	РОЛЬ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОДОЛАННІ ДИТЯЧОЇ ТРИВОЖНОСТІ ТА СТРАХІВ	111
Софія ТИМОШУК	ТЕХНОЛОГІЇ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	116
Мирослава ТИШКОВЕЦЬ	ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В НУШ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ	119
Андріана ФЕДОРЧУК	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	123

Діана ХАЙ	ЗАСОБИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗПР	126
Тарас ЯЛОВСЬКИЙ	ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКОГО СПІЛКУВАННЯ НА ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ: АНАЛІЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	129
ІННОВАЦІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НУШ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ		**133**
Віта ВАСИЛЬЧУК	РОЗВИТОК ДИТЯЧОЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	134
Олена КАЛАШНІКОВА	РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ШКІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ НУШ	137
Оксана МИКИТЮК	ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ТВОРЧИХ ІГОР	140
Юлія ОЛІЙНИК	НОВИЙ ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЗЗСО	144
Анастасія ПЕТРУЧИК	ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ ЗАСОБАМИ КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	149
Кристина ШМИГОЛЬ	ВІДКРИТІ ЗАПИТАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ТА ДОПИТЛИВОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	153
ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗИЧНОГО ТА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ВИКЛИКАХ СЬОГОДЕННЯ		**157**
Івання ВЕРТЕПНА	МИСТЕЦТВО ЯК ДІЄВИЙ ЗАСІБ У КОРЕКЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЛОГОПЕДА	158
Юлія ГРЕБІНИЧЕНКО	ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ *(на прикладі пісень війни)*	161
Світлана ГУРАЛЬНА	ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ФРОНТІ ТА В МИСТЕЦТВІ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ)	165
Олександра ПАНФІЛОВА	ІСТОРІЯ МИСТЕЦТВА ЯК БАЗОВИЙ ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ, ЦІЛІ, ЗАВДАННЯ	170

Адреса: кафедра педагогіки, дошкільної та початкової освіти, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, вул. Ліцейна, 1, Кременець, Тернопільська область, 47003.
Електронна скринька: kogpa.doshk@ukr.net

НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 371.14+316.485

ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анастасія БІЛИК, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Оксана ШВЕЦЬ,**
к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.

Анотація. *У статті розглядається поняття «імідж», «індивідуальний імідж», «педагогічний імідж», «професійний імідж» як важливі компоненти професійного успіху викладача закладу вищої освіти. Авторкою наголошено, що створення позитивного професійного іміджу вимагає від викладача закладу вищої освіти добору індивідуального власного стилю роботи та опанування спеціальними технологіями самопрезентації. Акцентовано увагу, що позитивний імідж викладача закладу вищої освіти є показником його педагогічної майстерності.*

Ключові слова: *імідж, професійний імідж, викладач закладу вищої освіти, діяльність, самопрезентація, образ.*

Діяльність викладача закладу вищої освіти значною мірою залежить від його професійного іміджу. Традиційно вважалося, що його професійний успіх визначається зовнішнім показником діяльності – обсягом знань здобувачів вищої освіти, а питання іміджу як відображення внутрішньої культури та зовнішнього вигляду особистості в педагогічній науці майже не вивчалось.

Ґрунтовний теоретичний аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що увага науковців зосереджена на проблемах становлення професійного іміджу фахівців педагогічної галузі: майбутнього вчителя початкових класів (Г. Бриль), фізичної культури (Л. Ковальчук, П. Ярошенко), викладача філологічних дисциплін (М. Сперанська-Скарга), технологій (В. Бондаренко); соціального педагога (К. Атаманська, І. Ковальова); майбутнього викладача вищої школи (В. Ісаченко, Н. Нікула, С. Рашидова, Т. Федірчик), викладача вокалу (М. Сухолова), викладача іноземних мов (Н. Прус) тощо. Очевидно, що питання формування професійного іміджу майбутніх викладачів закладу вищої освіти є пріоритетними в педагогічній науці, бо це суттєво впливає на його професійне становлення та розвиток.

Тлумачний словник української мови містить таке визначення іміджу як «рекламний, представницький образ кого-небудь, що створюється для населення« [4]. При формуванні іміджу викладача закладу вищої освіти (далі – ЗВО) реальні якості тісно переплітаються з тими, які приписують йому оточуючі (колеги, здобувачі вищої освіти).

Зазначимо, що імідж – це загальний компенсуючий механізм особистості, орієнтований на діяльність, котрий є фундаментальною ознакою психологічної активності. Він містить цілеспрямований образ, покликаний здійснити певний емоційно-психологічний вплив на людей.

У педагогіці поняття іміджу визначається як поєднання зовнішніх і внутрішніх компонентів особистості викладача ЗВО. Означені риси зумовили виникнення таких видів іміджу:

1. самоімідж – сприйняття особистості себе;
2. імідж, що сприймається іншими;
3. бажаний імідж [1, с. 20].

Бажаний імідж поділяють на особистісний або індивідуальний та професійний, котрий буває позитивним і негативним. Вказана типологія відображає погляд на імідж з різних позицій: власного «я», сприйняття іншими, бажань та реалій.

З огляду на все вищесказане, можна запропонувати визначення іміджу викладача ЗВО: імідж – це символічний образ суб'єкта, що формується в процесі взаємодії педагога з учасниками цілісного педагогічного процессу [32].

Розглядаючи педагогічний імідж, варто звернути увагу, що такий образ створюється згідно з уявленнями викладача ЗВО про ідеальну манеру професійної діяльності, спілкування, зовнішнього вигляду і активно впливає на формування його професійно-педагогічної культури. Він потребує від викладача добору індивідуального власного стилю роботи та опанування спеціальними технологіями самопрезентації, на що може піти кілька років (пошук свого стилю, вивчення досвіду інших, самоактуалізація та самопрезентація на основі власних цінностей).

Відтак, вдалий імідж – це вміння демонструвати оточуючим, що носій цього іміджу є втіленням тих ідеальних рис, якими вони прагнули б володіти, якби опинились на місці цієї людини. Поняття іміджу описує не тільки природні риси особистості, але й соціально набуті: воно поєднує як зовнішній вигляд, так і внутрішній світ людини, її психологічний тип, риси якого відповідають потребам часу і суспільства. Набуття викладачем ЗВО позитивного професійного іміджу не є самоціллю, однак оволодіння ним визначає значущу особистісну та професійну характеристику особистості, що має глибоке практичне значення у професійній діяльності. Ключовим у формуванні професійного іміджу є здатність передати через певні імідж-сигнали інформацію про себе, власні справжні, глибинні (особистісні та професійні) погляди, ідеали, плани, діяльність.

Індивідуальний імідж – це узагальнена суть «Я», образ, що складається у свідомості однієї людини під час спілкування з іншими.

В суспільній свідомості сформувався усталений імідж професії викладача ЗВО, в якому узагальнено найхарактерніші риси педагога, що закріплені в вигляді образу-стереотипу. На його основі формувалися

професіограми (опис якостей чи характеристик) ідеального викладача ЗВО. Вони змінювалися зі змінами суспільства та тих цінностей, що сповідували його члени. Професійний імідж викладача ЗВО є інтегральною характеристикою, що охоплює сукупність зовнішніх і внутрішніх особистісних (індивідуальних), а також його професійних якостей та забезпечує ефективність педагогічної діяльності.

Потрібно наголосити, що в структурі формування професійного іміджу викладача ЗВО однією з найважливіших рис успішно створеного образу є гармонійне втілення ціннісних компонентів іміджу в освітньому та виховному процесах закладу вищої освіти. Аудиторія іміджу викладача ЗВО (здобувачі вищої освіти) схильна до віддзеркалення психологічного стану та моральних настанов останнього, тому викладач має усвідомлювати відповідальність за правильний добір способів вираження його внутрішнього світу та індивідуальності.

Змістовна діяльність зі створення професійного іміджу розпочинається з мотиву, що є рушійною силою його формування та водночас його визначає. В основі діяльності може лежати як прагматична мотивація, що пов'язана з бажанням використовувати імідж задля ефективнішого соціального впливу та досягнення за його допомогою тих чи інших зовнішніх цілей, так і психологічна мотивація, пов'язана з потребою особи в удосконаленні Я-концепції, її наближення до ідеального «Я», підвищення власної самооцінки, результатом чого стає досягнення психологічного комфорту [3, с. 58].

Однак саме індивідуальність викладача ЗВО зазвичай і є головним джерелом мотивації до навчання та саморозвитку в професії. Своїм ставленням до роботи, своєю турботою та зацікавленістю, вигадкою та творчістю він мотивує здобувачів вищої освіти, пробуджує у них відповідальне ставлення до справи.

Висновок. На нашу думку, позитивний професійний імідж викладача ЗВО є показником його педагогічної майстерності та проявом професійного зростання. У цьому контексті слушними є виокремлені О. Козловою елементи педагогічної майстерності, які впливають на формування професійного іміджу викладача ЗВО: морально-духовні цінності (гуманізм, життєві ідеали та цінності, совісність, правдивість, чесність, національна гідність, толерантність, доброзичливість, тактовність тощо), педагогічні здібності, професійні знання, соціально-педагогічні якості, педагогічна техніка [2, с. 101].

Отже, професійний імідж майбутнього викладача ЗВО забезпечує успішний процес його формування та становлення в обраній професії, демонструє його індивідуальність.

Література

1. Довга Т. Імідж сучасного вчителя : навч.-метод. посіб. Кіровоград : ПП «Екслюзив – Систем», 2015. 96 с.
2. Козлова О. С. Зовнішність як компонент професійного іміджу викладача ВНЗ. *Актуальні проблеми психології*. 2012. Вип. 7. С. 101–112.
3. Коркішко А. В. Професіоналізм як підґрунтя забезпечення професійного іміджу майбутнього викладача ВНЗ. *Польсько-українське співробітництво в розв'язанні сучасних соціально-економічних проблем : наука, освіта, досвід : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Слов'янськ, 16-18 лют. 2017 р.)*. Слов'янськ, 2017. С. 58–60.
4. Тлумачний словник української мови. URL: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%96%D0%BC%D1%96%D0%B4%D0%B6 (дата звернення: 16.03.2025)

УДК 373.2.011.3-051

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ГАЛИЧИНІ (поч. ХХ ст.)

Олена ЗУБАЧ, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Вікторія ПАВЕЛКО**, к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *Автором проаналізовано особливості дошкільної освіти Галичини початку ХХ ст. З'ясовано, що були різні підходи до організації дошкільного виховання в Галичині для дітей польських сімей та українців.*

Наголошено на значній ролі у розвитку дошкільної освіти та навчанні вихователів Української греко-католицької церкви. Визначено, що розвиток підготовки фахівців дошкільної освіти в Галичині значною мірою визначався розпорядженням Міністерства віросповідань і освіти, яким передбачалося чотири варіанти навчання вихователів та встановлювалися вимоги до працівників різних дошкільних закладів.

Ключові слова: *варіанти підготовки, вимоги до працівників, вихователі, дошкільне виховання, підготовка фахівців.*

Постановка проблеми. Достеменно розкрити проблему фахової підготовки майбутніх вихователів у сучасних закладах, не занурюючись у її витоки, неможливо. Історико-педагогічний огляд дає змогу виявити фундаментальні підходи та науково-методичні аспекти в становленні дошкільної освіти, окреслити шляхи подальшого її розвитку. Вивчення трансформації цього процесу є орієнтиром для розроблення та оновлення системи освіти в умовах сьогодення.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання професійної підготовки педагогів відображено у працях А. Богуш, А. Булди, А. Глузман, Н. Дем'яненко, Т. Завгородньої, С. Івах, Я. Квасецької, О. Кобрій, Ю. Косенко, І. Кравченко, Н. Лисенко, С. Нікітчиної, М. Пантюк, Т. Слободянюк, І. Улюкаєвої, Л. Хомич тощо.

Початок ХХ ст. був суперечливим щодо розвитку української національної освіти Галичини. Досить часто змінювалася політична влада краю, економічна неспроможність народу, фактичне панування польської аристократії, практично суцільна неписьменність українського населення зумовлювали перешкоди та неможливість широкого впровадження дошкільної освіти. Основним вихователем української дитини-дошкільника залишалася мати. Селяни, яких було більшість, не сприймали ідеї організованого дошкільного виховання

Перші заклади створювалися для дітей із заможних польських сімей з метою підготовки до навчання в школі й були відомі як «фребелівські огородці», «фребелівські шкілки» або «охоронки». Для дітей найманих робітників відкривалися охоронки, які забезпечували догляд, привчали їх до чистоти й порядку, формували корисні звички та любов до праці.

Освітою та вихованням дітей займалися вихователькі («огороднички», «садівниці»), які мали освіту жіночої учительської семінарії або закінчили спеціальні однорічні курси. Няньками могли працювати будь-які фізично та психічно здорові особи з належними моральними якостями.

Значну роль у розвитку дошкільної освіти та підготовці вихователь ок відігравала Українська греко-католицька церква. Завдяки її зусиллям у 1893 році на Галичині було створено першу захоронку для дітей-українців. Засновником цього закладу став священник Перемишльської єпархії УГКЦ, релігійний письменник і громадський діяч Кирило Селецький, який відкрив її у своїй парафії в селі Жужель.

Захоронки, організовані Сестрами Служебницями, швидко поширилися, виконуючи важливу соціальну та освітню функції. Вони опікувалися дітьми віком від 3 до 7 років. Вихованці отримували тут духовний, інтелектуальний, культурний, фізичний та патріотичний розвиток. При кожному монастирі, де діяли такі заклади, черниці організовували бібліотеки з дидактичними матеріалами, педагогічними посібниками, ілюстрованими виданнями, навчальним приладдям та іграшками. Центральне місце у виховному процесі займало релігійне навчання. Використовуючи найцінніші елементи методики Ф. Фребеля, українські захоронки робили особливий акцент на національному вихованні та збереженні рідної мови.

Розвиток підготовки фахівців дошкільної освіти в Галичині значною мірою визначався розпорядженням Міністерства віросповідань і освіти від 22 червня 1872 року. Документом передбачалося чотири варіанти підготовки: навчання в державних семінаріях; спеціальні (фребелівські) однорічні курси при жіночих семінаріях; спеціальні однорічні курси при державних або

приватних дитячих садках; приватне навчання з обов'язковою тримісячною практикою в зразковому дитячому садку.

Окрім цього, встановлювалися вимоги до працівників різних дошкільних закладів, таких як дитячі садки, охоронки та ясла. Однак, не були чітко визначені загальні цілі та зміст підготовки вихователів [2]. Основний акцент у навчанні робився на практичну підготовку, яка передбачала обов'язкову роботу в дитячому закладі, а теоретичні дисципліни здебільшого співпадали з тими, які викладалися в учительських семінаріях.

Матеріальне забезпечення дошкільних закладів покладалося на засновників – державні чи громадські організації або окремих осіб. Педагогічний контроль і керівництво здійснювала управителька (керівничка) – жінка віком від 24 років, яка мала освіту учительської семінарії та щонайменше три місяці практичного досвіду.

На початку XX століття існували всі необхідні передумови для створення та розвитку закладів із підготовки вихователів дошкільної освіти. Однак на території Галичини не було жодної державної учительської семінарії з українською мовою навчання. Доступ українців до освітніх установ залишався обмеженим. Наприклад, у 1910/1911 навчальному році на території Галичини функціонувало 18 державних учительських семінарій (14 чоловічих і 4 жіночі). За мовним поділом у Західній Галичині вони були польськими, а у Східній – утраквістичними (польсько-українськими) [2].

Питання дошкільного виховання активно підтримувала українська інтелігенція, яка гуртувалася у релігійних товариствах (товариство «Мироносиць», Сестри Василіянки, Сестри служебниці Пречистої Діви Марії) та громадських організаціях («Рідна школа» Українського педагогічного товариства, «Просвіта», «Українська захоронка», «Жіноча громада», «Жіночий союз», «Товариство руських жінок» у Стрию, «Клуб русинок», «Союз українок» тощо) [2].

На постійно діючих педагогічних курсах вихователькі вивчали психологію дошкільного виховання, методику релігійного та фізичного виховання, гігієну й ручну працю [3]. Особливу увагу приділяли методиці Фрідріха Фребеля, яка була найпоширенішою, а також ознайомленню з підходами Марії Монтессорі. Згодом програма підготовки педагогів конкретизувалася та включала опанування знань, необхідних для роботи з дітьми, розуміння дитячої природи, вивчення різних напрямів і методів дошкільного виховання [3].

На початку XX століття вчительська семінарія, заснована Руським товариством педагогічним у 1903 році у Львові, стає одним із провідних освітніх закладів Галичини з підготовки педагогів для українських народних шкіл. Вона функціонувала завдяки громадським пожертвам, підтримці культурно-освітніх організацій і щорічним субвенціям крайового сейму. Випускники семінарії були затребуваними в дитячих закладах, оскільки отримували знання з дитячої психології.

Подібну приватну навчальну установу для українок перед Першою світовою війною відкрила філія Руського товариства педагогічного в Коломиї (нині Івано-Франківська область). У 1906 році вчительська семінарія була заснована при Яворівському жіночому монастирі, а в 1909 році – у Станіславові (тепер Івано-Франківськ) Сестрами Василіянками.

При цих семінаріях діяли народні школи та захоронки, де майбутні педагоги проходили практику, опановували методику навчання та виховання дітей, займалися співами й ручною працею [4].

У 20-х роках ХХ ст. двомовне навчання в Галичині стало обов'язковим. Це призвело до витіснення українських освітніх інституцій. Подальші реформи Польської республіки мали руйнівний вплив на розвиток педагогічної освіти в Галичині. У 30-х роках зміни в системі освіти передбачали, що підготовка педагогів повинна відбуватися у чотирирічних семінаріях або дворічних ліцеях для вихователів дошкільних закладів.

Висновок. Отже, на початку ХХ ст. в Галичині було закладено основу дошкільної педагогічної освіти, як теоретичну, так і практичну. Підготовка фахівців тісно пов'язувалася з розвитком закладів дошкільного виховання, які не лише забезпечували догляд за дітьми, а й ставали центрами професійної підготовки педагогів.

Література

1. Івах С. Передумови освітньої діяльності представниць жіночого руху у контексті розвитку українського шкільництва Галичини (кінець XIX – перша третина ХХ ст.). *Людинознавчі студії: зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка.* Серія «Педагогіка». 7/39, 2018. С. 85-103.

2. Квасецька Я. Нормативно-правова база і організаційні засади функціонування фахових навчальних закладів з підготовки вихователів у західній Україні (остання третина XIX – початок ХХ ст.). *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. Харків. 46. 2014. С. 194-203.

3. Лисенко Н., Кирста Н. Педагогіка українського дошкілля. Київ : Вища школа. 2008.

4. Маслій Г. Специфіка функціонування жіночих навчальних закладів професійного спрямування в Західній Україні (кін. XIX– поч. ХХ ст.). *Обрії*. 2, 2013. С. 59-61.

5. Нагачевська З. Українське дошкілля в освітньому просторі Східної Галичини (кінець XIX ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ : НАІР, 2015.

6. Улюкаєва І. Історія суспільного дошкільного виховання в Україні : навч. посіб. Донецьк : Юго-Восток, 2008. 231 с.

УДК 373.2.015.31

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО СВІДОМОЇ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ С. РУСОВОЇ

Катерина КОРОТУН, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Вікторія ПАВЕЛКО**, к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *У статті автором обгрунтовано актуальність ідей С. Русової щодо національного виховання сучасних дітей. Визначено праці, у яких С. Русова відобразила свої теоретичні погляди на дошкільне виховання загалом та національну школу зокрема. Закцентованно, що головною ідеєю педагогічних досліджень С. Русової було створення національної освітньої системи, описано її зміст та шляхи реалізації.*

Ключові слова: *виховання, дошкільник, національна свідомість, національна школа, педагогічна спадщина.*

У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») зазначається, що одним із ключових напрямів кардинального покращення виховання молодого покоління є оновлення змісту виховання, наповнення його культурним та історичним надбанням українського народу. У документі наголошується на важливості формування національної свідомості, любові до рідної землі й народу [1, с. 15].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблему педагогічної спадщини С. Русової, зокрема національного виховання дошкільників відображено у працях Н. Антонець, Л. Артемової, А. Богуш, О. Губка, Л. Гонюкової, Г. Груць, О. Джус,І. Зайченка, Н. Калініченко, Є. Коваленко, О. Коваленко, І. Комісар, Н. Копиленко, Н. Логай, Н. Маліновської, М. Мельничук, З. Нагачевської, О. Пеньковець, О. Проскури, О. Пшеврацької, Т. Поніманської, І. Пінчук, О. Савченко, В. Сергєєвої, О. Таран, О. Сухомлинської, О. Фролової, С. Якименко та ін.

Софія Русова – видатна представниця демократичної педагогічної думки в Україні, педагог, організатор народної освіти та авторка оригінальної концепції національного виховання. Свої теоретичні погляди на дошкільне виховання С. Русова виклала у працях «Дошкільне виховання», «Нові методи дошкільного виховання», «Теорія і практика дошкільного виховання», «Нова школа» тощо.

У 1932 році вона написала статтю «Національна школа», яка не втратила значення й сьогодні. У ній зазначається, що національна школа – це не просто заклад, де навчання відбувається рідною мовою. Передусім тут виховується свідомий громадянин, який розуміє свої обов'язки перед Батьківщиною, має почуття національної гідності та самосвідомості.

Основою такої школи є народознавство, що поєднує всі аспекти національного виховання [7].

Прагнення народу створити власну систему виховання – це насамперед його глибоке прагнення усвідомити себе як окрему частину людства, визначити своє місце у світовій спільноті, зрозуміти свою роль у розвитку культури та робити внесок у її збагачення [3, с. 81].

Головною ідеєю педагогічних досліджень Софії Русової було створення національної освітньої системи. Історичні обставини склалися так, що український народ на тривалий час втратив свою державність і незалежність, проте він невпинно боровся за їхнє відновлення, збереження національної культури та розбудову національної школи [3].

В основі виховної системи Софії Русової лежить ідея виховання в дітей національної свідомості, самоповаги, гідності та самосвідомості. Створення національної системи виховання є важливим процесом, що дозволяє кожному народові ідентифікувати себе у світовому культурному просторі, усвідомити свою унікальність і сприяти розвитку загальнолюдських надбань [2, с. 83].

Національний дитячий садок має стати осередком розвитку національної свідомості, ідентичності та поширення української мови. Важливими принципами його діяльності є плекання національного духу через вивчення народних казок, поезії, пісень та місцевого фольклору, що ґрунтується на природних особливостях рідного краю, фольклорі [2, с. 35].

С. Русова зазначала, що освіта може бути наповнена національним змістом завдяки засобам етнопедагогіки. Наголошувала, що справжнього розвитку досягає лише та нація, яка зуміла максимально використати свої національні традиції у вихованні, сприяючи вільному формуванню національної свідомості та ментальності [5, с. 111].

Вихованню рідним словом С. Русова надавала особливого значення в системі національного виховання. Підкреслювала, що рідна мова має бути справді близькою та природною для дітей, тобто тією, якою вони спілкуються в родині та своєму середовищі. Для України такою мовою є українська, і саме нею варто організовувати творчу діяльність дітей. С. Русова зазначала, що рідна мова у вихованні та освіті є найкращим засобом передачі думок, емоцій і вражень [3].

Педагог давала поради щодо оволодіння рідною мовою, наголошуючи на її важливості в сімейному середовищі, у спілкуванні з ровесниками та в школі (за умови, що вона є національною). Вона підкреслювала значення народної літератури, усної творчості та казки, оскільки в них містяться найпростіші життєві моделі, зрозумілі дитині. «Наше сучасне життя складне,… воно незрозуміле дитині, і хай вона спочатку навчиться орієнтуватися в найпростіших умовах життя, які описані в казках» [3, с. 46].

У національній школі вивчення літератури, на думку Русової, має починатися ще з дитячого садка. Воно ґрунтується на знайомстві дітей із

народними казками, піснями, прислів'ями та загадками. У шкільному віці цей мовно-літературний матеріал розширюється за рахунок народних дум, історичних пісень та інших зразків усної народної творчості.

Вивчення історії рідного народу, на думку С. Русової, є важливим для формування національної свідомості. Тому потрібно створювати в школах географічно-природознавчі музеї, експонати яких могли б збирати самі учні: гербарії, комах, шкурки тварин, старовинний одяг, уламки кераміки, ікони та інші артефакти. Такий підхід сприяє формуванню поваги до рідної культури, інтересу до минулого та усвідомлення зв'язку між минулим та майбутнім [2; 6].

Організація свят, особливо народних, має велике значення у виховному процесі. С. Русова підкреслювала, що їх потрібно узгоджувати з етнографічними традиціями українського народу: на Різдво влаштовувати вечори колядок, вертепні дійства, прикрашати ялинку; навесні проводити вечори веснянок, заходи до Дня першої посадки дерев тощо. Вона наголошувала, що кожне свято повинно поєднувати народні, національні та фольклорні елементи із загальнокультурними, створюючи гармонійну атмосферу радості, краси й естетичного виховання [6].

Нова школа Софії Русової мала на меті не лише передавати знання, а й формувати цілісну, національно свідому особистість. Виховуючи в дітей любов до своєї Батьківщини, ця школа сприяла розвитку в них патріотичних почуттів, прагнення пізнавати й зберігати культурну спадщину, матеріальні та духовні надбання своїх предків. Адже тільки «в такій веселій, новій українській школі виростуть дітки на радість і користь України» [6, с. 201].

Висновки. Отже, національна самосвідомість, як зазначає С. Русова, є важливою характеристикою особистості. Це любов до рідної землі, знання мови й історії, літератури, мистецтва й культури свого народу, творче осмислення та збереження національних традицій. Важливим аспектом є також повага до власної нації та до інших народів. Педагогічні ідеї С. Русової продовжують впроваджуватися в сучасний освітній процес й відповідно у дітей формується повага до духовних цінностей свого народу, відчуття гідності й самоповаги. Перспективи дослідження вбачаємо в подальшому вивченні проблеми практичної реалізації педагогічної спадщини С. Русової у вихованні дітей дошкільного віку в умовах сьогодення.

Література

1. Богуш А. М., Маліновська Н. В. Лінгводидактична спадщина Софії Русової в сучасному дошкільному закладі: *монографія.* Одеса: ПНЦ АПН України – СВД М.П. Черкасов, 2006. 134 с.

2. Зайченко І. В. Педагогічна концепція С. Ф. Русової. Чернігів: *Деснянська правда*, 2006. 232 с.

3. Педагогічна спадщина Софії Русової і сучасна освіта : *наук.-метод. посіб.* / ред. : В. Г. Слюсаренко, О.В. Проскура. Київ : Логос, 2014. 196с.

4. Попиченко С. С. Розвиток теорії і практики дошкільного виховання в Україні (кінець XIX – поч. XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Умань, 2016. 20 с.

5. Русова Софія. Вибрані педагогічні твори: у 2 кн. Кн. 1 / За ред. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук Київ : Либідь, 1997. 272 с.

6. Русова Софія. Націоналізм та інтернаціоналізм у вихованні. З маловідомого і невідомого. Ч. 1: «Несторка української педагогічної літератури…» / Упоряд. О. Джус, З. Нагачевська. Івано-Франківськ: Гостинець, 2006. С.117-221.

7. Улюкаєва І. Г. Історія суспільного дошкільного виховання в Україні: навч. посіб. Донецьк: ЛАНДОН – XXI, 2015. 238 с.

УДК 908(477)

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА СПАДЩИНА АПОЛЛОНІЯ СЕНДУЛЬСЬКОГО

Андрій НИКИФОРУК, здобувач вищої освіти.
Науковий керівник: **Олена МОРОЗ,**
к. філос. н., доцент, доцент кафедри історії та методики навчання,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.

Анотація. *У статті обґрунтовано діяльність православних священників кінця XIX – початку XX століття. Визначено особливості діяльності сподвижника релігійно-історичного краєзнавства А. Сендульського.*

Охарактеризовано його основні праці та їх роль у розвитку сучасної історії міст і сіл Волинського регіону.

Ключові слова: *історичне краєзнавство, православний священник, церковно-громадський та освітній діяч, краєзнавець, дослідник Волині.*

Постановка проблеми. Наша щедра волинська земля дала світові чимало видатних учених і дослідників історії, які зробили вагомий внесок у розвиток науки й культури України та Європи. Однак століття бездержавності, утисків і поневолення чужинцями призвели до парадоксальної ситуації – багато наших співвітчизників мало обізнані з іменами видатних представників української освіти, науки та культури, а також із їхнім внеском у спадщину краю, України та Європи.

В останній період стараннями когорти істориків-дослідників і подвижників-краєзнавців поступово почали зникати білі плями в історії України та її регіонів. Повертаються і незаслужено недооцінені або забуті суспільством імена видатних дослідників-істориків нашого краю.

Одним із таких дослідників був священник Аполлоній Дорофійович Сендульський. На початку 1860-х років, як відданий православний священнослужитель, він активно долучився до створення історико-статистичних описів міст і сіл краю. Його історико-краєзнавчі праці залишаються актуальними й сьогодні.

Краєзнавець А. Сендульський народився 17 жовтня 1830 року в селі Садки Кременецького повіту (нині у складі Великодедеркальської сільської громади Кременецького району Тернопільської області). У 1854 році, у 24-річному віці, він прийняв парафію в селі Сивки, де служив до кінця свого життя. Попри короткий життєвий шлях (помер у 51-річному віці), він зумів зробити значний внесок у суспільний розвиток. Поєднуючи релігійно-філософську, історико-краєзнавчу та освітньо-виховну діяльність, А. Сендульський залишив помітний слід у дослідженні історії Волині. Його історичні нариси є цінним джерелом для краєзнавчих студій, що підкреслює актуальність цієї теми для нашого дослідження.

Мета наукової розвідки – дослідити особливості історико-краєзнавчих праць А. Сендульського.

Стан наукової розробки проблеми. Серед праць, присвячених життєпису, світській та релігійній діяльності А. Сендульського, варто відзначити ґрунтовні дослідження таких науковців, як О. Мороз «Декалог життєтворчості Аполлонія Сендульського – священика Волині кінця XIX – початку XX століття» [3], М. Кострицi «Роль релігійного краєзнавства у дослідженні малої батьківщини» [1], О. Михайлюк «Історія Волині на сторінках газети «Волынские епархиальные ведомости»« [2] та інші.

Основний текст. У другій половині XIX століття багато священників працювало в архівах, ґрунтовно та трепетно вивчали історичні, статистичні документи, за «покликом серця» виконували свою роботу в галузі краєзнавства. Таке явище було цілком закономірним для того часу й пояснювалося соціальним статусом священників. У містах, селах і парафіях вони виконували роль своєрідних офіційних істориків, хронікерів і реставраторів подій, що відбувалися в межах місцевої громади. Священники відповідали за церковні архіви, вели метричні та сповідні книги, складали клірові відомості. Завдяки цьому вони мали глибше розуміння минулого та могли вільно в ньому орієнтуватися.

Варто відзначити, що помітною постаттю у галузі історичного краєзнавства був наш земляк А. Сендульський. На початку 60-х років XIX століття, будучи священником парафії с. Сивки (нині Шепетівський р-н Хмельницької області), він відгукнувся на поклик єпархіального керівництва щодо розробки історико-статистичних описів міст і сіл Волинської губернії.

У 1867 році місто Кременець було культурним осередком Волині, тому єпархіальними керівниками було погоджено випуск часопису «Волинські єпархіальні відомості». Друком цього видання займалися у сусідньому місті Почаєві. На його сторінках чимало священнослужителів публікували

історичні розвідки. Дослідник А. Сендульський також відгукнувся. В 1868 році на шпальтах часопису був оприлюднений нарис «Історія села Сивки». Варто зауважити, що він справив неабияке враження на тодішніх читачів. Це було зумовлено тим, що у тексті згадувалося чимало першоджерел, описів елементів побуту, звичаїв, традицій, святкувань та життя збіднілих селян. Чимало авторитетних краєзнавців схвально відгукнулись про згадувану роботу та пізніше заприятелювали з автором. Зокрема, це були знані на той час дослідники Волині – А. Братчинков, С. Барановський та професор Волинської духовної семінарії А. Хойнацький.

Дослідник О. Михайлюк, детально вивчаючи життєпис А. Сендульського, наголосив, що після першої успішної публікації «Історія села Сивки» у «Волинських єпархіальних відомостях, автором було опубліковано близько сорока історичних нарисів у рубриці «Матеріали до історично-статистичного опису православних церков і приходів Волинської губернії» – «про міста Рівне, Луцьк, Житомир, Кременець, Острог, Дубно, Овруч, Ізяслав, Полонне, містечка Боромль, Берестечко, Чарторийськ, Пересопницю, Корець, Вишгород, Вишнівець, Ляхівці, Ямпіль, села Сураж, Стожок, Тихомль, Поляхова, Городище і ряд інших» [2, с. 362].

Про місто Луцьк дослідник написав два матеріали у 1872–1874 роках, зокрема яскраво описав будівлю військового госпіталю на Красному, яка була у страшному занепаді, як і все місто, яке переживало не найкращі часи. В 1874 році у «Волинських єпархіальних відомостях» вийшов у світ нарис про м. Кременець. В описі міста Острога дослідник особливу увагу звертає на спорудження Богоявленської церкви, яка є пам’ятною окрасою міста. У 1876 році священник А. Сендульський публікує матеріали про м. Овруч, посилаючись на ілюстрацію Овруцького замку 1552 року.

Ці нариси мають велику цінність, оскільки стали відправною точкою для ґрунтовного вивчення історії міст і сіл, парафій, а також сприяли подальшому дослідженню Волині загалом та формуванню основ волинезнавства зокрема. Вони стали викликом проти окатоличення тодішньої Волинської губернії.

Дослідниця О. Мороз у своїй науковій праці слушно зауважила: «Особливий інтерес для дослідницького пошуку А. Сендульського складали історико-краєзнавчі матеріали з життя православних церков Волинської єпархії, що включали описи церковних храмів, особливості іконописів, іконостасів, питання канонічної діяльності тощо» [3, с. 60].

Варто наголосити на тому, що творчість А. Сендульського уже на той час мала свою методологію, зокрема при розробці нарисів він використовував принципи об’єктивного, незаідеологізованого викладу фактів, спираючись на історичні документи. Також він успішно застосовував при викладі краєзнавчого матеріалу порівняльний та історико-статистичний методи дослідження.

Цікавими у галузі «волинезнавства» є його праці «Із спостереження сільського священника» та «Автобіографія». Ці тексти відображали протистояння православного духовенства, релігійні традиції тогочасних волинян та стали своєрідним літописом Волині. Окремі нариси з історії містечок Лабунь і Степань та інших населених пунктів у 80 – 90-х роках XIX століття були викладені на сторінках «Київської старовини».

До останніх днів А. Сендульський присвячував себе ретельним краєзнавчим дослідженням, які залишалися головною справою його життя. Вони заслуговують на особливу повагу, оскільки були створені не професійним істориком, а відданим і небайдужим сільським священником у складних умовах історико-краєзнавчої діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, священник А. Сендульський залишив вагомий слід в історико-краєзнавчій науці, здійснивши значний внесок у вивчення минулого Волині. Його дослідження, зібрані матеріали та прагнення до історичної правди стали не лише цінним джерелом для сучасних дослідників, але й важливим чинником у збереженні культурної та історичної спадщини краю. Церковно-громадський та освітній діяч А. Сендульський також відіграв значну роль у протистоянні католицизму через вивчення історії місцевих міст та сіл, намагаючись зміцнити православні традиції, а його історико-краєзнавча спадщина потребує подальшого вивчення та популяризації, оскільки його праці залишаються актуальними. У подальшому плануємо дослідити його освітню та громадську діяльність на теренах Волинської губернії.

Література

1. Кострица М. Роль релігійного краєзнавства у дослідженні малої батьківщини. *Краєзнавство.* 2010. № 4. С. 26–36.

2. Михайлюк О. Історія Волині на сторінках газети «Волынские епархиальные ведомости». *Шоста Всеукраїнська наукова конференція з історичного краєзнавства.* Луцьк, 1993. С. 362.

3. Мороз О. Декалог життєтворчості Аполлонія Сендульського – священика Волині кінця XIX – початку XX століття. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences.* VII (34). Issue 205. 2019. P. 58–62.

УДК 37 (092)

ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ З РІЗНИМИ СОЦІАЛЬНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Надія ПАШКО, здобувачка вищої освіти.
Науковий керівник: **Любов КРАВЕЦЬ**,
к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *У статті розглянуто значення педагогічного партнерства закладів освіти з різними соціальними інститутами в умовах воєнного часу. Підкреслено, що партнерство є важливим інструментом у забезпеченні психологічної, медичної та соціальної підтримки учасників освітнього процесу, сприяючи адаптації дітей і підлітків до нових умов. Досліджено роль громадських організацій, які забезпечують школярів необхідними ресурсами для дистанційного навчання, що особливо актуально в умовах переселення. Важливим аспектом є й співпраця з науковими установами, які розробляють методичні рекомендації для роботи з учнями, котрі пережили стрес.*

З'ясовано, що спільна робота освітніх закладів із соціальними інститутами дозволяє створити умови для всебічної підтримки дітей і педагогів, що сприяє подоланню наслідків війни та збереженню навчального процесу.

Ключові слова: *педагогічне партнерство, воєнний час, соціальні інститути, психологічна підтримка, медична допомога, соціальні служби, громадські організації, посттравматичний стрес, батьківська підтримка, наукові установи.*

Постановка проблеми. Нині педагогічне партнерство закладів освіти з різними соціальними інституціями в умовах воєнного часу набуває неабиякої важливості, оскільки воно сприяє забезпеченню психологічної підтримки, соціального захисту та адаптації дітей і підлітків. У контексті воєнних реалій зростає потреба в налагодженні співпраці між закладами освіти, громадськими організаціями, державними установами та іншими соціальними структурами.

В урядових документах вказано, що Нова українська школа працює на засадах педагогіки партнерства, де спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками є основою для досягнення значних результатів. Вони є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат [2].

Метою статті є розкриття партнерства як умови для створення сприятливого простору для отримання необхідної психологічно, медичної та соціальної підтримки та мінімізувати наслідки військового конфлікту для освіти.

Виклад основного матеріалу. Війна завжди була важким випробуванням для будь-якої країни, яке торкалося не лише політичної, а й соціально-економічної та гуманітарної сфер. Сфера початкової освіти є досить вразливою, оскільки потребує стабільності, безпеки та довгострокових інвестицій у розвиток. Умови війни руйнують заклади

освіти, змушують дітей та їхніх батьків залишати домівки, спричиняють фізичні та психологічні травми, які впливають на здатність вчитися та викладати. У таких умовах необхідно надавати психологічну, медичну та гуманітарну допомоги учасникам освітнього процесу. Одним із найефективніших шляхів досягнення цих цілей є партнерство закладів освіти з різними соціальними інституціями [4].

Дітям, які стали жертвами травматичних подій, часто допомагає співпраця з соціальними службами. Вони відчувають емоційні розлади через втрату близьких. Індивідуальні та групові консультації, арттерапія, музикотерапія та навчання навичкам саморегуляції – це деякі з послуг, які надають соціальні служби в партнерстві зі школами. Здобувачі освіти можуть навчитися керувати своїм психологічним станом за допомогою цих заходів, що сприяє їхній здатності продовжувати навчання та спілкуватися з однолітками.

Соціальні служби вчать педагогів початкових класів зуміти вчасно виявити в дітей ознаки емоційних розладів, якщо наявні, і допомагають їм долати посттравматичний стрес. З метою підтримки психологічної рівноваги в освітньому середовищі вчителів навчають виявляти та оцінювати рівень стресу в здобувачів освіти. Соціальні працівники, шкільні психологи та вчителі разом допомагають учням у стабілізації емоційного стану. Такий підхід знижує рівень тривожності та страху у дітей та підтримує вчителів, які перебувають під впливом стресу.

Медична підтримка в умовах війни є також украй важливою для забезпечення фізичного благополуччя учасників освітнього процесу. Залучення медичних установ до співпраці з освітніми закладами дає змогу забезпечити школярів регулярними оглядами, вакцинацією, необхідною допомогою у разі травм. Часто в ліцеях організовуються навчальні програми з надання першої медичної допомоги, які проводяться у співпраці з медичними установами. Завдяки таким програмам учні та вчителі отримують базові знання з надання допомоги у випадку травм або надзвичайних ситуацій. Це не лише підвищує рівень безпеки у закладах освіти, але й робить дітей більш впевненими у власних силах, допомагає знижувати рівень тривожності в умовах підвищеної загрози.

Підтримка від громадських організацій та благодійних фондів також відіграє ключову роль у забезпеченні освітнього процесу в умовах війни. Завдяки гуманітарній допомозі діти отримують одяг, їжу, навчальні матеріали та навіть технічне забезпечення для дистанційного навчання, яке стало особливо актуальним у період воєнного конфлікту. В умовах переселення та необхідності навчання поза межами звичної школи доступ до комп’ютерів, планшетів, мережі «Інтернет» є беззаперечно важливим для забезпечення стабільного доступу до знань. Безліч громадських організацій надають учням зі шкіл на сході та півдні України необхідне обладнання для навчання, що дозволяє дітям залишатися на зв’язку з учителями, виконувати

домашні завдання та брати участь у онлайн-заняттях. Підтримка з боку волонтерських організацій є незамінною також для вчителів, яким гуманітарні організації допомагають адаптувати свої методики викладання до умов дистанційного навчання та надають навчальні матеріали, розроблені спеціально для онлайн-освіти.

Засоби масової інформації також відіграють надважливу роль у поширенні інформації про виклики та досягнення освітніх закладів під час війни. Медіа повідомляють суспільство про ініціативи з боку освітніх закладів, залучають увагу громадськості до потреб в освітньому просторі, особливо в регіонах, що зазнали руйнувань і потребують допомоги. Це дозволяє не лише інформувати суспільство про проблеми освіти, але й залучати до підтримки школи тих, хто має можливість допомогти. Крім того, засоби масової інформації можуть поширювати інформаційні програми для батьків і учнів про безпеку, навички поведінки у надзвичайних ситуаціях, основи психологічної допомоги.

Ще одним важливим аспектом педагогічного партнерства є співпраця з науковими установами та закладами вищої освіти, які допомагають розробляти нові методичні рекомендації для викладання в умовах війни. Наукові установи досліджують особливості впливу воєнних дій на дітей і підлітків, що дозволяє розробляти програми навчання, адаптовані до психоемоційних потреб учнів у стресових умовах. Наприклад, у деяких українських університетах розроблено методичні посібники для вчителів, які працюють з дітьми, що пережили посттравматичний стресовий розлад. Така методологічна підтримка дозволяє педагогам отримати конкретні інструменти для роботи з учнями, які мають психологічні труднощі, адаптувати навчальні матеріали та створювати освітнє середовище, що враховує потреби дітей у відновленні психологічної рівноваги [3].

Вагомою є роль батьків у забезпеченні освітнього процесу та підтримки ментального здоров’я своїх дітей. Заклади освіти разом із громадськими організаціями та психологічними службами організовують тренінги для батьків, навчаючи їх технік психологічної допомоги та методів емоційної підтримки дітей. Завдяки таким заходам батьки краще розуміють, як допомогти дітям подолати стрес і адаптуватися до нових умов. Педагогічне партнерство під час війни є середовищем для обміну досвідом між родинами, які опинилися у схожих обставинах, що дозволяє їм відчувати підтримку й об’єднувати зусилля для подолання труднощів. Наприклад, у багатьох українських містах створено групи психологічної підтримки для батьків та дітей, які переживають наслідки війни, де можна отримати кваліфіковану допомогу та поділитися власним досвідом.

Заклади вищої освіти також відіграють важливу роль у зміцненні партнерства, готуючи фахівців, здатних ефективно працювати в умовах кризи. Багато університетів України адаптували свої програми для підготовки спеціалістів у галузі соціальної роботи, психології та педагогіки,

орієнтуючись на потреби сучасного освітнього процесу. Випускники таких програм здатні надавати кваліфіковану допомогу школам, пропонуючи інноваційні методи роботи з дітьми, які постраждали від воєнного конфлікту. Це сприяє розвитку нового покоління педагогів і соціальних працівників, які мають високий рівень підготовки та готові до роботи у складних умовах [1, с. 53].

Висновки. Отже, партнерство між закладами освіти та соціальними інституціями є важливим для забезпечення безперервності та якості навчального процесу під час війни. Комплексний підхід до навчання, який включає співпрацю з соціальними службами, медичними установами, громадськими організаціями, засобами масової інформації та науковими установами, дозволяє створити умови, за яких учні можуть не лише навчатися, але й отримувати всебічну підтримку для подолання наслідків війни. Це партнерство сприяє розвитку учнів, підтримує їхнє фізичне, психологічне та емоційне благополуччя.

Література

1. Ковальчук В.А. Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя: навч. посіб. Житомир: ЖДУ, 2023. 100 с.

2. Краще разом. Що таке педагогіка партнертсва і навіщо вона в НУШ. URL: https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/ (дата звернення: 01.11.2024).

3. Про роботу відділень та наукових установ Національної академії педагогічних наук в умовах воєнного стану. Наукова доповідь Президії НАПН України / Кремень, В. Г., Луговий, В. І., Топузов, О. М., Сисоєва, С. О., Максименко, С. Д., Ляшенко, О.І., Ничкало, Н. Г., Саух, П. Ю. Лук'янова, Л. Б., Регейло, І. Ю. Гудим, І. М. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. 24 березня (№ 4). С. 14

4. Система освітнього партнерства закладу загальної середньої освіти України в умовах війни. URL: https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/672/745 (дата звернення: 02.11.2024).

УДК 378.07(477):005

РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Аліна САВЧУК, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Оксана ШВЕЦЬ,**
к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.

Анотація. *У статті розглядається поняття «управлінська діяльність», «управління», «управлінська компетентність» як важливі складові професійної діяльності викладача закладу вищої освіти.*

Авторкою представлено специфіку формування, розвитку управлінської компетентності майбутнього викладача закладу вищої освіти та окреслено її завдання у професійній діяльності.

Ключові слова: *викладач закладу вищої освіти, управлінська компетентність, управління, заклад вищої освіти, професійна діяльність, здобувачі вищої освіти.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення управлінська діяльність, як один з напрямів роботи викладача закладу вищої освіти, перебуває на стадії активного розвитку та формування. Здійснений логіко-системний аналіз наукових розвідок учених засвідчив, що в працях А. Яновської[3] аналізується процес керівництва освітнім процесом на рівні викладача, моделювання в управлінській діяльності викладача закладу вищої освіти.

Аналіз наукових досліджень. Науковці К. Галацин [1] та В. Міляєва [2] актуалізують особливості формування управлінської компетентності викладача закладу вищої освіти та розглядають зміст, світоглядні засади, формування та реалізацію професійних управлінських компетенцій. Наявні дослідження свідчать про важливу роль управлінської складової в педагогічній діяльності викладача закладу вищої освіти, що забезпечує її оптимізацію та високу якість освітнього процесу.

У закладі вищої освіти педагогічна діяльність викладача є багатогранною і має свої професійні особливості. Її результатом повинен стати високий рівень сформованості інтегральної, загальних та професійних компетентностей майбутніх фахівців, досягти яких можливо при умові реалізації системного та управлінського підходів. Відтак, варто наголосити на тому, що управлінська діяльність викладача закладу вищої освіти є циклічним і безперервним процесом, що передбачає виконання багатьох циклів управління.

Управління визначаємо як процес цілеспрямованого впливу суб'єкта на об'єкт задля забезпечення потрібного результату або ж поведінки. Підкреслено, що саме особливості освітнього процесу та викладання у

закладі вищої освіти зумовлюють потребу сформованості управлінської компетентності у викладача, що забезпечує цілеспрямованість та керованість процесом здобуття фахової підготовки у вищій школі.

Управлінська компетентність – це «здатність особи ефективно виконувати управлінську діяльність» [2, с. 7]. Формування управлінської компетентності розглядаємо як процес розвитку в майбутнього викладача закладу вищої освіти здатності ефективно виконувати управлінську діяльність у закладі освіти.

Розвиток управлінської компетентності майбутнього викладача закладу вищої освіти відбувається у ЗВО та розглядається як покращення здатності людини ефективно виконувати управлінську діяльність через розвиток у нього відповідних якостей (відчуття й прийняття нового, вимогливість, вправність, прямота, скромність, висока культура спілкування, організованість і дисциплінованість, нетерпимість до бюрократизму і формалізму) та компетенцій (громадянської, соціальної, управлінської, комунікативної та низки інших).

У дослідженні було визначено основні функції управління освітнім процесом у закладі вищої освіти: постановка мети (цілепокладання), планування, організація, мотивація, контроль, корекція [3].

Розглянемо структуру управлінського циклу: постановка мети та визначення завдань, їхнє вирішення, досягнення поставленої цілі. Після досягнення мети ставиться нова, і управлінський цикл повторюється. Завдання педагога вищої школи в сфері управлінської діяльності полягає у зміні стану керованого процесу, доведенні його до заздалегідь запланованої мети [1, с. 249]. Відповідно управління передбачає моделювання проблемної ситуації та подальше встановлення ролі кожного учасника, його функцій, прав і обов’язків, створення сприятливих умов для найкращого виконання ними поставлених завдань. Встановлено, що управлінські функції викладача закладу вищої освіти пов’язані комунікаціями – процесом отримання різнобічної інформації та педагогічним аналізом.

Саме специфіка освітнього процесу вимагає управління, оскільки це – процес цілеспрямованого впливу суб’єкта на об’єкт з метою забезпечення необхідного результату чи поведінки. Тому в роботі викладача закладу вищої освіти розвинена управлінська компетентність і яскраво відображається у його професійній діяльності: застосування власних знань у стандартних і нестандартних ситуаціях для організації освітнього та виховного процесів у закладі вищої освіти; використання інноваційних технологій навчання здобувачів вищої освіти; координація зусиль студентської групи на досягнення запланованого нею результату (в ролі куратора групи); поєднання різних стилів спілкування залежно від конкретної педагогічної ситуації у ЗВО; розв’язання педагогічних проблем без нанесення моральної, психологічної шкоди конкретній особистості (протидія мобінгу, боулінгу);

виконання навчальної, методичної, наукової та організаційної роботи у ЗВО та ін.

Висновки. Варото зауважити, що всі управлінські функції взаємозв'язані між собою і становлять реалізацію управлінської компетентності, спрямованої на досягнення поставлених цілей, дидактичних результатів та формування компетентностей у здобувачів вищої освіти. Взаємозв'язаність, послідовність управлінських функцій викладача закладу вищої освіти забезпечує керованість освітнім процесом та підвищує його якість.

Отже, нами виявлено необхідність розробки педагогічних умов для формування управлінської компетентності майбутнього викладача закладу вищої освіти, адже вона відіграє важливу роль у його діяльності.

Література

1. Галацин К. О. Реалізація управлінського підходу в освітній діяльності сучасного викладача закладу вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.*Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 61. Том 1. С. 249–255.

2. Міляєва В. Р. Психологічні основи підвищення управлінської компетентності керівника закладів середньої освіти : навч. посібн. Київ: «ДП «НВЦ Пріоритети», 2016. 36 с.

3. Яновська А. Сутність моделювання в управлінській діяльності викладача вищої школи. URL:http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/43140/1/%D0%AF%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf (дата звернення: 11.03.2025)

УДК 37.013.42:364

ГЕЛЕНА РАДЛІНСЬКА – ЗАСНОВНИЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК НАУКИ У ПОЛЬЩІ

Діана САМЧУК, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник:
Світлана КОЛЯДЕНКО, к. пед. н., доцент, завідувачка кафедри соціальних технологій, *Житомирський державний університет імені Івана Франка*.

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню життя та діяльності відомої польської вченої, викладачки, громадської діячки – Гелени Радлінської (1897-1954). Дослідники, аналізуючи різноманітні джерела самої Радлінської та бібліографів її діяльності, намагаються не тільки проаналізувати наукові погляди вченої, а й її життєвий шлях. Основна увага приділяється внеску професорки у популярізацію соціальної роботи, розвитку соціальної педагогіки як науки, що тісно пов'язаний з процесом виховання.*

Ключові слова: *соціальна робота, соціальна педагогіка, виховання, адрогогіка, соціальна служба.*

Постановка проблеми. Роздуми про історію соціальної роботи, спроби зрозуміти та розтлумачити її закономірності, логіку та механізми руху завжди цікавлять здобувачів освіти під час вивчення дисципліни «Теорія та історія соціальної роботи». Проте осмислення ходу історії соціальної роботи неминуче викликає питання про роль у її розвитку тієї чи іншої особистості. Одна з таких особистостей – *Гелена Радлінська (1897-1954).*

Мета: розкрити постать Гелени Радлінської – засновниці соціальної педагогіки як науки у Республіці Польща.

Виклад основного матеріалу. Народилася 2 травня 1879 року у Варшаві. Її батьки, Олександр і Меланія Райхмани, належали до інтелектуальної еліти Варшави того часу. Олександр Райхман був одним із творців та першим директором Народної філармонії, видавцем часопису «Відлуння музичне, театральне і художне». Мати – Меланія Райхман – була відомою письменницею та публіцисткою. Батьки Гелени були активними учасниками національно-визвольного руху за відновлення державності Польщі. Вихована у дусі боротьби за незалежність своєї Батьківщини, Гелена Радлінська все своє життя присвятила боротьбі за долю свого народу.

Дослідники життя Г. Радлінської виділяють чотири періоди її діяльності [1; 3, с.134-136].

І-й період. Варшавський (1897 – 1905). Після закінчення жіночого пансіону (1902) і успішного складання державного вчительського іспиту, Г. Радлінська поєднує роботу у бібліотеці Замойських у Варшаві з активною

соціальної та освітньою діяльністю – співпрацює з безкоштовними читальнями (czytelnia) Варшавського товариства благодійності, пропагує читання серед низьких прошарків населення. Гелена стає однією з найвідоміших авторок популярних брошур для простого народу. Публікації цього періоду її творчості наповненні ідеями формування національної ідентичності та присвячені опису і пропаганді важливих польських культурних досягнень: «Ким був Міцкевич?» (1897), «Про наші перші книги, давні школи і Краківський університет» (1901), «Історичні бесіди» (1905).

Перший період життя і творчості Г. Радлінської закінчився участю в революції 1905 року і засланням разом з чоловіком до Сибіру.

ІІ -й період. Краківський (1906-1917). Після втечі із Сибіру у житті Гелени настає новий період, пов'язаний з проживанням у Кракові, навчанням в Ягеллонському університеті, активною участю у національно-визвольній боротьбі. Головним центром соціально-освітнього життя у Кракові став Народний Університет імені Адама Міцкевича, створений у 1897 році, у якому працює Г. Радлінська. У цей період вона публікується під псевдонімом Г. Орша (Helena Orsza). Тоді ж побачили світ патріотичні та освітні брошури Радлінської. Крім того, вона редагує історичний розділ дитячого журналу «Промінчик» («Promyk»), співпрацює зі Спілкою допомоги політичним в'язням. Основною ідеєю в творчості діячки стає народно-визвольна боротьба, відродження незалежної Польщі. Результатом наукових досліджень цього періоду стала книга Г. Радлінської «Освітня робота, її завдання, методи, організація» (1913) – перший підручник в країні, у якому представлений досвід, традиції, теорія і методика соціально-просвітницького роботи. Діяльність Гелени перериває Перша світова війна. З 1914 року Радлінська у військовому департаменті Верховного Національного Комітету й у Польській Військовій Організації. Війну вона закінчила з військовим званням старшого лейтенанта.

ІІІ-й період. Другий варшавський (1918-1944). Найпродуктивніший творчий період у діяльності Радлінської. Активно встановлює зв'язки з освітньо-педагогічними рухами за кордоном, бере участь у міжнародних з'їздах, конгресах і конференціях, на яких ознайомлюється з новими напрями і течіями у теорії і практиці виховання. У 1921 році стає редактором відновленого «Педагогічного щорічника». У 1925 році успішно захищає докторську дисертацію «Сташис як соціальний діяч» («Staszic jako działacz społeczny»). Цей рік стає переломним у житті та діяльності Г. Радлінської, бо вона починає здійснювати керівництво Курсів соціально-освітньої роботи у Вільному польському університеті (Wolna Wszechnica Polska) у Варшаві. Метою курсів була підготовка вчителів для роботи з молоддю і дорослими, соціальних аніматорів і бібліотекарів. Саме діяльність на цих курсах стала відправною точкою в історії польської професійної підготовки соціальних працівників і соціальних педагогів. Завдяки участі в освітньому процесі пані Радлінській стало можливим використання світового досвіду підготовки

соціальних працівників. Курси працювали до початку Другої світової війни і підпільно під час війни.

IV – й період. Лодзький (1945-1954). Після трагічного придушення Варшавського повстання (01.08 — 03.10. 1944 р.) і недовгого переховування у Скерневиці, Гелена Радлінська переїжджає до Лодзя, де створює кафедру соціальної педагогіки при новоствореному Лодзькому Університеті. На кафедрі працюють її учні і відомі вчені – Ришард Врочинський (Ryszard Wroczyński), Олександр Камінський (Aleksandr Kamiński), Ірена Лепалчик (Irena Lepalczyk) та ін. За ініціативи Г. Радлінської у 1945 році на державному рівні було прийнято рішення про підготовку спеціалістів соціальної сфери, які б займалися у різних напрямках соціально-просвітницької та соціально-виховної роботи.

У 1946 році під керівництвом Г. Радлінської був створенний Польський інститут соціальної служби (Polski Instytut Służby Społecznej), що був перейменований у 1948 році в Польське Товариство Соціальних Шкіл (Polskie Towarzystwo Studiów Społecznych). За рекомендацією Міністерства освіти Радлінська також організовує Соціальний факультет у Вищій сільськогосподарській школі в Лодзі (Wydział Społeczny Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Lodzi). Саме в цей час у Польському інституті соціальної служби починаються активні наукові пошуки в соціальній сфері, що присвячуються питанням сирітства, діяльності будинків матері і дитини, соціальним проблемам мешканців робітничих районів Лодзя. Соціально-політичні зміни в державі, що сприяли розвитку нової ідеології в науці, суттєво обмежили дослідження Г. Радлінської. Уже в 1949 році В. Дашкевич пише: «Радлінська пропагує утопічну і шкідливу теорію соціального забезпечення…..і оманливу теорію соціальних служб. ЇЇ теорія протирічить духу марксизму - ленінізму… Радлінська явно критикує народно-демократичну владу і фактори, що керують соціально-економічним життям в Польщі….. Теорія Гелени Радлінської ставить нереальні вимоги охопити всіх нужденних допомогою і забезпеченням!» [1] Цей пасквіль потрапляє в Міністерство праці і соціального забезпечення, у результаті Радлінська в 1950/51 н.р. бере академічну відпустку і де-факто припиняє науково-дослідну роботу. У 1952 році діяльність Кафедри соціальної педагогіки Лодзького університету і підготовка спеціалістів у соціальній сфері були припиненні. У вересні 1954 року Гелена Радлінська потрапляє у лодзьку лікарню, де і помирає 10 жовтня того ж року.

Похована Г. Радлінська у сімейному склепі на Повонзківському цвинтарі у Варшаві.

Наукова спадщина Гелени Радлінської нараховує десятки статей і наукових трактатів, що умовно можна поділити на такі напрямки: історія соціально-просвітницької роботи; читання книжок і самоосвіта; андрогогіка; теорія соціальної роботи [3, с.134-136].

Розвиток соціальної педагогіки як науки, що була тісно пов'язана з вихованням, став справою всього життя Гелени Радлінської. Про роль соціальної педагогіки в побудові концепції соціального виховання вчена пише у своїх працях: «Проблеми соціальної педагогіки» (1908), «Ставлення вихователя до соціального середовища» (1935). На думку авторки, предметом соціальної педагогіки є «взаємовплив сил середовища і особистості, що змінюють середовище» [2, с.21], тобто соціальна педагогіка залежить від життєвих шляхів і доль окремих людей і соціальних груп від факторів оточуючого середовища, а також від проблематики цільової зміни середовища з точки зору виховних завдань і прагнень. Крім того, на її думку соціальна педагогіка має приділяти більше уваги системі соціально-виховних закладів та інституцій, а також підготовці соціальних працівників та працівників сфери освіти. Виходячи з цього, сутність виховних процесів полягає у пробудженні активності особистості та соціальних груп, з метою всебічного розвитку всіх здібностей і можливостей особи або груп осіб; усуненню перешкод, що заважають розвитку; а також з метою компенсації недоліків і затримки у розвитку особистості. Ці постулати, на думку вченої, мають лягти в основу системи національного виховання, мета якого – максимальна концентрація всіх народних сил і їх використання для розвитку народної культури. «Щоб всі могли стати свідомими учасниками народного життя, всі повинні мати можливість розвитку» [2, с.11].

Про діяльність соціальних працівників науковиця пише: «у широких сферах культури соціальні працівники займаються людським фактором….. Соціальний працівник має бути у своїй сфері хорошим технологом, який планує зміни, замислюється, як їх досягти, коли організовує схеми соціальної діяльності, продумує відповідні способи ефективної діяльності» [2, с.355]. Протягом більше тридцяти років Г. Радлінська, готуючи соціальних працівників, соціальних педагогів, аніматорів, вихователів для різних соціальних груп, ніколи не приділяла уваги аналізу і навчанню конкретної технології соціально-виховної роботи, проте завжди робила акцент на дослідницькій діяльності у соціальній сфері. Вона наполягала на підготовці одночасно соціальних вихователів та дослідників соціально-виховних проблем. «Технологіям конкретної спеціальності учні Г. Радлінської навчалися із життя. Соціальна педагогіка формувала у них соціальну фантазію і позицію соціального працівника» [1, с. 26].

Висновки. Ідеї Гелени Радлінської залишаються актуальними і сьогодні. ЇЇ педагогічна теорія, що послугувала «виправленню збитків і дефектів», звільненню творчого потенціалу в людині, вихованню у дусі гуманності і співробітництва, може бути використана для підготовки працівників соціальної сфери в Україні.

Література

1. Kamiński A. Zakres i podstawowe pojęcia pedagogiki społecznej Heleny Radlińskiej // Wstęp do książki Radlińska H. Pedagogika społeczna. Wrocław – Warszawa – Kraków: Wydawnictwo Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1961. 417 s.

2. Radlińska H. Pedagogika społeczna. Wrocław – Warszawa – Kraków: Wydawnictwo – Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1961. 417 s.

3.Theiss W. Radlińska. Warszawa: Wydawnictwo «Żak», 1997. 336 s.

РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОРІЄНТИРИ

УДК 372

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Поліна БОБРОВА, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Тетяна ФАСОЛЬКО**, к. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *стаття присвячена викладу сучасних підходів до проблеми формування дитячої особистості у дошкільному віці. Обґрунтовується необхідність гуманізації процесу виховання дітей дошкільного віку, врахування законів психічного розвитку у формуванні передумов особистісного самовизначення дошкільників. На основі аналізу сучасних психолого-педагогічних досліджень обґрунтовується необхідність врахування унікальних можливостей дошкільного дитинства у формуванні базових якостей особистості.*

Ключові слова: *становлення особистості, особистісне самовизначення, принцип розвитку, гуманізація процесу виховання, інновації, стратегія.*

Постановка проблеми. Сучасна дошкільна освіта базується на визнанні пріоритету розвитку особистості дитини, цінності й сенсу її буття. Ця ідея декларується сучасними нормативними та програмовими документами у галузі дошкільної освіти – Законом України «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, чинними у дошкільній освіті програмами розвитку, виховання та навчання дітей. Серед основних напрямків розвитку дошкільної освіти визначено: сприяння формуванню особистісної зрілості дитини, оптимальною для віку моделлю провідної діяльності та основними формами її активності; відмову від жорсткої регламентації буття дошкільника та педагогічної діяльності вихователя; надання суб'єктам освітнього процесу права на відповідальне самовизначення. Тому сьогодні актуальним є широке коло питань, які стосується стратегії організації життя дитини дошкільного віку у товаристві однолітків, де буде забезпечено право кожного на власний саморозвиток, розкриття потенційних здібностей у різних видах діяльності [2].

У сучасних наукових дослідженнях І. Беха, О. Кононко, С. Ладивір, Т. Піроженко, Т. Поніманської, О. Рейпольської та ін. зазначається, що становлення особистості в дошкільному віці не можна класифікувати як винятково ззовні керований процес, оскільки це суперечить суті розвитку особистості як саморуху. Провідну роль відіграє власний саморозвиток дитини. Тому об'єктивно виникає потреба у нових способах організації педагогічної взаємодії з дитиною. Реалізація виховного потенціалу

освітнього процесу передбачає стимулювання творчої пізнавальної діяльності вихованців і педагога.

Як зазначають психологи та педагоги, очікування суспільства пов'язані сьогодні насамперед з формуванням життєздатної, гнучкої, свідомої, творчої людини. Вченими та педагогами-практиками розробляються та апробовуються нові освітні технології, співзвучні сучасним тенденціям у розвитку дошкільної освіти. Вони потребують більш детального вивчення та впровадження у педагогічну практику.

Сьогодення актуальними проблемами дошкільної освіти визначає відродження найвищих духовних та моральних цінностей. Як засвідчує педагогічна практика, навчально-дисциплінарна педагогіка орієнтує дитину на зовнішні орієнтири та санкції у проявах власної поведінки. Результатом таких впливів є ззовні відповідна моральним нормам поведінка дитини. Однак внутрішні мотиви цих проявів далеко не завжди є гуманними. Нині акценти виховних впливів все більше зміщуються на вирішення актуальної потреби гуманізації життя суспільства.

В умовах суспільних змін на часі модернізація змісту дошкільної освіти, гуманізація її цілей та принципів, переорієнтація на розвиток особистості дитини як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства. Тому, головна мета національної дошкільної освіти сьогодні - створити сприятливі умови для особистісного становлення, формування її життєвої компетентності, яка як інтегральна характеристика особистості уособлює цілісний підхід до дошкільника, його розвитку, виховання та навчання [2].

Сьогодні психолого-педагогічна наука орієнтує дошкільну освіту саме на стимулювання активності дитини у власному самостворенні. Автори Базового компоненту дошкільної освіти, визнаючи сомоцінність дошкільного дитинства, пріоритет повноцінного проживання дитиною сьогодення, пропагують новий, ціннісний підхід до дитини-дошкільника як свідомої особистості, компетентної у різних сферах власного життя, зі сформованою цілісною, реалістичною картиною світу, основами світогляду [1]. Свідоме ставлення до життя означає, що у 5-7 років дитина володіє знаннями, уміннями та необхідними базовими якостями для того, щоб чітко розуміти мету, мотиви, способи власної діяльності, здатна робити елементарне судження щодо результатів своїх дій.

Базовий компонент дошкільної освіти передбачає формування у дошкільника позитивного образу «Я», створення бази особистісної культури дитини, її активної життєдіяльності. Основними показниками розвитку особистості дошкільника є сформовані особистісні якості дитини: довільність, самостійність і відповідальність, креативність, ініціативність, свобода поведінки і безпечність, самосвідомість, самоставлення, самооцінка [1].

Дошкільне дитинство характеризується тим, що життєвий досвід формується на основі засвоєння загальноприйнятих норм та правил співжиття з іншими. Одним з важливих новоутворень дошкільного віку є елементарний образ світу, дитячий світогляд [3]. Якщо своєчасно не формувати світобачення малюка, не впливати на його змістові характеристики, не пропонувати прийнятні і зрозумілі ціннісні орієнтири, йому буде важко визначатися в житті, знаходити своє домірне місце. Тому, очевидно, потребує нових підходів, пошуку ефективних та оптимальних методів та прийомів організації процес ознайомлення дошкільників з моральними цінностями. Нові технології організації життя дитини в дошкільному закладі орієнтовані на відстежування вихователем процесу реалізації особистісного потенціалу кожної окремої дитини, формування в кожного міцного фундаменту загальнолюдських цінностей на рівні вікових закономірностей та індивідуальних можливостей особистості [4].

Висновки. Найкращий спосіб передачі дітям норм гуманної поведінки – створення сприятливої соціальної ситуації розвитку. Важливим чинником формування гармонійних взаємин дитини і дорослого є змістом спілкування. Це вимагає від вихователя гуманістичного світогляду, опанування відповідних педагогічних технологій, творчого підходу до дітей, урахування їх індивідуальних особливостей [5].

Особистісно орієнтовані освітні технології та їх використання у практиці роботи закладу дошкільної освіти забезпечують можливість реалізації означених вище проблем. Їх цінність ґрунтується на оптимальному врахуванні вікових психологічних можливостей дитини дошкільного віку та механізмів розвитку особистості.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Київ, 2021. Електронний ресурс: Режим доступу: https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet

2. Богуш А. М. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.

3. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід) : Київ : Стилос, 2000. 336 с.

4. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку : навч.-метод. посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 136 с.

5. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ : монографія / за заг.ред. О. Рейпольської. Київ – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 280 с.

УДК 376-056.264:373.2-053.4

КОРЕКЦІЯ РОТАЦИЗМУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СЕНСОМОТОРНИХ ВПРАВ

Анастасія ВОРОНОВА, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник:
Наталія МАЛІНОВСЬКА,
к. пед. н., доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти,
Рівненський державний гуманітарний університет.

Анотація. *У статті розглянуто проблему ротацизму у дітей старшого дошкільного віку та можливості його корекції за допомого сенсомоторних вправ. Розкрито сутність поняття «ротацизм», висвітлено чинники його виникнення. Доведено ефективність сенсомоторних вправ як засобу корекції ротацизму в старших дошкільників.*

Ключові слова: *дислалія, ротацизм, сенсомоторика, сенсомоторні вправи.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження ротацизму зумовлена його поширеністю серед дітей дошкільного віку та впливом на формування правильної звуковимови, комунікативних навичок і мовленнєвого розвитку загалом. Оскільки ротацизм не пов’язаний із порушеннями слуху чи іннервації, його корекція потребує спеціальних логопедичних методик, зокрема сенсомоторних вправ. Вчасне усунення цього порушення сприяє успішній соціалізації дитини, попередженню можливих труднощів у навчанні та забезпеченню гармонійного мовленнєвого розвитку.

Аналіз наукових досліджень. Порушення ротацизму в дітей стало предметом поглиблених досліджень таких науковців, як Н. Вітковська, Г. Грибань, Ю. Рібцун, Д. Хрипун, Є. Соботович. Учені досліджували специфіку артикуляційної бази звука [р], причини виникнення помилок у його вимові, а також розробляли методи сенсомоторної та артикуляційної корекції, що спрямовані на формування правильної вимови цього звука у дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Дослідження ротацизму стикається з кількома основними проблемами. Індивідуальні особливості дітей – причини ротацизму можуть варіюватися, що ускладнює вибір ефективних методів корекції. Недостатня мотивація дитини – корекція вимагає тривалих занять, що потребує залучення ігрових методів та активної участі батьків. Відсутність єдиного підходу – різноманітність методик корекції ротацизму призводить до труднощів у виборі дієвої стратегії. Роль сенсомоторного розвитку – необхідність детального вивчення зв’язку між руховими

навичками та мовленнєвим розвитком. Наукова розробленість проблеми є недостатньою, що зумовлено обмеженою кількістю емпіричних і теоретичних досліджень у цій сфері.

Сучасні знання дозволяють зрозуміти механізми мовлення, де провідна роль відведена головному мозку. Відома українська вчена у галузі логопедії Є. Соботович зазначала, що для правильного мовлення необхідні такі умови:

– правильна робота центральної та периферичної нервової систем;
– правильна робота кістково-хрящово-м'язових апаратів мовлення;
– правильне мовлення оточуючих людей;
– здорові взаємини з оточуючими;
– нормально розвинений слух [6].

Як вказує Ю. Рібцун, збій в одній із цих умов призводить до мовленнєвого порушення – відхилення від норми мовленнєвої діяльності [4].

Г. Грибань зауважує, що розрізняють порушення мовленнєвої сенсорики, тобто сприймання, і розлади мовленнєвої моторики – звуковимови. Таке порушення мовлення, як ротацизм, є одним із видів дислалії – порушення звуковимови при нормальному слуху та збереженій іннервації мовленнєвого апарату [2].

Д. Хрипун зазначає, що ротацизм – це порушення вимови фонеми [р], що полягає у спотворенні фонеми чи його відсутності у мовленні в процесі складної артикуляційної роботи, зокрема язика (беруть участь всі м'язи язика). Спостерігаються такі варіанти ротацизму: відсутність однієї фонеми, носова вимова, двохгубна (з вібрацією губ і без неї), горлова, однонаголошена або глуха вимова [7].

Є. Соботович констатувала, що при нормальній артикуляції звука [р] майже весь мовленнєвий апарат напружений і нерухомий, крім кінчика язика. Губи та щелепи нейтральні, розкриті. Відстань між зубами 3-4 мм. Язик, особливо його кінчик, приводиться у напружений тонічний стан. Широкий кінчик язика піднятий вгору до альвеол, напружений, спинка язика піднята, між нею і піднебінням проходить вільно повітря, при цьому бічні краї язика щільно прилягають до верхніх корінних зубів. М'яке підняте піднебіння притиснуте до задньої стінки гортані і закриває прохід у носову порожнину. Голосові зв'язки напружені, зближені, вібрують, даючи голос. Повітряний струмінь при видиху потрапляє в порожнину рота на напружений кінчик язика і коливає його [6].

За словами Ю. Рібцун, причиною виникнення ротацизму можуть бути різні чинники: механічний, функціональний чи спадковий. До механічних чинників ротацизму відноситься масивна та надто коротка під'язична складка, неправильний привкус, травми ротової порожнини, слабкість м'язів язика [4].

Серед функціональних чинників ротацизму виокремлюють: неправильне мовленнєве виховання, іншомовне мовленнєве оточення, двомовність у сім'ї, порушення фонематичного слуху, вибір неправильної

артикуляції. Спадковим чинником ротацизму є рідкий зубний ряд, висунута вперед нижня щелепа [4].

Складність артикуляційної постановки звука [р] та різноманітність дефектів його вимови призвели до того, що кожен логопед має у своєму арсеналі загальноприйняті методи, технології та методичні прийоми виправлення порушень вимови звука [р], індивідуальні, напрацьовані багаторічним досвідом, а також інноваційні. Одним із таких засобів логопедичної корекції є сенсомоторні вправи.

На думку вчених, сенсомоторні вправи сприяють нормалізації мовленнєвої моторики, підвищенню чутливості артикуляційного апарату та загального розвитку мовлення. Впровадження цих вправ у логопедичну практику допомагає прискорити корекційний процес і досягти стійких результатів.

Н. Вітковська описує сенсомоторні вправи як спеціальні фізичні завдання, в яких поєднується рухова активність з сенсорними відчуттями. Сенсомоторні вправи сприяють розвитку нервової системи, стимулюють координацію, увагу, пам’ять та загальну розумову діяльність, що особливо важливо для дітей з порушеннями звуковимови. Для дітей з ротацизмом сенсомоторні вправи корисні тим, що покращують не лише координацію органів артикуляції, розвиток дрібної та загальної моторики, а й сприятливо впливають на рівень когнітивних функцій, комунікативних навичок та емоційного стану [1].

В. Звєкова підкреслює, що сенсомоторика – це взаємна координація сенсорних та моторних складових діяльності. Сенсомоторний розвиток закладає фундамент для загального розвитку інтелектуальної та мовленнєвої сфер дитини дошкільного віку [3].

Основні блоки сенсомоторних вправ представлені дихальними, артикуляційними вправами, вправами на рухи очей, на розтягнення і повзання, мімічною гімнастикою з елементами біоенергопластики, вправами на формування міжпівкульної взаємодії та просторових уявлень, «сухий басейн». Інші блоки сенсомоторних вправ включаються в логопедичну роботу при потребі. У сенсомоторних вправах застосовуються різні текстурні матеріали, люстерка, прищіпки, різнокольорові предмети різною форми, дії, що активізують моторику м’язів рота та ротової порожнини, вправи, що передбачають імітацію, музичні вправи [5].

Висновки. Логопеди практикують сенсомоторні вправи, інтегруючи їх до структури корекційних занять як фізкультурні хвилинки та динамічні паузи, а також чергують з іншими вправами, що безпосередньо коригують ротацизм в мовленні дитини.

Отже, використання сенсомоторних вправ є ефективним методом подолання ротацизму в дітей старшого дошкільного віку, що потребує комплексного підходу в логопедичній роботі.

Література

1. Вітковська Н.В. Нейрологопедія: сучасний підхід до сучасних дітей. Методичні рекомендації. Луцьк, 2022. 61 с.
2. Грибань Г.В. Дислалія: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі: навч.-метод. посіб. Київ, 2023. 20 с.
3. Звєкова В.К. Розвиток сенсорного виховання особистості в дошкільному дитинстві. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка»*. 2021. № 2(2). С. 65–76.
4. Рібцун Ю. Дислалія: причини, прояви, шляхи подолання. *Дошкільне виховання.* 2017. №2. С.5-9.
5. Савінова Н. В., Середа І. В., Борулько Д. М. Технології корекційно-виховного процесу: навчально-методичний посібник. Миколаїв: Іліон, 2018. 172 с.
6. Соботович Є.Ф. Вибрані праці з логопедії. / Укл. В.В. Тищенко, Є.Ю. Линдіна. Київ: «Видавничий дім Дмитра Бураго», 2015. 308 с.
7. Хрипун Д.М. Логопедія (дислалія): навчально-методичний посібник. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, ф-т дошкільної та спец. освіти. Умань: Видавець «Сочинський М.М.», 2023. 200 с.

УДК 372

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОЯВІВ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна ГРИЦАК, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Тетяна ФАСОЛЬКО**, к. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *Стаття присвячена висвітленню теоретико-методичних та практичних аспектів дослідження проблеми запобігання проявам агресивності у поведінці дітей дошкільного віку. Автором окреслюється зміст проблеми, визначаються умови, розглядаються соціально-психологічні чинники запобігання проявам агресивності у поведінці дітей передшкільного віку.*

Ключові слова*: агресивність, ігрова діяльність, педагогічна взаємодія, дошкільна освіта, психопрофілактика.*

Постановка проблеми. Суспільний розвиток у світі в останні десятиліття характеризується зростанням різних проявів агресії та насильницьких дій. Досліджуючи означені проблеми Р. Фелсон,

Дж. Паттерсон, К. Бюллер, О. Лящ зазначають, що вкрай гострою є проблема зростання дитячої злочинності, насилля до дітей, агресії у сімейних та професійних взаєминах. Все частіше можна спостерігати серед дітей та молоді прояви демонстративно-зухвалої поведінки, цинізму, негативізму у міжособистісних відносинах. Діти ростуть в умовах змін і руйнування стереотипів, коли усталені моральні норми ще не сформовані, а цінності попередніх поколінь стають неактуальними та втрачають свою регулюючу функцію.

В зарубіжних наукових дослідженнях агресивна поведінка людини розглядається в рамках різноманітних підходів, кожен з яких подає своє трактування агресії та агресивної поведінки (З. Фрейд, К. Лоренц, Р. Джекобс, С. Меднік, Л. Дуб, Н. Міллер, Л. Берковіц, А. Бандура, Р. Берон, Д. Річардсон та інші) [1].

В останні роки вітчизняні вчені приділяють увагу вивченню агресивної поведінки у осіб різного віку: О. Бовть, В. Шебанова – молодшого шкільного; Л. Семенюк – підліткового; В. Крайнюк, В. Павелків – юнацького.

Зокрема, в ряді досліджень науковцями отримані дані стосовно особливостей вікової динаміки агресивної поведінки, статевих відмінностей, визначена дія макросоціальних чинників сім'ї на агресивну поведінку. На думку багатьох психологів (В. Кузьменко та ін.), дошкільний вік є важливим для формування і закріплення різних поведінкових актів. Деструктивні реакції характерні для більшості дошкільників, але із засвоєнням правил і норм організації діяльності вони поступаються соціально схвальним формам поведінки. Однак, у певної категорії дітей прояви агресії не тільки зберігаються, а й розвиваються і трансформуються у стійкі риси особистості.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні соціально-психологічних чинників виникнення та способів закріплення агресивної поведінки дітей дошкільного віку і визначити дієві засоби її попередження.

Виклад основного матеріалу. Складність і багатозначність проявів агресивності призводять до того, що в науці на сьогодні відсутнє чітке трактування і визначення цього поняття. Для осмислення природи людської агресивності необхідно уточнити зміст і значення поняття «агресія», оскільки цей термін сьогодні досить часто використовується в широкому контексті і тому потребує чіткого визначення. Різноманітні прояви агресії досліджують представники різних наук: біології, соціології, психології, психіатрії та ін., кожна з яких виявляє в цьому феномені фактори, які є специфічними саме для цієї науки.

Протягом багатьох століть різні вчені намагались зрозуміти, чому люди діють агресивно і що слід застосовувати для того, щоби запобігти чи взяти під контроль таку поведінку. Зокрема, такі спроби робилися ще задовго до того, як психологія виокремилась у самостійну галузь науки - філософами,

релігійними мислителями.

Перші наукові пояснення феномену агресії виявились «надуманими» і спрощеними. У. Джемс стверджував, що агресивну поведінку спричиняє інстинкт ворожості, а інстинкт агресивності є одним із 20, виділених ним, основних інстинктів людини. Таким чином, слід зауважити, що у довідковій літературі існує досить широкий діапазон визначень агресії. Узагальнюючи наведені трактування можна простежити спільну позицію, згідно з якою агресія одностайно визнається негативною або ж асоціальною поведінкою.

В Оксфордському тлумачному словнику з психології за редакцією А. Ребера термін «агресія» використовують для позначення різноманітних дій, що включають напад, ворожість і т.д. Зазвичай його використовують для позначення таких дій, які можуть бути мотивовані: *а)* страхом або фрустрацією; *б)* бажанням викликати страх у інших; *в)* прагненням досягнути визнання власних ідей чи здійснення власних інтересів.

Загалом, агресію пояснюють як мотивовану деструктивну поведінку, що суперечить нормам і правилам співіснування людей у суспільстві, й наносить шкоду об'єктам нападу.

Отже, як бачимо, визначення терміну агресії у різноманітних довідниках має широкий діапазон та різні напрямки пояснення. Проте можна помітити ключовий психологічний момент агресії – це негативна чи асоціальна поведінка, яка, практично, не має відношення до благополуччя психічного здоров'я. Проблема агресії у дитячому віці є актуальною за сучасних умов. Дитяча агресивність зачіпає не тільки навколишніх людей – батьків, вихователів, учителів, однолітків, вона, насамперед, створює труднощі і для самої дитини у її взаєминах з оточуючими. Агресивність не є чимось незначним, адже «прояв дитиною агресії є наслідком наявності у неї якогось серйозного неблагополуччя у ході її розвитку» [1]. Агресивність визначає не тільки сьогоднішнє становище дитини у системі суспільних зв'язків та взаємин, її вплив на розвиток особистості носить більш довготривалий характер. Так, встановлено, що діти, які у 6 - 8-літньому віці відрізняються високим рівнем агресивної поведінки і тенденцією уникати соціальних контактів, в подальшому відчувають труднощі в навчальній діяльності, мають слабкі успіхи у школі та низький рівень інтелектуального розвитку, погано адаптовуються.

Найперші зразки поведінки дитині надають батьки, які можуть давати приклади як позитивної соціальної спрямованості, так і демонструвати неприйнятні з точки зору соціальних норм способи взаємодії з іншими людьми. Діти, які стали свідками прояву агресії батьками, відтворюють побачене не тільки у своїх іграх, але і у стосунках з іншими людьми. При цьому зразки поведінки батьків мають більш тривалий вплив, призводячи до того, що діти, які постійно бачать насилля між батьками, будучи дорослими, схильні використовувати у своїй сім'ї ті ж способи взаємодії, що

практикували їх батьки. Спостереження за агресією таких близьких дитині людей, як батьків, формує толерантне ставлення до агресивної поведінки, яка починає розглядатись як цілком нормальний спосіб взаємодії з іншими людьми. Крім того, це знімає внутрішні заборони на дану поведінку, так як приклад батьків показує, що агресія прийнятна у взаєминах з оточуючими [4].

За агресивно-недружелюбним ставленням до інших людей приховується прагнення заслужити повагу до себе хоча б таким неконструктивним способом. Другою формою прояву агресивності є самопринижения, почуття провини. Зниження цінності «Я», почуття незахищеності призводить до того, що агресія спрямована на самого себе (аутоагресія), аж до нанесення собі тілесної шкоди [5].

Найбільший вплив на дитячу агресивність має негативне, відчужене, байдуже ставлення матері до дитини, що поєднується з поблажливістю до її агресивних проявів. Дитина і з іншими людьми буде поводити себе так, щоб змусити їх робити те, що вона хоче, буде прагнути нав'язати свою думку. Це стане перешкодою у налагоджуванні стосунків з іншими людьми, що, у свою чергу, призведе до зростання агресивності дитини. Таким чином, як поблажливий стиль виховання, вседозволеність та відсутність контролю за дітьми з боку батьків, так і надто суворі покарання сприяють підвищенню рівня агресивності дитини.

Окрім батьків, прикладом агресивної поведінки можуть виступати брати та сестри, педагоги закладів освіти. тому важливим є те, щоб запобігти проявам агресивності вихователів ЗДО в процесі професійної діяльності.

Висновки. Отже, проблема агресивності дітей піднімає питання про методи впливу, в тому числі про наслідки застосування суворих покарань. До суворих покарань відносять не тільки використання фізичної сили стосовно дитини, але і психічні покарання – образа, критика, словесні погрози і т.д. Л. Ерон виділяє 4 форми жорстокого поводження з дітьми: фізичне, сексуальне, психічне (емоційне) насилля і зневажання основних потреб дитини (моральна жорстокість). Дошкільний вік − унікальний період у житті людини. Він характеризується особливою чутливістю до засвоєння різних аспектів соціальної взаємодії дітей та вихователів.

Література

1. Дозорець Л. Корекція агресивності у дошкільників. *Психолог-вкладка*. 2006. №9.

2. Дроздов О. Ю. Проблеми агресивної поведінки особистості. Чернігів, 2000. 156 с.

3. Дронова О. С. Теоретико-прикладні засади профілактики та корекції агресивної поведінки неповнолітніх. *Практична психологія та соціальна робота*. 2010. №7. С. 57–60.

4. Емоційний розвиток дитини (Збірник психол. тестів, програми тренінгу емоційної зрілості, тренув. вправи для дітей дошк., мол. шкіл. та підл. віку / упоряд. С. Максименко та ін.). К. : СПДФО О. П. Главняк : Мікрос. СВС, 2004. 111 с.

5. Євтушенко І. В. Страх та агресія як деструктивні прояви психіки. *Психологія*. Збірник наукових праць. К.: НПУ іменні М. П.Драгоманова, 2003. Вип. 21. С. 15-23.

УДК 37.016: 502/504

ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДОВКІЛЛЯ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ірина ДЯЧУК, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Валентина БЕНЕРА,** д. пед. н., професор, завідувачка кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *У статті представлено актуальну проблему виховання відповідального ставлення до довкілля у дітей передшкільного віку на прикладі ознайомлення їх із правилами пожежної безпеки на засадах філософії сталого розвитку. Автором наведено зміст такої роботи для дітей різних вікових груп, приклади методів та форм роботи щодо формування навичок безпечної поведінки з вогнем (тематика занять, бесід, екскурсій, ігор, створення тематичних малюнків, проведення тижня безпеки, організація проектів, застосування інформаційно-комунікаційних технологій).*

Ключові слова: *діти передшкільного віку, довкілля, відповідальне ставлення, пожежна безпека, безпечна поведінка, сталий розвиток.*

Постановка проблеми. Виховання відповідального ставлення в дітей дошкільного віку до довкілля вкрай важливе в умовах сучасного стану розвитку суспільства. Актуальність цієї проблеми на етапі дошкільного дитинства в соціальному середовищі пов’язана з віковими особливостями їхнього розвитку. Інформування дітей дошкільного віку щодо проблеми охорони навколишнього середовища є важливою ланкою екологізації освітнього процесу та раннього формування знань щодо бережливого ставлення до довкілля.

У Законі України «Про дошкільну освіту» [4] задекларовано, що дитина має право на безпечні та нешкідливі для здоров’я умови утримання. Тож захистити дитину від можливих небезпек і навчити безпечно взаємодіяти з довкіллям – одне з провідних державних завдань, визначених у

Базовому компоненті дошкільної освіти. У ньому ж визначено, що поняття «безпека» – це:

1) знання дітей-дошкільників про певні небезпечні ситуації та людей, які можуть загрожувати здоров'ю та життю, уміння правильно поводитися у різних ситуаціях;

2) навички самостійних рішень у певних надзвичайних ситуаціях [1].

Наразі життя дитини безпосередньо пов'язане із її безпекою. Щоденно проблеми безпеки життєдіяльності відносять до глобальних проблем людства. Споживацьке ставлення людства до природних ресурсів та недбала взаємодія людей з навколишнім середовищем, виснаження ресурсів, різні види забруднення, виробництво, воєнні дії та інші чинники техногенного характеру, ставлять перед суспільством завдання формування відповідального ставлення до навколишнього середовища. Виховання у дітей змалечку любові, поваги та бережливого ставлення до довкілля у майбутньому відіграє важливу роль у збереженні Планети, що декларує філософія сталого розвитку в Україні [7, с.130]. Концепція сталого розвитку визнана всіма країнами, що входять до складу ООН, в якості одного з пріоритетів людства, перехід до якого має відбуватися на національному та глобальному рівнях. Тому актуальним завданням є формування у дітей дошкільного віку навичок безпечної поведінки в довкіллі, які слугуватимуть їй основою для безпечного життя та її відповідального ставлення в сучасному суспільстві задля реалізації завдань сталого розвитку.

Аналіз наукових досліджень. Підтвердженням цього виступають сучасні наукові дослідження А. Богуш, В. Бенери, Н. Гавриш, Н. Казмірчук, І. Карук, О. Ковшар, І. Стахової та ін. Для прикладу, В. Бенера, Н. Маліновська [2], які представили у посібнику методику словникової роботи й ознайомлення з довкіллям [2, с. 194], описали провідні принципи ознайомлення дітей з явищами навколишнього світу (тематичне об'єднання, інформаційне та емоційне насичення навчального матеріалу; тісний взаємозв'язок з розвитком рідного мовлення і логічного мислення; активна пізнавальна діяльність; відповідність сучасності; врахування культурно-етнографічних особливостей краю; поєднання пізнавальних та виховних завдань) [2, с.204]. Вчені (В. Андрієнко, І. Буртейний, В. Джигирей, В. Житецький, І. Талан), які також досліджують обрану нами проблематику, послуговуються такими поняттями, як: «безпека життєдіяльності» – в його основі лежить співвідношення «відповідальне ставлення до довкілля»; «безпечна поведінка» (Н. Зимівець, Л. Карнаух, Л, Калуська, І. Козловська,), «культура безпеки» (В. Мошкіна, Л. Яковенко) [6, с. 30]. Численними дослідженнями (А. Березовський, Л. Гураш, І. Карук, Н. Лизь, І. Стахова) доведено, що процес забезпечення відповідального ставлення до довкілля складається з вирішення трьох завдань: ідентифікація безпеки; розробка попереджувальних заходів; ліквідація можливих наслідків [3; 5; 6].

Виклад основного матеріалу. Методика виховання відповідального ставлення до довкілля передбачає ознайомлення дітей з правилами пожежної безпеки. Зокрема, дітей молодшого шкільного віку потрібно спонукати замислюватися над тим, що таке вогонь і яка небезпека пов'язана з його використанням. Вони повинні знати, що не можна брати в руки сірник і розпалювати вогонь. У середньому дошкільному віці робота у вказаному напрямку ускладнюється та передбачає наступне: діти повинні знати про користь вогню і шкоду, яку він може завдати, якщо використовувати його неправильно. Діти повинні знати, що запалені сірники, папір горять, лампочки і газові плити можуть бути джерелами вогню. Якщо не вимкнути праски та електричні плити, вони можуть нагрітися і запалити предмети або приміщення. Праски треба ставити на вогнетривку підставку і вимикати з розетки після закінчення прасування [3, с. 273]. Не менш важливо навчити дітей користуватися сірниками: розповісти, що зберігають сірники в коробці, а для того, щоб запалити сірник, потрібно дістати його з коробки і потерти головкою об стінку коробки. Слід розповідати дітям у закладах дошкільної освіти, вдома про роль сірників у житті людей: дорослі використовують їх для приготування їжі на кухні або для спалювання опалого листя. При необережному поводженні сірник може спричинити пожежу. Діти не повинні користуватися сірниками без дозволу та нагляду дорослих. Сірники не можна використовувати в іграх. У старших групах робота вихователя спрямована на подальше формування відповідального ставлення до довкілля. Зокрема, дітей навчають ознакам пожежі та способам її гасіння (за допомогою вогнегасника, води, піску і великої ковдри). Дітям старшого дошкільного віку під час занять та бесід розповідають, що для гасіння пожежі використовується спеціальний автомобіль, який називається пожежною машиною. Ці машини пофарбовані в червоний колір з білими смугами, мають сині сигнальні вогні та сирени. Коли на вулиці з'являється пожежна машина, люди знають, що вона поспішає на гасіння пожежі. Пожежники гасять пожежі, рятують людей та майно. Вони спритні та хоробрі. Коли пожежа спалахує на верхніх поверхах багатоквартирного будинку, пожежники сміливо і швидко піднімаються по пожежній драбині і входять в охоплене полум'ям приміщення, не боячись вогню. Пожежники працюють у спеціальних протигазах, оскільки під час пожежі утворюється велика кількість диму і токсичних газів, що ускладнюють дихання. Дітей можна познайомити з героями-пожежниками, показати їхні портрети та розповісти про їхні героїчні вчинки під час гасіння пожеж.

Діти старшого дошкільного віку повинні запам'ятати номер виклику пожежної охорони «101» і користуватися ним тільки в разі потреби: набирати «101» і повідомляти, де сталася пожежа (ім'я, прізвище, вулицю, номер будинку або квартири) [3, с. 276]. Зазвичай правила пожежної безпеки діти вивчають на заняттях з ознайомлення з довкіллям: розглядання сірників і бесіди про вогонь; розглядання пожежної машини і бесіди про неї;

ознайомлення з телевізором (холодильнико, електроплитою); бесіди вихователя на теми: «Вогонь – це добре, вогонь – це погано», « Як гасити пожежу»; читання вірша «Пожежа» та обговорення його змісту, екскурсії до пожежної частини, зустрічі з пожежниками; перегляду фільму «Пожежа» та ознайомлення з портретами героїв-пожежників; читання уривків із оповідань про пожежу та перегляду відеофільмів «Запобігання великій пожежі», «Машини на вулиці», «Історія про неслухняне козеня», сюжетно-рольових ігор «Ми – пожежники», «Ліквідатори вогню» тощо. На заняттях з малювання та у вільний час діти малюють картини на основі спостережень, екскурсій і творів відомих дитячих казкарів.

Для виховання відповідального ставлення до довкілля у дітей передшкільного віку можна створити дитячі малюнки на теми: «Один вдома», «Пожежна безпека», «Про правила дорожнього руху», «Якщо ти загубився на вулиці», «Правила поведінки під час пожежі», «Правила дорожнього руху». Можливо використати мнемотаблиці зі схематичними зображеннями правил безпечної поведінки в побуті. Завдяки такій наочній опорі діти запам'ятовують правила поводження з побутовими електроприладами, гострими чи крихкими предметами тощо, пожежної безпеки; навчаються дотримуватися інструкцій; моделювати розв'язання складних життєвих ситуацій; розвивають мислення, уяву, зв'язне мовлення [3, с. 278].

З метою поліпшення якості освітнього процесу з питань особистої безпеки та захисту життя дітей, закріплення відповідального ставлення до довкілля у дітей передшкільного віку варто проводити Тиждень безпеки. Кожен день тижня безпеки має своє тематичне направлення. Цикли ігрових занять: «Правила та безпека в побуті», «Подорож казками», «Подорож із білочкою по гриби», «Малечі про небезпечні речі», «Сам удома», «Школа ввічливості».

Тематика проєктів, яку теж можна застосовувати для виховання відповідального ставлення до довкілля у дітей передшкільного віку теж є різноманітною, наприклад: «Бережись бід, поки їх немає», «Школа пішохода», «Подорож у великий світ» тощо. Варто також зауважити, що інформаційно-комунікаційні технології урізноманітнюють освітню діяльність, роблять її насиченою, нетрадиційною, яскравою. Щоб наочно показати дітям події та явища реального життя, можна використати мультимедійні презентації: «Смішарики. Абетка безпеки», «Уроки безпеки від тітоньки Сови», «Абетка дорожньої безпеки від тітоньки Сови», «Правила поведінки дітей», «Уроки безпеки з Кроко», «Фокс і Трот поспішають на допомогу» тощо.

Висновок. Отож, виховання відповідального ставлення до довкілля в дітей дошкільного віку – актуальне завдання сьогодення задля реалізації ідей сталого розвитку в дошкільній освіті. Наступні дослідження зосередимо на

вивченні технологій використання сучасних засобів і форм ознайомлення дітей з довкіллям.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник: Т. О. Піроженко, член-кореспондент НАПН України, проф., д-р псих. наук; Авт. кол-в: Байєр О. М., Безсонова О. К., Брєжнєва О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О. Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М. А., Мордоус І. О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О. Д., Шевчук А. С. Київ: Видавництво, 2021. 37 с.

2. Бенера В. Є., Маліновська Н. В. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей: *навчально-методичний посібник* за кредитно-модульною системою організації навчального процесу для студентів напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта». Київ: Видавничий Дім «Слово», 2019. 384 с.

3. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. С.273-280.

4. Закон України «Про дошкільну освіту» URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/257175.html (дата звернення: 12.01.2025)

5. Казьмірчук Н., Карук І., Стахова І. Інноваційні технології формування екологічної культури : європейський тезаурус. URL: https://ecoedeu.vspu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/12/EcoEdEU_article.pdf (дата звернення: 02.03.2025)

6. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти дітей п’яти років: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08; наук. консультант А. М. Богуш; Криворіз. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2016. 625 с.

7. Мандрик О. М., Мальований М. С., Орфанова М. М. Екологічна освіта для сталого розвитку. *Науково-технічний журнал*. 2019. № 1 (19). С. 130-139.

УДК 378.14.032

ЧИННИКИ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Віталій ЗАЙЧИК, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Маріанна ЯРОЩУК**, к. психол. н., доцент, доцент кафедри психології і соціальної роботи,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.

Анотація. *Актуальність теми статті визначається проблемами, які постають перед батьками й педагогами на початку відвідування дитиною закладу дошкільної освіти. Тому метою нашого дослідження є виявлення й перевірка ефективності низки умов успішної адаптації дітей раннього віку до нового соціального оточення. Аналіз педагогічних і психологічних джерел дозволив виділити такі умови й довести їх ефективність. Рівні адаптованості дітей перевірялися за методикою «Визначення рівня адаптації дітей». У ході експерименту використовувалися форми співпраці з родинами вихованців, методи й засоби створення емоційно-позитивної атмосфери в дитячому колективі та зняття емоційного напруження дітей.*

Ключові слова: *діти раннього віку, адаптація, заклад дошкільної освіти, співпраця з родиною.*

Постановка проблеми. Перший етап соціального життя дитини раннього віку, пов’язаний із пристосуванням до нових умов, розпорядку дня, взаємодії з дорослими та однолітками під час відвідування закладу дошкільної освіти, є досить складним. Перехід із сімейного середовища, де дитина почувається захищеною та звиклою до стабільних умов, у новий простір викликає значний стрес. Процес адаптації може відбуватися з різною швидкістю та рівнем успішності залежно від індивідуальних особливостей дитини, умов виховання та підтримки з боку дорослих.

Аналіз наукових досліджень. Проблема адаптації дітей до закладів освіти привертала увагу спеціалістів різних галузей:

- невропатологів, фізіологів, педіатрів – дослідження фізіологічних реакцій організму на зміну середовища;
- педагогів (С. Бурсова, О. Ткачук, Н. Павлущенко) – розробка методик адаптації дітей у групах раннього віку;
- психологів (Л. Басанець) – аналіз емоційного стану дитини в період адаптації.

Мета: схарактеризувати чинники успішної адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Термін *«адаптація»* вперше був уведений німецьким фізіологом Г. Аубертом у 1865 році та згодом почав використовуватися в біології для позначення пристосування організмів до

змін навколишнього середовища. У педагогічному контексті адаптація розглядається як важливий етап розвитку особистості, що супроводжує певні періоди життєвого становлення дитини.

Особливу увагу педагоги дошкільної освіти приділяють створенню сприятливих умов для адаптації дітей у новому середовищі. З огляду на це проблема адаптації дошкільників залишається актуальною та потребує подальших досліджень і вдосконалення педагогічних підходів.

Аналіз педагогічних і психологічних джерел, нормативних документів, програмового та методичного забезпечення діяльності педагогічних колективів у роботі з дітьми раннього віку; спостереження за процесом адаптації дітей у дошкільному закладі; узагальнення досвіду роботи вихователів і методистів; анкетування педагогів і батьків щодо особливостей адаптації дітей та ефективності застосованих методик.

У ході дослідження було використано методику «Визначення рівня адаптації дітей», яка дозволила оцінити, наскільки успішно вихованці пристосовуються до нового соціального та предметного середовища закладу дошкільної освіти.

Основними критеріями адаптації стали: емоційний стан дитини (сльози, посмішка, емоційна нестабільність); характер діяльності (пасивність, спостереження, наслідування, самостійна ігрова або предметна діяльність); ставлення до дорослих і однолітків (позитивне, байдуже або негативне); вербальні прояви (відсутність згадок про батьків або постійне бажання повернутися додому).

Ознаки успішної адаптації включали:

- спокійний емоційний стан,
- активну взаємодію з навколишнім середовищем,
- встановлення контакту з однолітками та вихователями.

Коли дитина демонструвала стійке негативне ставлення до вихователя, відмовлялася від будь-якої діяльності, постійно згадувала про батьків або відчувала явне полегшення при їхньому поверненні, це свідчило про складнощі в адаптаційному періоді.

Мета методики – моніторинг перебігу адаптації новоприбулих дітей та визначення рівнів їхньої адаптованості.

Завдання дослідження:

1. Виявити дітей, які мають труднощі з адаптацією, і покращити їхній емоційний стан у групі.
2. Визначити заходи для полегшення процесу звикання.
3. Розробити рекомендації для вихователів і батьків щодо підтримки дітей у цей період.

Результати визначення рівня адаптованості й належності дитини за характером поведінки до певної групи показали, що на початку року із середнім рівнем адаптованості було 33 % від загальної кількості дітей. Для цієї групи характерний нестабільний емоційний стан: новий подразник

(наприклад, зміна режимних моментів) спричиняє повернення до негативних емоційних реакцій. Однак за умови емоційної підтримки дорослого діти проявляють пізнавальну й поведінкову активність, намагаються пристосуватися до нової ситуації.

З низьким рівнем адаптованості було 67 % дітей від загальної кількості. Для таких вихованців характерним був негативний емоційний стан (сльози, плач), відсутність апетиту, відмова від сну, відсутня діяльність, переважання потреби у спілкуванні з близькими дорослими, відсутність взаємовідносин з дітьми й іншими дорослими. Проаналізувавши результати обстеження, можна зробити висновок, що в дезадаптованих дітей найяскравішими показниками виявилися: порушення апетиту, напружений емоційний стан, протест у поведінці щодо дотримання режимних моментів дитячого садка. Тобто, стривоженість і емоційне напруження дітей відбиваються на їх подальшій діяльності протягом перебування в дошкільному закладі, а небажання дотримуватися режимних моментів провокує яскраво виражений емоційний протест. Отже, констатувальний етап нашого дослідження показав переважання кількості вихованців із низьким рівнем адаптованості до умов закладу дошкільної освіти. Як зрозуміло, дітей із високим рівнем адаптованості не було виявлено. Очевидно, що переважання дітей із низьким рівнем адаптованості до умов закладу дошкільної освіти потребує подальшої роботи: продовження спостережень під час режимних моментів, проведення ігор, спрямованих на зближення з вихователем та однолітками, консультаційна робота з вихователями щодо полегшення процесу адаптації дітей до умов дитячого закладу, просвіта батьків.

Проаналізувавши психологічні та педагогічні джерела, провівши спостереження за роботою педагогів у групах раннього віку, ми виділили найважливіші умови й напрями роботи вихователя в адаптаційний період, які полягають у:

1) взаємодії сім'ї та працівників закладу дошкільної освіти: надати батькам поради щодо дотримання режиму дня, уточнити, що в дитини мають бути сформовані навички самообслуговування, наблизити умови закладу дошкільної освіти до домашніх, формувати в дитини позитивні установки;

2) усунення психоемоційного напруження, встановлення емоційного контакту з дитиною, увага до потреб та індивідуальних особливостей дитини;

3) створення в цілому емоційно-позитивної атмосфери в дитячому колективі.

Результати повторного дослідження рівня адаптованості дітей показали, що за два місяці показники значно змінилися в кращий бік. Усі діти, які брали участь у дослідженні, адаптовані до закладу дошкільної освіти, у них переважають позитивні емоції, гарне самопочуття, діти йдуть на контакт, у них гарний сон і апетит, спостерігається безболісне прощання з близькими.

Нами виявлено, що дітей із високим рівнем адаптованості до закладу

дошкільної освіти – 73 % від загальної кількості обстежених дітей. Для них характерний переважно радісний або стійко-спокійний емоційний стан. Вони активно контактують із дорослими, іншими дітьми, діють із навколишніми предметами, швидко адаптуються до нових умов (незнайомих дорослих, нового приміщення, спілкування з групою однолітків). Дітей із середнім рівнем – 27 % від загальної кількості обстежених дітей. Дітей із низьким рівнем не виявлено. Усі вихованці спокійно заходять до групової кімнати, дивляться в очі дорослим людям, коли ті до них звертаються. Діти вступають у контакт зі своєї ініціативи, можуть звернутися з питанням до іншого, попросити про допомогу. Їхній емоційний фон бадьорий або спокійний, емоції легко розпізнаються. Діти дотримуються встановлених правил поведінки, адекватно реагують на зауваження та схвалення, корегуючи відповідно свою поведінку. Вміють грати поруч з іншими дітьми, доброзичливі до них.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, ми бачимо: для того, щоб адаптація дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти проходила легше для дитини, необхідно проводити спеціально організовану роботу із застосуванням методів, прийомів, засобів, які дозволять створити позитивну атмосферу у групі. Однак наразі спостерігається різноманітність поглядів педагогів на обов'язкові умови цього процесу, що свідчить про широке поле для досліджень: перевірка впливу інноваційних освітніх методів на дітей раннього віку, підбір нових форм і змісту діяльності закладів дошкільної освіти, активніша взаємодія педагогів із батьками, включення дітей у суспільне життя громади тощо.

Література

1. Басанець Л. М., Іванова О. І., Кулагіна Т. В., Токаренко О. М. Психофункціональні показники першокласників у динаміці навчання. *Педагогічні науки*: *теорія, історія, інноваційні технології*. 6 (40), 2014. С. 97–105.

2. Бурсова С. С. Діагностика рівнів адаптації дітей до дошкільного навчального закладу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 10 (54), 2015. С. 263-270.

3. Захарова Н. Адаптація дітей до дитсадка. *Дошкільне виховання*, 2006. С. 8–10.

4. Маковецька Н. В. Увага, адаптація. *Дошкільне виховання*. 12, 2001. С. 13–14.

5. Нурєєва О. С. Таємниці адаптації. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. Третій рік життя. Харків: Вид. група «Основа»: «Тріада», 2008.

6. Ткачук О., Павлущенко Н. Психолого-педагогічні аспекти адаптації дітей старшого дошкільного віку до умов школи. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи*. Суми: ФОП Цьома С. П., 2018. С.127-130.

УДК 373.016:003-028.31

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗА ОСВІТНІМ НАПРЯМОМ «ОСНОВИ ГРАМОТИ»

Аліна КРАВЧУК, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Валентина БЕНЕРА,** д. пед. н., професор, завідувачка кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *У статті здійснено психолого-педагогічний аналіз наукових досліджень і публікацій з досліджуваної проблеми. Розкрито засоби реалізації освітнього напряму «Основи грамоти» відповідно до оновленого Базового компонента дошкільної освіти. Проаналізовані сучасні методи і прийоми реалізації державного стандарту дошкільної освіти у площині оволодіння основами грамоти.*

Зроблено первинні висновки щодо ефективності застосування засобів реалізації освітнього напряму «Основи грамоти» під час педагогічної практики.

Ключові слова: *Державний стандарт дошкільної освіти, основи грамоти, фонематичне сприйняття, звуковий аналіз слів, письмо, читання.*

Постановка проблеми. Сучасні концепції удосконалення освіти в Україні, переорієнтація лінгводидактичної освіти в цілому та мовленнєвої підготовки зокрема орієнтують педагогів на забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини починаючи з першої ланки – дошкільної.

У сучасних умовах навчання дітей дошкільного віку основам читання та письма стикаємося з низкою викликів, пов’язаних з індивідуальними особливостями розвитку, змінами в освітньому середовищі та застосуванням новітніх педагогічних технологій. Традиційні методи навчання іноді не враховують психологічної готовності дітей до опанування звукового аналізу, що може призводити до втрати інтересу до читання та письма. Тому, нашу думку, виникає необхідність інтеграції ігрових, комунікативних і технологічних підходів у навчанні**,** що забезпечить формування у дітей не лише навичок декодування тексту, але й усвідомленого сприймання мовлення.

Оновлення Державного стандарту дошкільної освіти України зумовлює необхідність пошуку ефективних засобів реалізації освітнього напряму «Основи грамоти».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вивчення рідної мови та формування мовленнєво грамотної особистості відображена в низці державних нормативних документів на державному рівні (закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «По дошкільну освіту» (2017 р.), Базовий компонент дошкільної освіти (2012 р.), Державний стандарт дошкільної освіти (2021 р.)) визначають завдання з формування у

старших дошкільників елементів грамоти як складника мовленнєвої компетентності та вимоги до підготовки їх до навчання у школі.

Дослідження основ грамоти в закладах дошкільної освіти (ЗДО) є важливою складовою педагогічної науки, що спрямована на підготовку дітей до успішного оволодіння читанням і письмом. Ця тема привертала увагу вчених в історико-педагогічному вимірі і привертає увагу сучасних вчених, практиків та батьків.

Проблема формування у дітей елементів грамоти як складника мовленнєвої компетентності цікавила багатьох педагогів минулого та сучасності. Історико-педагогічні витоки процесу навчання грамоти дітей представлено у працях Т. Г. Шевченка, М. Шашкевича, О. Духновича, П. Куліша, К. Д. Ушинського, І. Огієнко, С. Русової, В. Сухомлинського та ін.

К. Д. Ушинський пропонував розпочинати навчання грамоти через аналіз «живої мови». На його думку, вправи на визначення звуків у словах, добір слів із певним звуком, поділ слів на склади, а також маніпуляції зі звуками у словах не лише сприяють розвитку уваги, пам’яті та мислення дитини, а й викликають інтерес до читання.

У психологічній і методичній літературі (М. Генінг, Н. Дурова, Д. Ельконін, Л. Журова, Л. Ткачова, Г. Тумакова та ін.) обґрунтовано, що навчання грамоти потрібно починати з дошкільного віку, оскільки в 5-6 років утворюються умовно-рефлекторні функціональні зв’язки, які лежать в основі процесів читання та письма, що має важливе значення для початкового формування усного й писемного мовлення дітей.

Засадничі сучасні теоретико-методичні питання навчання дітей передшкільного віку елементів грамоти відображено у працях В. Бенери, А. Богуш, Л. Калмикової, Н. Маліновської, Т. Піроженко та ін. У сучасній науково-методичній літературі навчання грамоти визначається як процес формування у дітей елементарних навичок читання і письма. Метою навчання грамоти є формування й удосконалення умінь і навичок у дітей в усіх видах мовленнєвої діяльності – слуханні й розумінні, говорінні, читанні та письмі.

А. Богуш наголошує, що формування у дошкільників свідомого ставлення до мови, елементів усвідомленої оцінки і контролю – актуальне завдання сучасного навчання, розв’язання якого дасть змогу втілити наступність двох початкових ланок освіти – закладів дошкільної освіти і початкової школи [1, с. 298].

Практичне розроблення проблеми навчання грамоти та підготовки руки дитини до письма у ЗДО відображено у низці навчально-методичних видань авторів з пошуками альтернативних шляхів впровадження на практиці (Н. Горбункова, О. Деркач, А. Зрожевська, Л. Іванець, К. Смирнова, Н. Удовенко, А. Цимбалару, Л. Якименко) та публікаціях Л. Меленець Г. Вінцюк та ін.

Особливості застосування ігор у процесі навчання дітей грамоти та підготовки руки дитини до письма досліджували та запровадили впровадження в освітній процес : Л. Артемова (театралізовані ігри), В. Бенера (інтелектуальні мовленнєві ігри), Н. Бібік (розвиваючі ігри), А. Іваненко (дидактичні ігри з навчання грамоти), Н. Кудикіна, Ю. Рібцун (дидактичні ігри) та ін. Вчені характеризують специфіку організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти за допомогою ігор, як ефективного методу навчання грамоти та підготовки руки дитини до письма, визначають напрями впровадження дидактичних ігор в освітній процес ЗДО.

Разом з тим, результати логіко-системного аналізу наукових джерел, досвід роботи дозволяють зауважити, що у науковому просторі й на практиці не в повній мірі розкрито засоби реалізації державного стандарту дошкільної освіти за освітнім напрямом «Основи грамоти» у ЗДО.

Мета – актуалізувати сучасні засоби реалізації Державного стандарту дошкільної освіти за освітнім напрямом «Основи грамоти».

Виклад основного матеріалу. Важливим кроком стало впровадження у варіативну частину нового Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) (2021) розділу «Освітній напрям «Мовлення дитини. Основи грамоти». Реалізація Державного стандарту дошкільної освіти за напрямом «Основи грамоти» полягає у пошуку ефективних методів, засобів і підходів, що відповідають сучасним вимогам освіти та віковим особливостям дітей, сприяючи їхньому успішному переходу до шкільного навчання.

Автор-розробник освітнього напряму «Мовлення дитини. Основи грамоти» у Стандарті дошкільної освіти (БКДО-2021) Н. Гавриш зауважує, що *мовленнєва компетентність у площині оволодіння основами грамоти* – це здатність дитини до фонематичного сприйняття, звукового аналізу елементів мови, готовність до письма, друкування і читання свого імені, простих слів [5, с.56].

Таблиця 1

Змістове наповнення мовленнєвої компетентності дітей у площині оволодіння основами грамоти [складено за джерелом: 5]

мотивація	**обізнаність із буквами**	**умілість**
до оволодіння грамотою як важливою ознакою дорослої культурної людини	як знаками передачі звуків на письмі, відповідними тнрмінами, на елементарному рівні принципом складоутворювальної ролі голосних звуків у словах, усвідомленні залежності значення слова від порядку слів у ньому	здійснення звукового і складового аналізу слова, запис друкованими літерами свого імені й коротких простих слів, читання таких слів, виявлення готовності до письма

Навчання грамоти – складна аналітико-синтетична діяльність. Опанування процесу читання вимагає розвиненого фонематичного слуху для здійснення складної операції: співвіднесення із виділеним звукомбукви та його графічного зображення (кодування), поєднання однієї букви з іншою і відповідного вимовляння букви у звук чи склад (перекодування).

Сучасні методи та прийоми навчання грамоти дітей дошкільного віку є надзвичайно важливими для гармонійного розвитку та підготовки дітей до школи. Розробляючи і впроваджуючи інтерактивні методи підготовки дітей дошкільного віку до навчання грамоти, враховували індивідуальні особливості розвитку кожної дитини та сучасні освітні тенденції.

При виконанні експериментальної частини кваліфікаційної роботи інтегровано та доцільно ми застосовували із дітьми старшого дошкільного віку:

– стимульні запитання та завдання на розвитокфонематичного сприйняття за змістом коректурної таблиці;

– активні методи і прийоми формування фонематичного слуху у дітей;

– шаблони карток-завдань для індивідуальної та підгрупової роботи на формування навичок читання складів і коротких слів;

– добірку стимульних вправ із підготовки руки дитини до письма та ін.

На педагогічній практиці із здобувачами першого (бакаларського) рівня вищої освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта застосовували добірку стимульних вправ із підготовки руки дитини до письма:

– Пальчикова гімнастика (вправи, ігри, театр).
– Штрихування, трафарети.
– Розмальовки, домальовки.
– Малювання на піску, у повітрі, на землі, водою.
– Ліплення + усі види образотворчої діяльності.
– Обведення літер.
– Графічні та зорові диктанти.
– Мозаїка, конструктори.
– Еспандер.
– Маніпулювання з дрібними предметами.
– Дидактичні ігри (лабіринти, «Склади візерунок», «Впізнай на дотик»).
– Геоборди (ігри Воскобовича, «змійки»).
– Ручна праця (плетіння, в’язання, пап’є-маше, декупаж).
– Вправи з різноманітним інвентарем (м’ячі різного розміру і фактури, дрібний інвентар).
– Бізіборди [5, с. 154].
– Ігри для розвитку дрібних м’язів пальців руки й окоміру дітей
– Вправи на розвиток дрібних м’язів пальців, кисті, передпліччя та плеча [1, с. с.311].

На формувальному етапі педагогічного експерименту було застосовано різнорівневі завдання з використання елементів природного середовища для ознайомлення дітей із буквами на засадах диференціації та індивідуального підходу:

– Підготуйте пропозиції (10+) щодо використання елементів природного середовища для ознайомлення дітей з буквами.

– Прописування, промальовування в повітрі, на піску, по калюжі букв/слів.

– На яку букву схожа хмарка, дерево, кущ, гілочка?

– Витоптування букв (ногами, руками, іншими предметами) на піску.

– Викладання букв паличками (піском, камінцями, жолудями та ін.).

– Ліплення букв з піску або глини.

– Гра «Упізнай букву на дотик».

– Гра «Хто швидше добіжить до літери?».

– Домалюй букву предметом із природного матеріалу.

– «Вишивання» букв стрічками на деревах, кущах тощо.

– Гра «Жива буква» (Зобрази букву положенням тіла).

– Гра «Спіймай букву у воді».

– Використання кольорової крейди.

– Зображення букви за допомогою води.

– Прикрасити кущі літерами. Знайти знайомі.

– Знайти літери в траві, піску [5, с. 155].

У процесі дослідження ми дійшли висновку, що сучасні методики враховують особливості сприйняття інформації дітьми та пропонують ефективні способи у площині оволодіння основами грамоти, що базуються на грі, візуальному сприйнятті, слуховій пам’яті та сенсорному досвіді.

За результатами проведеного дослідження, аналізу наукової літератури, практики роботи у ЗДО можемо зауважити, що оволодіння основами грамоти на лінії дошкільного дитинства за дотримання відповідних організаційно-педагогічних умов забезпечує успішну підготовку дитини до школи. Результати проведеної роботи відображено у протоколах дослідження та у параграфі кваліфікаційної роботи «Аналіз результатів дослідження».

Висновки. Проблема оволодіння основами грамоти дітей дошкільного віку залишається актуальною для науковців, педагогів і батьків. Важливо зауважити про необхідність формування у дітей старшого дошкільного віку емоційно-ціннісне ставлення до оволодіння основами грамоти, щоб дитина виявляла інтерес до друкованого тексту, бажала навчитися читати, складати, друкувати склади і слова, була мотивована оволодіти грамотою як важливою ознакою дорослої культурної людини.

Логіко-системний аналіз наукової літератури, досвід роботи у ЗДО, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що питання оволодіння основами грамоти це не просте поєднання різноманітних методів роботи навчання грамоти, а виступає як комплексна технологія, особлива культура

підтримки і допомоги дитині у вирішенні завдань особистісного розвитку, виховання, соціалізації у підготовці до школи.

Література

1. Бенера В.Є., Маліновська Н. В. Теорія та методика розвитку рідної мови: *навч.-метод. посіб.* вид. 3-е, перевид. К.: Видавничий Дім „Слово”, 2019. 384 с.
2. Богуш А. М., Маліновська Н. В. Перші кроки грамоти: перед шкільний вік: *навч. посіб*. К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. 424 с.
3. Вінцюк Г. Технології навчання грамоти в процесі підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі. *Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації*. 2021. № 6. С. 169–173.
4. Гавриш Н. Читання і письмо в дошкільному дитинстві: навчати чи ні? Дошкільне виховання. 2021. № 9. С. 3–10.
5. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / Упоряд.: О. Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгловська, Л. В. Куземко. Харків: Вид.-во «Ранок», 2021. 240 с.
6. Меленець Л. І. Технології раннього навчання читання. *Інноваційна практика в роботі вихователя ДНЗ*. Київ. Шкільний світ, 2010. С. 82-101.

УДК 378.14.032

ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Каріна КРУК, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Оксана ДОМАНЮК**, к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *У статті обґрунтовується актуальність використання інноваційних підходів до організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. На основі наукових праць І. Дичківської, В. Завалевського, О. Попової та інших розглядаються визначення освітніх інновацій, основні чинники та напрями інноваційної діяльності в галузі дошкільної освіти. Представлено орієнтовний перелік інноваційних технологій українських авторів, рекомендованих до використання у роботі з дітьми передшкільного віку.*

Ключові слова: *інновації, освітні інновації, інноваційні технології, дошкільна освіта.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі свого становлення та трансформації суспільне дошкільне виховання потребує оновлення, удосконалення, нових підходів. Дитина дошкільного віку третього

тисячоліття є новою креативною та творчою особистістю, на формування якої впливають усілякі соціальні, природні, екологічні, інформаційні чинники. Зважаючи на це, активізується проблема: «Як навчати, як створити умови для розвитку та самореалізації особистості у процесі здобуття освіти?». Значною мірою цього можна досягти, використовуючи в умовах закладу дошкільної освіти сучасні інноваційні технології навчання. Вихователь дітей передшкільного віку покликаний відкрити перед дитиною різноманітний світ у всіх його проявах, допомогти їй увійти в цей світ без страху, зі справжнім інтересом і любов'ю.

Відповідно до Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» визначальною складової формування освіти є оновлення її змісту. Стратегічними цілями освітньої політики в Україні є розвиток наукової та інноваційної діяльності, підвищення якості освіти на інноваційній основі [3]. Це передбачає фокусування зусиль на створенні ефективної системи методологічного та науково-методичного супроводу процесів модернізації освіти, прогнозуванні інноваційних тенденцій на основі результатів моніторингових досліджень; розвитку та відборі інноваційних ідей, а також забезпеченні їх реалізації; формуванні відкритої інформаційно-аналітичної бази нововведень у всіх підсистемах освіти. Отже, інновації є основним напрямом розвитку системи дошкільної освіти [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє стверджувати, що серед учених, які вели дослідження у цьому напрямі, варто згадати праці Л. Даниленка, І. Дичківської, В. Кременя, О. Попової, Л. Подимової та інших. Дослідники проблем педагогічної інноватики намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні можна зазначити, що традиційна освіта, орієнтована на передачу знань, умінь і навичок, відходить на другий план, поступаючись компетентнісному підходу до розвитку особистості. За останні роки науково-технічний прогрес сприяв виникненню нових форм освітньої комунікації та сучасних методів вирішення навчально-пізнавальних завдань. Основними рисами інноваційної діяльності є індивідуальний підхід, творчий та дослідно-експериментальний характер, а також стійка мотивація до пошуку нових підходів в організації освітнього процесу [4].

І. Дичківська зазначає, що освітні інновації – це вперше створені та вдосконалені освітні, навчальні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що мають істотно поліпшити результати освітньої діяльності. Інтегровані інновації відкривають досконаліші шляхи піднесення якості наукових досліджень і реальних змін у практиці [1, с.29].

Зазначимо, що І. Дичківська визначає такі основні напрями інноваційної діяльності закладу дошкільної освіти: апробація вітчизняних і світових освітніх інновацій; апробація інновацій, розроблених у ході

експериментальної роботи регіонального рівня; розробка й експериментальна перевірка продуктивності застосування освітніх і педагогічних інновацій; застосування освітніх і педагогічних інновацій [1, с.65].

Також авторкою визначено пріоритетні завданнями педагогічних колективів закладів дошкільної освіти, які здійснюють інноваційну діяльність. З-поміж них: вивчення освітніх інновацій, визнаних ефективними українською та зарубіжною педагогічною наукою, ефективність їх апробації в інших ЗДО; моніторинг результативності впровадження інновацій; створення бази даних щодо впровадження педагогічних інновацій у освітній процес закладів дошкільної освіти; розроблення методичних рекомендацій щодо організації освітнього процесу закладами дошкільної освіти, які здійснюють інноваційну діяльність [1, с.66].

У таких умовах набула нового значення роль вихователя закладу дошкільної освіти. Він повинен бути партнером дитини у здобутті знань, розвивати пізнавальні якості дошкільника, його життєву компетентність у різних напрямах діяльності, формувати творчість та креативність. У зв'язку з цим еволюція змісту, форм і методів навчання спонукає до розробок і впровадження інноваційних освітніх технологій [3].

У наукових працях В. Завалевського зазначається, що розвиток інноваційних процесів у освіті зумовлюється низкою чинників: інтенсивним розвитком інформаційних технологій у всіх сферах людського буття; оновлення змісту філософії сучасної освіти, центром якої став загальнолюдський ціннісний вимір професійної діяльності; гуманістично зорієнтованим характером взаємодії учасників навчально-виховного процесу; необхідністю підвищення рівня активності та відповідальності педагога за власну професійну діяльність [2, с.63].

Автор переконує у значущості інноваційної діяльності педагога, що ґрунтується на основі наукового осмислення практичного педагогічного досвіду, організації цілеспрямованої педагогічної діяльності, зорієнтованої на зміну та розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики [2, с.56].

Різноманітність змісту, методів і прийомів навчання і виховання дошкільнят вимагає консолідації зусиль педагогів для радикальної зміни підходів до роботи з дітьми, переорієнтувавши кожного вихователя на те, щоб дитина завжди залишалася в центрі уваги. З-поміж інноваційних технологій, авторами яких є українські вчені, виокремлюємо: «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» (О. Пометун, Н. Гавриш); технологію мовленнєвого розвитку дошкільників «Мовленнєвий компонент дошкільної освіти» (А. Богуш); психолого-педагогічне проектування Т. Піроженко; технологія «Довкілля» Л. Калуської; технологія формування екологічної культури дошкільників (Г. Бєлєнька, Т. Науменко); технологія навчання дітей читанню Л. Шелестової; технологія формування екологічно

доцільної поведінки на різних етапах дошкільного дитинства (Н. Лисенко, З. Плохій); методика використання схем-моделей для навчання дітей описовим розповідям (Т. Ткаченко); методика використання схем-моделей у лексично-граматичній роботі (К. Крутій); методика розвитку творчих здібностей на заняттях з малювання (Л. Шульга); лего-технологія Л. Парамонової; використання ейдетики у роботі з дошкільниками (І. Матюгін) та ін.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що тенденції розвитку освіти в Україні з огляду на євроінтеграцію, зумовили необхідність розгортання інноваційних процесів в освітній системі. Саме через зміни у діяльності педагога можна домогтися якісних змін в освітньому процесі, наблизити його результати до стандартів європейського освітнього простору. Важливо, що першою ланкою освіти є дошкільна, тому, інноваційна діяльність саме вихователя закладу дошкільної освіти відіграє визначальну роль.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у детальному вивченні інноваційних технологій українських учених та їх впровадження в практику роботи ЗДО.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : *підручник*. 2-ге вид., доповн. Київ: Академвидав, 2012. 349 с.

2. Завалевський Ю. Сутність інноваційної педагогічної діяльності. *Педагогічний дискурс*. 2014. Вип. 17. С. 63–70.

3. Інноваційні технології в дошкільній освіті : збірник абстрактів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Переяслав-Хмельницький, 28-29 березня 2018 р. / за заг. ред. Л. О. Калмикової, Н. В. Гавриш. Переяслав-Хмельницький : ДЗВО «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. 266 с.

4. Феномен інновації : освіта, суспільство, культура : *монографія* / Кремень В. Г. та ін. ; за ред. акад. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2018. 471 с.

5. Шинкаренко В. В., Олефір Н. В., Клімова Л. В., Купрієнко В. І. Сучасні тенденції інноваційного розвитку системи дошкільної освіти в умовах сьогодення. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 14. Том 2. 2019. С. 101–104.

УДК373.24-043.5+17.023.32]:376-053.4-056.26

ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї ТА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У РОЗВИТКУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Тетяна КУДЯРСЬКА, доктор філософії, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Анотація. *У статті висвітлено першорядні завдання нашої освіти щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами, зокрема – підвищення статусу дитинства в суспільстві і гуманного ставлення до усіх дітей, незалежно від особливостей їхнього розвитку, та труднощі в розвитку означеної категорії дітей.*

Автором описані помилки батьків під час взаємодії з дітьми з особливостями розвитку та сформульовано завдання, які постають перед ними. Розкрито зміст підходу до надання соціально-педагогічної допомоги дітям з особливими потребами, а саме фізичної та соціально-педагогічної реабілітації.

Ключові слова*: дитина з особливостями розвитку, супровід батьків дітей із особливими освітніми потребами, традиційні і нетрадиційні підходи, соціально-педагогічна допомога дітям.*

Постановка проблеми. Необхідність підвищення статусу дитинства в суспільстві, гуманного ставлення до дітей незалежно від особливостей їхнього розвитку та особистісних досягнень – є одним із першорядних завдань нашої освіти. Особливого значення набувають проблеми корекції та соціалізації дітей з особливими потребами (ОП), оскільки розв'язання завдань гармонійного поєднання їхніх суспільних та особистісних інтересів, визначення ними майбутніх соціальних перспектив є здебільшого завданнями сім'ї, батьків. Останнім часом різко зросла чисельність дітей з особливостями розвитку й збільшилася частота хронічних захворювань, що спричинюють інвалідизуючу патологію.

Батьки, в яких народилася дитина з особливими потребами, перебувають у ситуації морально-духовної травми, зумовленої невизначеністю соціального статусу дитини, відчуттям дисгармонії власного особистісного стану, і, водночас, виявляють пасивність, зумовлену відсутністю чіткої програми реабілітації стану дитини, цілеспрямованих дій, скерованих на забезпечення її подальшого життя [4, с. 59].

Мета: розкрити зміст роботи у взаємодії сім'ї та закладу дошкільної освіти у розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. До недавнього часу вважалося, що вихователем дитини повинен бути заклад освіти та педагогічний колектив. Проте сьогодні ніхто вже не заперечуватиме, що основну відповідальність за розвиток дитини бере сім'я, бо саме в ній закладаються найважливіші риси особистості дитини, її ставлення до себе, до світу. У сім'ї задовольняється

значна частина її потреб: в емоційній підтримці, любові, захищеності. Незадоволення їх у сім'ї породжує нервово-психічне напруження, тривогу. Допомога дитині необхідна, але не кожний батько замислюється над тим, що він потрібен малюку не тільки для того, щоб нагодувати, одягти, а й для спілкування [2, с. 26].

Якщо дитина здорова, її мозок функціонує повністю, дорослому не потрібно докладати спеціальних зусиль, спілкуватися з нею. Один віковий період змінюється іншим, і батькам здається, що дитина всього навчилася сама. Якщо ж якісь обставини викликають відхилення у функціонуванні центральної нервової системи, труднощі в роботі мозку, батькам доводиться докладати значних зусиль, аби навчити свого малюка спочатку елементарних, а потім складних дій, без яких подальший психічний розвиток був би неможливим.

Труднощі в розвитку таких дітей полягають у тому, що навіть для незначного просування в засвоєнні нового досвіду їм потрібно значно більше зусиль і часу. Наприклад, щоб навчитися користуватися чашкою, дитині потрібно вміти цілеспрямовано рухати рукою, впізнавати чашку серед інших предметів, вміти використовувати чашку за її призначенням – наливати воду та пити з неї. Здорова дитина навчається цього швидко, батьки й не помічають послідовності опанування нею потрібних знань та вмінь. Якщо ж у роботі дитячого мозку є певні порушення, то малюк втрачає здатність легко і самостійно засвоювати все, що роблять дорослі, він не встигає за темпом життя дорослих здорових людей. Таку дитину потрібно вчити усьому, не поспішаючи, послідовно, пристосовуючись до її індивідуальних можливостей [4, с. 60].

Звичайно, батькам необхідно мати певні педагогічні знання. Проте виховання кожної дитини – робота творча. Батьки краще, ніж будь-хто інший, знають свою дитину. Тому якими б посібниками вони не користувалися, їм потрібно буде самим зорієнтуватися в тому, що їхня дитина вже вміє, а чого їй необхідно навчитися, які завдання будуть корисними, а які – ні. Якщо ж вправа надто легка, дитина виконує її швидко і далі не виявляє інтересу. Якщо ж вправа надто складна, то навіть після допомоги дорослого дитина не може повторити її, бо їй нецікаво, вона не розуміє, чого від неї хочуть. Корисні такі завдання, які дитина розв'язує за допомогою дорослого, а потім може перейти і до самостійної роботи [1, с. 40].

Одна з нагальних потреб, що вимагає розв'язання, – соціально-педагогічна і психологічна допомога сім'ї, яка має дитину з фізичними, розумовими та психічними порушеннями. Розглянемо завдання, які стоять перед батьками, які виховують дітей із особливими потребами (див. табл.1).

Таблиця 1

Завдання батьків дітей із особливими освітніми потребами

Завдання	Зміст завдань
Ставитися до дитини з інвалідністю толерантно	ставитися до неї як до дитини з особливими потребами, яка вимагає спеціального навчання, виховання і догляду
Організувати навчання дитини з ОП з урахуванням спеціальних рекомендацій, порад та інструкцій дефектолога, соціального педагога, лікаря чи реабілітолога поступово і цілеспрямовано	навчати дитину альтернативних способів спілкування
	навчати основних правил поведінки
	прищеплювати навички самообслуговування
	формувати вміння, що допоможуть подолати стреси
	виявляти та розвивати творчі здібності
	розвивати зорове, слухове, тактильне сприймання
Створювати середовище емоційної безпеки	дитина має виховуватися в атмосфері любові та добрих стосунків між усіма членами сім'ї
	слід додержуватися постійного режиму дня
	треба позбавитися небезпечних речей, предметів, що спричиняють у дитини страх чи іншу негативну емоційну реакцію
Відвідувати групи підтримки і взаємодопомоги	вчитися відверто висловлювати свої думки
	дізнаватися про чужий досвід вирішення проблем у навчанні та вихованні дітей
Батьки повинні навчитися	поважати дитину
	сприймати її такою, яка вона є
	хвалити й заохочувати до пізнання нового
	стимулювати до дії через гру
	розмовляти з дитиною, слухати її, спостерігати за нею
	не боятися щохвилини за її життя
	не піддаватися всім примхам і вимогам дитини
	бути реалістом щодо своїх можливостей
	підтримувати і допомагати один одному
	не забувати про себе, ставитися до себе позитивно й розвивати в себе почуття гумору
	брати тайм-аут

Працюючи з дитиною, батьки часто допускають низку помилок, які утруднюють взаємодію з дитиною [1, с. 48]. По-перше, намагаючись розвивати дитину, вони часто вважають серйозними тільки такого типу завдання, які проводяться на уроці в школі (садять дитину до столу, намагаються вчити букви, писати). І, звичайно, не досягають успіху, бо дитина не дозріла, щоб цілеспрямовано вчитися. Для неї добра та наука, якої вона не помічає, наука, яку вона осягає, граючись.

По-друге, батьки починають працювати над усуненням порушення, яке помітили. Вони часто скаржаться на погану пам'ять дитини і вважають її причиною всіх шкільних негараздів, просять поради. Для розвитку пам'яті важливим є розвиток мислення. А воно починається тоді, коли дитина пізнає прості властивості речей: сніг – холодний, вітер – дме. Даремно займатися тренуваннями запам'ятовування, бо воно залежить від багатьох причин.

Найперше – від розуміння змісту того, що потрібно запам'ятати. Якщо розуміння недостатнє, запам'ятовування може бути тільки механічним, а воно виявляється непродуктивним там, де потрібне розуміння.

Розв'язувати ці завдання можна лише тоді, коли батькам надати своєчасну соціально-педагогічну і психологічну допомогу. Соціально-педагогічна допомога сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами, – це сімейноцентрована практика, що спрямована на соціалізацію дитини. Є два рівні соціалізації дітей з ОП: фізична та соціально-педагогічна реабілітація [4, с. 60].

Фізична реабілітація, педагогічна та психологічна корекція, які здійснюються на індивідуальній основі. На цьому рівні вирішуються особливі проблеми та задовольняються особливі потреби дитини. Деякі діти потребують спеціальних вправ та ігор, інші – ортопедичних апаратів тощо. Кожна дитина ретельно обстежується з метою визначення найбільш ефективних методів допомоги. Чим раніше виявляються специфічні потреби дитини, тим більш дієвим буде процес реабілітації.

Висновки. Отже, соціально-педагогічна реабілітація, під час якої реалізуються соціальні потреби дитини: участь у сімейних справах, іграх, навчання в школі чи вдома; потреби в дружбі, любові, подорожах, пригодах, участі в громадському житті. На цьому рівні дитина ідентифікує поведінку, групові норми і цінності. Дитина виробляє навички творчої спрямованості в соціальній ситуації, виявляє свою соціальну активність завдяки соціальній адаптації.

За такого підходу соціально-педагогічна допомога дітям з особливими потребами визначається як професійна діяльність, спрямована на гармонізацію відносин особистості і суспільства через педагогізацію середовища дитини і надання соціальних послуг. Зміст соціальних послуг становить інформаційно-консультаційна допомога сім'ям із правових питань, соціально-психологічне консультування, допомога у догляді й нагляді за дитиною, забезпечення ліками і продуктами харчування, організація життєдіяльності й дозвілля особистості.

Література

1. Грицак Т. Поради вчителя-дефектолога батькам, які люблять свою дитину. *Дефектолог*, 2011, № 1. С.38-54.

2. Гурова О. Родинне виховання та освіта. Організація виховного процесу. *Дефектолог*, 2011, № 3. С.26-28.

3. Петрик Н. Всі діти мають право бути щасливими. *Дефектолог*, 2007, № 9. С.3-5.

4. Северенчук Н. Психокорекційна робота з матерями дітей з особливими потребами. *Дефектолог*, 2007, № 3. С. 58-61.

5. Сухарєва Л. Піклуємось разом. Робота з батьками дошкільників. Харків : Основа, 2008. 126 с.

УДК 273.2:316.614-053.4:001.891.3.5

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЗИЦІЇ «ШКОЛЯР» У ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛЯ ЗДО ТА ВЧИТЕЛЯ ПЕРШОГО КЛАСУ

Мар'яна ЛАЗАР, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Людмила ВРОЧИНСЬКА**, к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.

Анотація. *Формування соціальної позиції «школяр» у дітей передшкільного віку є важливим етапом підготовки до навчання у школі. Цей процес передбачає розвиток у дітей мотивації до навчання, соціальних навичок, самоорганізації та готовності до нової ролі. Ефективність цього процесу залежить від партнерської взаємодії вихователя закладу дошкільної освіти (ЗДО) та вчителя першого класу. У статті розглядаються засоби та методи співпраці між педагогами, спрямовані на забезпечення плавного переходу дитини від дошкільного до шкільного навчання. Особлива увага приділяється створенню єдиного освітнього простору, що сприяє формуванню у дітей позитивного ставлення до школи та навчання.*

Ключові слова*: соціальна позиція «школяр», діти передшкільного віку, партнерська взаємодія, вихователь ЗДО, вчитель першого класу, підготовка до школи, освітній простір.*

Постановка проблеми. Перехід дитини із закладу дошкільної освіти до школи є критичним етапом у її соціалізації та розвитку. Саме в цей період у дитини формується нова соціальна роль – «школяр», яка передбачає усвідомлення нових обов'язків, дотримання правил, розвиток навчальної мотивації та адаптацію до нових умов взаємодії з однолітками та вчителями. Ця тема є важливою через те, що проблема адаптації до шкільного життя залишається актуальною для багатьох дітей. Дослідження показують, що 30-40% дітей відчувають труднощі в адаптації до шкільного середовища. Невідповідність між дошкільними та шкільними вимогами може викликати стрес, страх перед школою, втрату мотивації до навчання. За даними наших попередніх досліджень, серед дітей від 6 до 7 років кількість не готових до навчання складає майже 25% [1]. Формування соціальної позиції «школяр» допомагає дитині легше прийняти зміни та комфортно розпочати навчання. Важливу роль у цьому процесі відіграє партнерська взаємодія вихователів дошкільних закладів і вчителів початкової школи. Дитина легше адаптується до школи, якщо дошкільне навчання та початкова освіта є взаємопов'язаними. Спільна робота вихователів і вчителів допомагає зробити перехід плавним, передбачуваним та менш стресовим для дитини. Крім того, формування ключових соціальних компетентностей, таких як вміння

працювати в колективі, усвідомлення своїх обов'язків і відповідальності, навички самоорганізації та дисципліни, є невід'ємною частиною підготовки до школи.

Мета: розкрити зміст роботи з формування соціальної позиції «школяр» у дітей передшкільного віку засобом партнерської взаємодії вихователя здо та вчителя першого класу.

Виклад основного матеріалу. Сучасна освіта, зокрема концепція Нової української школи (НУШ), передбачає, що першокласник приходить до школи не тільки з певними знаннями, а й зі сформованою готовністю до соціальної взаємодії та навчання. Успішна адаптація першокласника до школи визначає його подальший освітній успіх і рівень соціалізації. Таким чином, формування соціальної позиції «школяр» – це не лише важливий педагогічний процес, а й запорука успішного розвитку дитини, її гармонійної адаптації до навчання та майбутньої самореалізації в суспільстві [3].

Психологічна адаптація дитини до шкільного середовища визначається такими ключовими аспектами: формуванням відповідної поведінки, налагодженням взаємин з однокласниками та вчителем, а також засвоєнням навичок, необхідних для навчальної діяльності. Зокрема, дослідники акцентують увагу на цих трьох сферах, вивчаючи особливості соціально-психологічної адаптації дітей до школи [2].

Соціальний статус молодшого школяра характеризується тим, що дитина вперше стає частиною формальної соціальної системи, де їй надаються певні права та обов'язки, які регулюють її поведінку як у школі, так і поза її межами. Успішність виконання соціальної ролі школяра визначається рівнем навчальних досягнень, ставленням учителя до дитини та її соціометричним статусом у класі. Розвиток самосвідомості молодшого школяра, зокрема здатність до усвідомлення своїх прав та обов'язків, є важливим чинником у формуванні соціальної ідентичності та позиції дитини [4].

Розвиток ключових соціальних навичок у дітей передшкільного віку є невід'ємною частиною їх підготовки до школи. Це передбачає формування вміння взаємодіяти з іншими, усвідомлення своїх обов'язків, а також набуття навичок самоорганізації та дисципліни. Такі компетентності сприяють легшій адаптації дитини до шкільного середовища, допомагають їй ефективно спілкуватися з однокласниками та вчителями, а також успішно справлятися з навчальними завданнями [2].

Партнерська взаємодія між вихователями ЗДО та вчителями початкової школи є ключовим чинником для успішної підготовки дітей до шкільного життя. Педагогічна взаємодія, як форма зв'язку між учасниками освітнього процесу, сприяє взаємному збагаченню знань та розвитку особистості. Важливими елементами такої взаємодії є взаєморозуміння, спільність мотивів, взаємовплив та готовність до спільних дій.

Сучасні науковці розглядають педагогічну взаємодію як процес, що відбувається між усіма учасниками освітнього процесу, включаючи дітей, батьків та педагогів, і спрямований на розвиток особистості кожного. Партнерська педагогічна взаємодія, що ґрунтується на принципах дитиноцентризму, єдності педагогічних вимог та суб'єкт-суб'єктних відносин, сприяє реалізації можливостей дітей та координації дій усіх учасників.

А. Богуш підкреслює, що для успішного переходу дітей з дошкільного закладу до початкової школи необхідно забезпечити наступність між цими рівнями освіти. Це вимагає від вчителів перших класів глибокого розуміння змісту Базового компонента дошкільної освіти (БКДО) та Державного стандарту початкової освіти (ДСПО), а також знання фахових методик, які використовуються в закладі дошкільної освіти. Для створення комфортного адаптаційного періоду для майбутніх першокласників, необхідно:

1. Організувати відповідне освітньо-розвивальне середовище в перших класах: це передбачає створення ігрових зон та забезпечення класної кімнати меблями, які відповідають віковим особливостям дітей.

2. Підготувати вчителів до роботи з майбутніми учнями: вчителі повинні володіти методиками спілкування з дітьми дошкільного віку та вміти організовувати ігрову діяльність. Отже, А. Богуш акцентує увагу на необхідності комплексного підходу до підготовки дітей до школи, який включає не лише знання програм і стандартів, але й створення відповідного середовища та підготовку педагогів [5].

Особливо важливим є досвід В. Сухомлинського, який наголошував на необхідності тісної співпраці між сім'єю та школою для успішного розвитку дитини. Партнерська взаємодія, що ґрунтується на наступності дошкільної та початкової освіти, є інтенсивною комунікативною діяльністю, що сприяє формуванню готовності дитини до переходу на нову соціальну позицію «школяр» [6].

Партнерська взаємодія між вихователями закладів дошкільної освіти та вчителями початкової школи відіграє вирішальну роль у підготовці дітей до шкільного життя. Така взаємодія забезпечує не лише академічну готовність, але й сприяє соціальній та емоційній адаптації дитини до нових умов.

Основними принципами партнерської взаємодії є:

– дитиноцентризм: усі дії спрямовані на створення оптимальних умов для розвитку дитини, її інтересів та потреб;

– єдність педагогічних вимог: вихователі та вчителі узгоджують свої підходи до навчання та виховання;

– суб'єкт-суб'єктні відносини: всі учасники освітнього процесу – є рівноправними партнерами.

Висновки. Отже, для успішної реалізації цих принципів необхідно:

1) забезпечити вчителям початкових класів глибоке розуміння змісту та особливостей дошкільної освіти.

2) створити в перших класах освітнє середовище, яке сприятиме плавному переходу дітей від дошкільного до шкільного життя.

3) активно залучати батьків до участі в освітньому процесі, що підвищує ефективність підготовки дітей до школи.

Партнерська взаємодія між дошкільною та початковою освітою, а також з батьками, є важливим елементом у формуванні конкурентоспроможної особистості. Така особистість здатна вибудовувати продуктивні відносини з оточенням, проявляти ініціативу та нести відповідальність за свої рішення.

Література

1. Спосіб оцінювання адаптації дітей до навчання у закладах дошкільної та загальної середньої освіти: науково-методичне видання / І. О. Калиниченко, М. Ю. Антомонов, С. В. Гозак, Г. О. Латіна, Г. Л. Заікіна, А. С. Колесник. Суми: ФОП Цьома С. П., 2023. 22 с.

2. Алексєєва Л. В. Проблема адаптації першокласників до навчальної діяльності. Соціалізація особистості. 2015. Розділ І. С. 143–150.

3. Нова українська школа: порадник для вчителя / Міністерство освіти і науки України. Київ: [б. в.], 2018. 206 с.

4. Психологічні умови становлення соціального статусу молодшого школяра: дис. … канд. психол. наук: 19.00.07 / Людмила Семенівна Москаленко; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. Київ, 2016. 262 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/107194/3/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%9C%D0%BE%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9B.%D0%A1..pdf

5. Богуш А. М. Дефініції «Дитинство», «Духовність» і «Довкілля» у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. Педагогічні нотатки та роздуми. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС», 2014. С. 45–58.

6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5т. Т. 2. Київ: Рад. шк., 1976. 670 с.

УДК 373.2.016

СУЧАСНІ ЗАСОБИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЛІТЕРАТУРНОЮ СПАДЩИНОЮ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Юлія МАРТИНЮК,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Валентина БЕНЕРА**, д. пед. н., професор, завідувачка кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *У статті обґрунтовується актуальність формування діамонологічної компетентності дітей передшкільного віку. Визначено засоби формування діамонологічної компетентності дошкільників, наголошено на українських народних іграх як живоносному джерелі розвитку зазначеного явища, наведено приклади ігор для мовленнєвого розвитку дошкільників.*

Ключові слова: *діамонологічна компетентність, українські народні ігри, діти дошкільного віку.*

Постановка проблеми. Читання оповідань та віршів відкриває дітям двері у великий і багатий навколишній світ, дозволяючи їм пізнавати реальність. Літературні твори дарують дітям радість, захоплюють своїм змістом, силою художніх образів, виразністю мови та мелодійністю віршів. Книга розширює горизонти дитини, знайомить з явищами, недоступними безпосередньому досвіду, допомагає орієнтуватися в світі, пізнавати навколишнє середовище, вчить спостерігати та думати, збагачує емоції, сприяє формуванню характеру і закладає основу для формування світогляду. Найкращі літературні твори сприяють розвитку моральних якостей майбутнього громадянина. Переживаючи події разом з героями творів, дитина стає учасником цих подій, співчуває добрим персонажам та засуджує зло. Літературні твори допомагають дітям сформувати правильне ставлення до навколишнього світу та вчинків інших людей. Вплив літератури на розумовий, моральний та естетичний розвиток дитини значною мірою залежить від вибору відповідних творів, їхнього розуміння та вміння педагога організувати процес сприймання.

Аналіз останніх досліджень. Джерелом художньої літератури в дошкільному закладі є твори класиків і сучасних письменників. Уже в дошкільному віці дітей необхідно познайомити з класичною літературою, творами українських письменників: Є. Гребінки, Т. Шевченка, М. Вовчка, Л. Глібова, П. Мирного, І. Франка, П. Грабовського, М. Коцюбинського, Л. Українки. Центральне місце в роботі з дітьми посідають твори таких письменників: Г. Бойка, П. Воронька, Н. Забіли, Т. Коломієць, Л. Костенко, А. Малишка, М. Рильського, Н. Сингаївського, П. Тичини та інших.

Мета: схарактеризувати сучасні засоби ознайомлення дітей дошкільного віку із літературною спадщиною Лесі Українки.

Виклад основного матеріалу. У своїй науковій статті звернемо увагу на літературну спадщину Лесі Українки для дітей дошкільного віку .

Багато написано про те, що Леся Українка вклала свою душу у твори для дітей і досягла великих успіхів. Її вміння просто і щиро спілкуватися з дітьми, глибоке розуміння психології малечі, здатність писати так, щоб було цікаво і зрозуміло, лірично і водночас серйозно, подаючи необхідну інформацію та виховуючи найкращі людські риси, зробили її твори актуальними й досі [1].

Перші твори Лесі Українки для дітей – то власні спогади про дитинство: «На зеленому горбочку», «Літо краснеє минуло». Згодом журнал «Дзвінок» вміщує її поезії «Мамо, іде вже зима», «Вишеньки» та казки «Метелик» і «Біда навчить». А 1880 року в «Бібліотечці для молодіжі, міщан і селян», що виходила в Чернівцях, була надрукована її казка «Лілея» та поезія «Тішся, дитинко, поки ще маленька». Леся Українка розуміла, що пишучи для дітей, треба враховувати їхній вік [5].

Поезії Лесі Українки для дітей вирізняються здатністю передавати радість, яку дитина відчуває, пізнаючи навколишній світ. Позитивні емоції, що виникають під час цього пізнання, сприяють формуванню пізнавальної мотивації у дитини, що в свою чергу допомагає розвитку її особистості. У своїх віршах поетеса малює картини рідної природи, навчаючи дітей бачити її красу, яскраві кольори, багатство відтінків і звуків. Вона також звертає увагу на різноманітність емоцій, які виникають під час спостереження за природою. Ці вміння Леся Українка майстерно втілює у віршах, зокрема в циклі «В дитячому крузі». Наприклад, у вірші «Літо краснеє минуло» вона показує, як діти згадують всі радощі літа лише тоді, коли приходить зима. Це порівняння двох пір року дарує дітям нові знання та емоційні переживання [4].

Вірш «Мамо, іде вже зима» з цього циклу – це діалог між сином і матір'ю, поданий виразною мовою, зі спокійною, розповідною інтонацією. Під час цієї розмови дитина одержує важливі відомості про те, які зміни відбуваються в природі з настанням зими, про зимівлю птахів, які залишаються в рідному краї [4].

Письменниця часто зверталася до улюбленого дітьми жанру казки. Оскільки літературна казка виросла на основі народної, успадкувала її жанрові ознаки, розвиваючи й трансформуючи їх, то треба завжди враховувати фольклорну традицію [2].

Леся Українка створила унікальну прозову казку, яка не схожа на жодну іншу в фольклорі. Вона взяла народне прислів'я «Біда навчить» і розширила його, перетворивши на казкову історію. Казка показує, що розум, досвід і серйозність здобуваються не просто так, а через життєвий досвід. «Біда навчить», як і більшість казок про тварин, вводить дитину в коло

перших життєвих уявлень, пояснюючи природу багатьох явищ і знайомлячи з характерами та стосунками людей [2].

Казки Лесі Українки навчають, але це повчання подано у такій чудовій поетичній формі, яка глибоко впливає на психіку і емоції, більше звертаючись до почуттів, ніж до розуму, що дозволяє поєднувати захопливий сюжет з непомітним засвоєнням моральних уроків.

Сучасні засоби ознайомлення дітей дошкільного віку з літературною спадщиною Лесі Українки охоплюють різноманітні методи та форми, які дозволяють глибше розкрити її твори й надати дитині змогу відчути та оцінити їхню красу, емоційну глибину та моральні цінності. Ось кілька дієвих засобів, що використовуються в сучасному освітньому процесі:

1. *Читання та обговорення творів Лесі Українки*. Це може бути здійснено через індивідуальне читання вихователем, групові читання або використання аудіо- та відеозаписів її творів. Під час обговорення твору з дітьми важливо акцентувати увагу на його емоційному забарвленні, вивченні персонажів і того, як через них передаються моральні уроки.

2. *Інтерактивні заняття*. Наприклад, можна організувати ігри, засновані на сюжетах казок Лесі Українки, де діти стають персонажами твору. Це сприяє розвитку емоційного інтелекту та соціальних навичок через рольові ігри, де діти можуть уявляти себе героями і долати труднощі разом.

3. *Мультимедійні засоби*. Їх використання дозволяє дітям наочно побачити дійсність, про яку йдеться в казках і віршах. Мультфільми або відеоінтерпретації віршів можуть допомогти дітям краще зрозуміти образи та ідеї, закладені в творах письменниці.

4. *Музичні та театралізовані заняття*. Літературні твори Лесі Українки можна перетворювати в музичні та театральні постановки. Наприклад, можна інсценізувати казки чи вірші в вигляді ляльковых вистав, де діти виконують ролі персонажів.

5. *Тематичні виставки та ілюстрації*. Організація виставок дитячих малюнків за мотивами казок чи віршів письменниці дає дітям можливість не тільки побачити світ твору, а й самому виразити своє розуміння через мистецтво.

6. *Цифрові платформи та додатки*. У сучасному світі багато освітніх платформ і мобільних додатків надають можливість вивчати твори Лесі Українки через інтерактивні книги, електронні версії казок і віршів, що містять аудіо- та відеоматеріали [3].

Висновки. Використання цих засобів допомагає виховати у дітей не лише естетичний смак, а й розвиває їхню моральну свідомість, оскільки твори Лесі Українки часто містять глибокі життєві уроки, що сприяють формуванню правильних цінностей з раннього віку.

Леся Українка сприяла розвитку жанрового й тематичного розмаїття української літератури для дітей, а саме: вірші, прозові та віршовані казки, оповідання, науково-популярні нариси, шаради, загадки. Ці твори різні за

тематикою, поетикою, але об'єднує їх бажання письменниці виховати в дітей любов до рідного краю, природи, показати дивосвіт дитинства. На сьогодні існує потреба детального дослідження художнього доробку письменниці в літературі для дітей дошкільного віку.

Література

1. Агеєва В. П. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки у постмодерній інтерпретації. Київ: Либідь, 2021. 264 с

2. Балабуха Н. Казки Лесі Українки в контексті жанрового дискурсу. *Леся Українка і сучасність : збірник наукових праць.* Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2015. С.147-155.

3. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : *навчальний посібник* для студ. ВНЗ / Упор. Богуш А.М. Частина І та ІІ. Київ: Видавничий дім «Слово», 2005. 720 с.

4. Ковалець Л. Твори Лесі Українки для дітей у контексті її долі та української літератури. *Леся Українка і сучасність : збірник наукових праць.* Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2015. С.359-367.

5. Резніченко Н. Жанрово-тематичне розмаїття творів для дітей Лесі Українки. *Волинь філологічна: текст і контекст.* 2020. С.175-180.

УДК 376

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЛОГОПЕДИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анастасія МАРЧЕНКО, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Ірина ЖАДЛЕНКО**, к. пед. н., доцент, доцент кафедри спеціальної освіти,
Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради.

Анотація. *Вивчення проблеми корекції мовленнєвих порушень у дітей старшого дошкільного віку засобами цифрових технологій в умовах воєнного стану обумовлененизкою важливих чинників. Цифрові технології, такі як інтерактивні програми, мобільні додатки, освітні ігри, платформи для дистанційного навчання, мають великий потенціал у стимуляції мовленнєвого розвитку дітей, сприяючи розвитку їхніх навичок у більш цікавій та доступній формі. Враховуючи складні умови, в яких сьогодні опинилися українські діти, а також зростаючий попит на ефективні корекційні методи, питання використання цифрових технологій для мовленнєвого розвитку дітей є надзвичайно актуальним.*

Ключові слова: *цифрові технології, діти старшого дошкільного віку, мовленнєві порушення, воєнний стан, навчання та розвиток.*

Постановка проблеми. Використання цифрових технологій для дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями набуває особливої важливості в умовах воєнного стану. Військові дії призводять до значних стресових чинників, які посилюють психологічні, емоційні, мовленнєві труднощі таких дітей. Цифрові технології можуть стати дієвим інструментом підтримки їхнього мовленнєвого розвитку в складних умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень. На думку Т. Крамаренко, цифрові платформи, освітні програми та інтерактивні ігри дозволяють адаптувати навчальні матеріали під індивідуальні потреби дитини. Це важливо, оскільки діти з мовленнєвими порушеннями часто мають труднощі в оволодінні навчальними навичками у звичайному темпі. Ігрові елементи, вбудовані в освітні програми, сприяють розвитку концентрації уваги, пам'яті та мовлення, одночасно знижуючи стрес і втому, викликані традиційними методами навчання [2]. Але в умовах війни доступ до цифрових технологій для навчання дітей стає надзвичайно обмеженим. Військові дії порушують звичний хід життя, що створює додаткові проблеми для забезпечення ефективного навчання і розвитку дітей. Основними викликами стають технічні труднощі, психологічна адаптація до дистанційного навчання та проблеми мотивації до навчання через вплив війни [1].

Виклад основного матеріалу. Однією з найпопулярніших платформ для підтримки навчального процесу є Google Classroom. Вона забезпечує можливість створення індивідуальних навчальних програм та гнучкий підхід до навчання, що особливо важливо для дітей з мовленнєвими порушеннями. Платформа дозволяє завантажувати різні типи навчальних матеріалів (відео, аудіо, текстові файли), що сприяє кращому сприйняттю інформації. Для таких дітей важливо, що завдання можуть бути розподілені на прості етапи, дозволяючи поступово освоювати нові знання.

Наступною важливою платформою є Zoom, яка надає можливість проводити віртуальні заняття, що є особливо актуальним в умовах воєнного стану. Діти можуть отримувати зворотний зв'язок у реальному часі, що сприяє індивідуальному підходу до кожної дитини. Zoom підтримує використання інтерактивних дошок, що допомагає візуалізувати навчальний матеріал.

Ще однією платформою, яка заслуговує уваги, є Microsoft Teams. Ця програма дозволяє організовувати повноцінні заняття, забезпечуючи трансляцію навчальних матеріалів, спілкування через чат, використання функції «підняти руку», а також запис заняття. Microsoft Teams забезпечує групову комунікацію, дозволяючи створювати простір для обміну завданнями та організації навчального процесу. Google Hangout є простою платформою для відеоконференцій із базовими функціями, такими як чат і

можливість трансляції матеріалів. Це може бути корисним інструментом для швидкої організації онлайн-занять або консультацій для батьків дітей з мовленнєвими порушеннями.

Окрім вищезгаданих платформ, цифрові технології, такі як Jigsaw Planet та Learning Apps, також мають важливе значення в освітньому процесі дітей з мовленнєвими порушеннями. Вони дозволяють створювати інтерактивні завдання, логопедичні вправи, що стимулюють розвиток мовлення. Можна поділитися завданнями у соціальних сервісах батьків дітей та за допомогою електронної пошти.

Отже, ці цифрові технології та платформи допомагають створювати ефективне освітнє середовище для дітей з мовленнєвими порушеннями. Вони надають можливість індивідуального підходу до кожної дитини, сприяють кращому засвоєнню матеріалу та підтримують навчальний процес навіть в умовах стресу та кризових ситуацій, таких як війна.

Дидактичні ігри та програми для розвитку мовлення дозволяють адаптувати навчальний процес до потреб дітей. Ігри стимулюють пізнавальну, мовленнєву активність та зацікавленість, що дуже важливо для дітей.

Ігровий елемент у програмах також сприяє розвитку мовлення. Оскільки діти можуть навчатися через гру, це зменшує рівень стресу та підвищує інтерес до занять. Інтерактивність таких програм також дозволяє дитині вивчати новий матеріал поступово, з урахуванням її індивідуальних можливостей. Візуалізація навчального матеріалу за допомогою мультимедійних засобів є важливою складовою ефективного навчання дітей з мовленнєвими порушеннями. Відеозаняття, інтерактивні презентації та анімації дозволяють робити заняття цікавими та підвищують інтерес дітей. Візуальна підтримка допомагає дитині краще сприймати і запам’ятовувати інформацію, оскільки її мислення часто потребує більше часу і повторень для засвоєння нових знань [3].

Висновки. Отже, використання дидактичних ігор та програм для розвитку мовлення у поєднанні з візуалізацією навчального матеріалу за допомогою мультимедійних засобів є ефективним інструментом для підтримки розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями. Такі цифрові технології не лише полегшують засвоєння нової інформації, а й допомагають формувати стійкі навички мислення, мовлення, пам’яті та уваги, що є важливими для їх успішної соціальної адаптації та подальшого навчання. Цифрові технології дозволяють адаптувати навчальні матеріали до потреб кожної дитини, роблячи процес більш зрозумілим і цікавим.

Література

1. Діти війни: аспекти психологічної допомоги. *Національна наукова медична бібліотека України*. URL: https: //library.gov.ua/dity-viyny-aspekty-psykholohichnoi-dopomohy

2. Крамаренко Т. Г. Інноваційні технології в корекційній освіті : *навч.-метод. посіб.* Харків : Освіта України, 2019. 240 с.

3. Мальцева Т. Ю. Педагогічні умови впровадження інклюзивних практик в діяльність дошкільних навчальних закладів. *Молодий вчений.* 2017. № 3 (2). С. 106-110.

УДК 373.2

ТЕХНОЛОГІЇ ПОДОЛАННЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Роксолана МУСЬКО, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Оксана ДОМАНЮК,** к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *У статті актуалізовано проблему агресивної поведінки дітей дошкільного віку. Проаналізовано сутність поняття «агресія», виокремлено форми агресивних і ворожих реакцій. Особливу увагу приділено вправам та іграм для розвивально-профілактичної роботи з подолання агресії у дошкільників.*

Ключові слова: *агресія, агресивни поведінка, діти дошкільного віку.*

Постановка проблеми. Зростання рівня агресивності сучасного суспільства наразі набуло особливої гостроти. Економічна та політична нестабільність у світі створюють умови постійного стресу для кожної особистості, що проявляється у спалахах агресії. Цьому сприяє і посилення соціально-економічної проблематики у сучасному соціальному просторі: зниження життєвого рівня населення країни, спад виробництва, дестабілізація економіки, руйнування старої системи цінностей спричиняє внутрішні агресію, конфлікти та напругу.

У середовищі дітей проблематика агресивності набуває особливої значущості, адже відображає одну з глибоких суспільних проблем: суттєве зростання соціальної нестабільності на фоні посилення жорстокості, зростання злочинності та проявів соціально-культурної нетолерантності. Дошкільники як соціально вразлива та конформна вікова категорія стають «першопрохідцями» у значній кількості агресивних дій [1].

У вітчизняній психології проблема агресії висвітлена в працях Н. Алікіної, С. Березки, Л. Іванової, Т. Карпінської, В. Огоренко, А. Реана, Т. Рум'янцевої, В. Степанова, Л. Токарської, В. Устінової, Т. Шипунова та ін. Вітчизняні дослідники розглядають агресивну людину як таку, яка інтегрує в собі внутрішні та зовнішні впливи, а зарубіжні науковці зосереджують увагу на пошуку окремих детермінант прояву агресії.

Проблема агресивної поведінки людини за своєю природою і за формами прояву досить багатогранна, її дослідження є предметом досліджень психологічної, педагогічної, філософської, соціологічної, юридичної науки [3].

У науковій літературі широко представлені різноманітні аспекти досліджень феномену агресії та агресивної поведінки. Аналіз теоретичних джерел дозволяє зробити висновки про те, що термін «агресія» є досить загальним і позначає дію або намір, що має за мету нанесення шкоди іншій людині [1].

Р. Павелків пропонує таку класифікацію форм агресивних і ворожих реакцій:

1. Фізична агресія (напад) – використання фізичної сили проти іншої особи.

2. Непряма агресія – дії, які обхідними шляхами направлені на іншу особу (плітки, злобні жарти), так і ні на кого не направлені вибухи люті (крик, тупання ногами, биття кулаками по столу, ляскання дверима і ін.).

3. Вербальна агресія – вираз негативних відчуттів як через форму (крик, сварка), так і через зміст словесних відповідей (погрози, лайка).

4. Схильність до роздратування – готовність до прояву при щонайменшому збудженні, запальності, грубості.

5. Негативізм – опозиційна манера поведінки, звичайно направлена проти авторитету або керівництва. Може наростати від пасивного опору до активної боротьби проти сталих законів і звичаїв [6].

Підкреслимо, що під час війни діти дошкільного віку відносяться до найбільш вразливої категорії населення. Перебуваючи тривалий час у небезпеці, в стресовому стані дитина позбавлена нормальних умов для освіти, розвитку і проведення вільного часу. Через почуття страху, жаху, напруження, тривоги, невизначеності ускладнюється процес повноцінної соціалізації дитини. Вимушено переміщені діти із зони активних бойових дій стикаються з проблемами соціальної адаптації, знаходячись в нових соціальних умовах. Причини агресивності дітей пов’язані з воєнним станом, стресовими ситуаціями, погіршенням стану здоров’я батьків і дітей, несприятливою екологією, ситуацією невизначеності, прискоренням ритму життя, умов життя більшості населення. Агресивні діти дошкільного віку не мають таких навичок, як співчуття та розуміння. Вони не бачать почуттів інших, вони не можуть співчувати і допомогти. Натомість виникає жорстока поразка однолітків [5].

Дитяча агресивність зачіпає не тільки навколишніх людей – батьків, вихователів, учителів, однолітків, вона, насамперед, створює труднощі і для самої дитини у її взаєминах з оточуючими. Агресивність визначає не тільки сьогоднішнє становище дитини у системі суспільних зв’язків та взаємин, її вплив на розвиток особистості носить більш довготривалий характер. Дослідження свідчать, що агресивність достатньо стабільна у часі, й велика

імовірність того, що агресія у дитинстві може перейти у стійку асоціальну чи антисоціальну поведінку у підлітків та юнаків [2]. Так, встановлено, що діти, які у 8-літньому віці відрізняються високим рівнем агресивної поведінки і тенденцією уникати соціальних контактів, в подальшому відчувають труднощі в навчальній діяльності, мають слабкі успіхи у школі та низький рівень інтелектуального розвитку, погано адаптовуються. Труднощі, які відчувають такі особи, пояснюються характерним для них негативним самосприйняттям, перебільшенням можливих невдач, гальмуванням активності [3].

Задля подолання агресії у дітей дошкільного віку розроблено низку ігор, врав і тренінгів. Для розвивально-профілактичної роботи за всіма напрямами з дітьми варто використовувати спеціальні вправи та ігри. Їх можна проводити як в індивідуальній формі, так і в груповій, під час прогулянок, фізкультхвилинок чи на перервах. Ж. Воловодівська [4] рекоментує *такі групи вправ*:

I. *Вправи для профілактичної роботи*, спрямовані на відреагування і перенаправлення агресії на об'єкт. До прикладу: «Намалюй свою агресію» (мета: відреагувати на агресію через зображальну діяльність), «Мішечок із криками» (мета: засвоювати прийоми позбавлення негативних емоцій), «Дражнимося овочами» (мета: засвоювати прийоми, що сприяють розрядці гніву у прийнятній формі за допомогою вербальних засобів), «Подушка» (мета: відреагувати на агресію через рухи).

II. *Вправи на формування адекватної самооцінки*: «Мені подобається в тобі...» (мета: формувати позитивну самооцінку, розвивати емпатію), «За що мене любить мама» (мета: підвищувати значущість кожної дитини в очах однолітків).

III. *Вправи для саморегуляції та самоконтролю*: «Теплий, як сонце, легкий, як подих вітру» (мета: зняти м'язове напруження на обличчі: розвивати вміння розслабляти м'язи у стані гніву, злості), «Повітряна кулька» (мета: здійснювати саморегуляцію: знижувати рівень м'язової напруженості), «Піджак на вішалці» (мета: зняти напруженість у м'язах).

IV. *Вправи на розвиток емоційної сфери*: «Вгадай емоцію» (мета: розвивати уміння виражати свої емоції та розрізняти емоції й почуття інших людей), «Одне і те саме по-різному» (мета: відпрацювати навички самоконтролю у спілкуванні, усвідомленої поведінки; розвивати вміння розрізняти емоційні стани), «Стоніжка» (мета: розвивати вміння взаємодіяти з однолітками; сприяти згуртуванню дитячого колективу), «Мій хороший папуга» (мета: розвивати почуття емпатії, уміння працювати у групі) [4].

Висновок. Отже, проблема агресивної поведінки у дітей дошкільного віку набула особливої актуальності в умовах сьогодення. Для подолання цього негативного феномену науковцями і практиками розроблені численні вправи та ігри, які можна використовувати в умовах суспільного дошкільного виховання, а також батьками вдома.

Література

1. Березка С. В. Причини та види агресивної поведінки особистості. *Психологічні науки*. 2017. №9. С. 85-93.
2. Карпінська Т. Основні методи та прииоми попередження і контролю агресивної поведінки. *Психологія і суспільство*. 2014. №4. С. 104-111.
3. Мелоян А. Е. Аналіз феномена агресії в психологічних дослідженнях. *Вісник ХДПУ ім. Г. С. Сковороди*. Вип. 7. Харків, 2001. С. 126-130.
4. Методи корекції афективних станів дітей (агресивність, гіперактивність, тривожність, імпульсивність): *практичний порадник* / упор. Воловодівська Ж. та ін. Вінниця, 2020. 40 с.
5. Огоренко В. В., Тимофєєв Р. М., Шорніков А. В. Агресивна поведінка: від теорії до практики. *Український вісник психоневрології*. 2023. Том 29. Випуск 3 (108). С. 48-51.
6. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: *навч. посіб*. Київ: Академ-видав, 2008. 432 с.

УДК 373.2

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПОЖИВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сергій МУСЬКО, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Тетяна ФАСОЛЬКО**, к. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *У статті висвітлено основні підходи до проблеми формування культури споживання у дітей. Обґрунтовано необхідність ознайомлення дітей із проблемами сталого розвитку, формування культури споживання у період дошкільного дитинства. Образотворча діяльність є улюбленим видом організованої та самостійної діяльності дітей, передбачає активне використання ними великої кількості зображувальних матеріалів. Відтак, саме у цьому виді діяльності дітей містяться потенційні можливості формування у дітей культури споживання.*

Ключові слова: *сталий розвиток, культура споживання, образотворча діяльність, дошкільна освіта.*

Постановка проблеми. Ідея сталого розвитку почала впроваджуватися в освітній процес із метою виховання покоління, здатного створювати нове стале суспільство, спрямованого на збереження й примноження ресурсів.

Важливу роль у цьому процесі відведено змістовному наповненню: освіта для сталого розвитку має будуватися на наявних життєвих ситуаціях, орієнтуватися на події соціального і природного довкілля.

З раннього віку дитина засвоює моделі поведінки, що впливають на її ставлення до навколишнього світу, ресурсів і матеріальних благ. Старший дошкільний вік (5-6 років) є важливим періодом розвитку свідомого ставлення до предметного світу, усвідомлення необхідності раціонального використання ресурсів та екологічної відповідальності. Одним із ефективних засобів виховання культури споживання є образотворча діяльність, яка сприяє розвитку уяви, творчого мислення та відповідального ставлення до речей. Завдяки малюванню, ліпленню, аплікації, конструюванню діти засвоюють базові принципи ощадливості, бережливого ставлення до матеріалів і предметів споживання [4].

Метою цієї статті є аналіз впливу образотворчої діяльності на формування культури споживання у дітей старшого дошкільного віку та обґрунтування педагогічних умов, які сприяють цьому процесу.

Аналіз останніх досліджень. У науковій літературі останніх десятиліть (Н. Гавриш, Н. Миськова, О. Пометун та ін.) досить часто актуалізуються проблеми сучасного суспільного розвитку, серед них і проблема сталого розвитку людства, яка серед інших напрямків передбачає також і реалізацію завдань збереження природних ресурсів, дбайливого ставлення до природи. Тому, поняття «культури споживання» та розгляд його змісту є дотичним до проблем сучасної дошкільної освіти та набуває все більшого значення у вихованні дітей [1, 2, 3].

Виклад основного матеріалу. Культура споживання – це система знань, навичок і ставлень, що визначають відповідальне та усвідомлене ставлення до матеріальних благ, ресурсів і продуктів. За визначенням науковців вона включає такі аспекти: усвідомлення цінності речей та ресурсів, навички раціонального використання матеріалів, екологічна відповідальність (зменшення відходів, сортування сміття, повторне використання предметів), естетичне ставлення до речей, вміння бачити їхню красу та практичну цінність.

Формування цих навичок у дошкільному віці є важливим аспектом розвитку особистості, оскільки саме в цей період закладаються основи світогляду дитини [3]. Вплив дорослих, зокрема батьків і педагогів, відіграє ключову роль у цьому процесі.

Образотворча діяльність є процесом створення художніх образів за допомогою різних матеріалів і технік. Вона сприяє розвитку естетичного смаку, уяви, дрібної моторики, а також формує відповідальне ставлення до матеріалів. Через малювання, ліплення, аплікацію та конструювання діти отримують можливість усвідомити значення ощадливого використання матеріалів (наприклад, економне використання фарб, паперу, пластиліну), навчитися використовувати вторинні матеріали (створення виробів із

картону, газет, пластикових пляшок тощо), розвинути здатність бачити цінність у звичайних речах (перетворення непотрібних предметів на витвори мистецтва), отримати досвід спільної творчої діяльності, що сприяє відповідальності та кооперації. Таким чином, образотворча діяльність є не лише засобом творчого самовираження дитини, а й способом формування відповідального ставлення до ресурсів, що використовуються для створення виробів з використанням широкого спектру зображувальних матеріалів [6].

Серед практичних підходи до формування культури споживання засобами образотворчої діяльності розглядають, до прикладу, використання вторинних матеріалів у творчості. Одним із ефективних методів є залучення дітей до створення виробів із вторинних матеріалів. Наприклад: аплікації з використаного паперу, тканини, клаптиків старого одягу, конструювання виробів із картонних коробок, пластикових контейнерів, виготовлення іграшок із природних матеріалів (шишки, гілки, листя). Такі заняття сприяють розвитку уяви, креативності та екологічної свідомості дитини.

Іншим аспектом практичної реалізації цього принципу в ЗДО є формування ощадливого ставлення до матеріалів. Педагоги можуть навчати дітей раціональному використанню матеріалів через прості вправи, як от: контроль за витратою фарб і паперу (наприклад, домальовування використаних аркушів замість їх викидання); використання залишків пластиліну, глини або інших матеріалів для нових робіт; повторне використання невдалих малюнків для створення колажів.

Значні потенційні можливості містить залучення дітей до активної творчої діяльності з метою розвитку екологічної відповідальності дітей старшого дошкільного віку. Прикладом можуть слугувати педагогічні проєкти, спрямовані на формування екологічної культури, які можуть включати завдання створення тематичних малюнків («Чисте місто», «Друге життя речей»); проведення майстер-класів із виготовлення екологічних сумок або прикрас; організація виставок дитячих робіт із вторинних матеріалів.

Як один із шляхів та засобів виховання культури споживання у старших дошкільників використовують ознайомлення з різними видами мистецтва. У процесі такої роботи діти можуть дізнатися про художників, які використовують незвичайні матеріали у своїй творчості, наприклад, створюють скульптури зі сміття або ж колажі з газет. Це допомагає формувати уявлення про мистецтво як спосіб переосмислення речей і ресурсів.

Висновки. Визначальною у процесі формування культури споживання засобами образотворчої діяльності є роль педагога. Його діяльність має бути спрямована на створення мотиваційного середовища для творчості, демонстрацію особистого прикладу ощадливого ставлення до матеріалів, організацію групових проєктів та інших активностей із використанням вторинних ресурсів, розвиток екологічного мислення через інтеграцію

творчих занять із природознавством. Важливо, щоб педагог не лише навчав дітей технічним прийомам образотворчого мистецтва, а й пояснював їм важливість відповідального споживання та екологічної свідомості.

Проблема формування культури споживання у дітей старшого дошкільного віку є важливим аспектом виховання, який можна ефективно реалізовувати через образотворчу діяльність. Педагоги та батьки повинні створювати умови для розвитку екологічної та економічної свідомості дітей, залучати їх до художньої діяльності, що сприятиме формуванню відповідальних і творчих особистостей, які з повагою ставляться до навколишнього світу.

Література

1. Гавриш Н., Пометун О. Дошкільнтам-освіта для сталого розвитку. *Парціальна програма для закладів дошкільної освіти*. Київ, 2019. 32 с.

2. Дошкільнятам - освіта для сталого розвитку. Діємо разом: *навч-метод. пос. для дошкільних навчальних закладів* /ред. Н. Гавриш, О. Пометун. Дніпро: «Ліра», 2015. 120с.

3. Миськова Н. Підготовка педагогів дошкільних навчальних закладів до використання інноваційних технологій у контексті ідей сталого розвитку. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2016. № 2. С.114-117.

4. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України Б. Є. Патона. Київ: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.

5. Пєша І. М. Формування екологічної культури у дітей дошкільного віку. *Дошкільне виховання*. 2018. № 2. С. 45-50.

6. Третьяков В. П. Методика образотворчої діяльності у дошкільному закладі. Київ: Освіта, 2017.

УДК 373.2.015.31:793.7

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ІГРИ - «ЖИВОТВОРНЕ ДЖЕРЕЛО» РОЗВИТКУ ДІАМОНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Софія ОЗЕРУГА, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Валентина БЕНЕРА,** доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, Україна

Анотація. *У статті обґрунтовується актуальність формування діамонологічної компетентності дітей передшкільного віку. Визначено засоби формування діамонологічної компетентності дітей дошкільного віку, наголошено на українських народних іграх як живоносному джерелі розвитку зазначеного явища, наведено приклади ігор для мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.*

Ключові слова: *діамонологічна компетентність, українські народні ігри, діти дошкільного віку.*

Постановка проблеми. В умовах сучасного інформаційного світу, де взаємодія з іншими людьми стає все важливішою, важливо враховувати особливості формування комунікативних навичок в ранньому віці. Діти старшого дошкільного віку перебувають у важливому етапі свого розвитку, коли формуються основи особистісних рис і соціальних вмінь. Розвиток діамонологічної компетентності дозволяє дітям ефективніше взаємодіяти з оточуючими, розуміти інші точки зору, розвивати співпрацю та толерантність. У контексті виховання дітей важливо створювати таке середовище, яке сприяє розвитку їх діалогічних здібностей, сприйняттю різноманітності та відкриттю до нового. Також, формування діамонологічної компетентності в дітей є актуальним у зв’язку із загальним розвитком суспільства, де толерантність, вміння слухати та розуміти інших стають ключовими якостями успішного громадянина. Такий підхід до формування комунікативних навичок у дітей покликаний сприяти створенню гармонійного суспільства, базовою одиницею якого є взаєморозуміння та взаємоповага [5].

Аналіз останніх досліджень. Проблема розвитку зв’язного мовлення досліджували вчені: А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Луцан, О. Нечаєва, М. Пентилюк та ін.

Животворним джерелом розвитку діамонологічної компетентності у дітей дошкільного віку є народні ігри, які створені народом так само, як казки, приказки, загадки і передаються з покоління в покоління, з уст уста. У

їх змісті відбито національну психологію кожного народу [2]. Народні ігри як засіб виховання дітей визначали К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський та ін.

У Державному стандарті дошкільної освіти визначено діамонологічну компетенцію, якою мають оволодіти старші дошкільники, під якою розуміється уміння дітей використовувати зв'язний текст, відповідати на запитання й звертатися із запитаннями, підтримувати та розпочинати розмову, вести діалог, складати різні розповіді [1].

Виклад основного матеріалу. Однією з умов розвитку діалогічного мовлення є оволодіння дитиною різними сторонами мови, що сприяє самостійному висловлюванню, використовуючи різні синтаксичні конструкції. У закладі дошкільної освіти розвиток діалогічного мовлення відбувається у двох формах: у вільному мовленнєвому спілкуванні і на спеціальних заняттях. Діалог насамперед виникає при вільному мовленнєвому спілкуванні, є базою для збагачення словника дітей. Під час такого мовлення відбувається розвиток граматичних навичок, здобуваються навички зв'язного мовлення [2].

На організованих заняттях дана робота здійснюється за допомогою методу розмови (бесіди) і методу імітації. Такі заняття проводяться два рази на тиждень. Доцільно використовувати бесіди на різні теми, пов'язані з життям дитини в сім'ї, дитячому садку, з відносинами із друзями, використовуючи при цьому різноманітні мовленнєві засоби, формули мовленнєвого етикету. У такий спосіб у дітей будуть закріплюватися вміння використання норм і правил вживання мовленнєвого етикету, необхідного для виховання культури спілкування [3]. Підбираючи методи і прийоми для розвитку діалогічного мовлення дошкільників, слід враховувати ті знання, які дитина засвоїла в межах теми, яка буде обговорюватися, наявність уявлень про предмет спілкування.

Народні ігри та забави становлять чималий розділ народної дидактики й охоплюють найрізноманітніші її аспекти: народознавчий, мовленнєвий, математичний, природничий, пізнавальний, розважальний, оздоровчий тощо. Народні ігри супроводжують свята та національні обряди, у їх змісті відбиті сезонні явища, звичаї, пов'язані з хліборобською та землеробською працею. З допомогою народних ігор діти опановують перші елементи грамотності, вивчаючи напам'ять вірші, скоромовки, лічилки [3].

Народні ігри можна класифікувати за такими групами: дидактичні, рухливі з обмеженим мовленнєвим текстом, рухливі хороводні ігри, ігри мовленнєвої спрямованості, обрядові та звичаєві ігри, ігри історичної спрямованості, ігри з відображенням трудових процесів та побуту народу. Народні ігри як фольклорний жанр мають специфічні особливості. Це ігри гуртові, вони об'єднують від 10-ти до 20-ти і більше дітей, їх структурна особливість дозволяє об'єднати всіх бажаючих грати. Народні ігри можуть

проводитись у будь-якій обстановці: у помешканні й на галявині, на подвір'ї і біля ставу, на луках і на річці.

Діти будь-якого віку знайдуть собі гру до смаку. Добираючи її, слід враховувати вік дітей, чітко визначати мету кожної гри. З дітьми раннього віку (перший, другий рік життя) використовують переважно індивідуальні ігри-забавлянки (чи з двома-трьома дітьми). Наприклад, з дітьми другого року життя розігрується (індивідуально) українська народна гра-забавлянка «Горошок».

З дітьми третього року життя народні ігри можна проводити на прогулянці з невеликою групою в 5-6 дітей. Текст слів в іграх простий, це переважно заклички: «Дощику-дощику», «Вода холодная», «Зозулю-кавулю», «Вийди, вийди сонечко». У другій молодшій групі (четвертий рік життя) дітям доступні рухливіші хороводні ігри: «Курочка-чубарочка», «Кізонька», «Де ж наші ручки?», «Качечка». Дітям п'ятого року життя доступні й складніші хороводні ігри з текстом для співу: «Галя по садочку ходила...», «Калина», «Я лисичка, я сестричка», «Ой у перепілки...», «Жили у бабусі...».

Народні ігри для дітей старшого дошкільного віку можна поділити на кілька груп. *До першої групи* належать рухливі ігри з текстом-діалогом: «Кози», «Панас», «Чорне - біле», «Гуси», «У гусей», «Жмурки», «Квочка», «Крук», «Сірий кіт», «Залізний ключ» та ін. *До другої групи* належать хороводні ігри зі співом. Текст цих ігор ознайомлює дітей з трудовими процесами, із звичаями українського народу. Це такі ігри, як «Соловейко-сватку», «А ми просо сіяли, сіяли...», «Мак», «Задумала бабусенька» та ін.

Наступну групу становлять ігри розважального характеру, в яких відбито народні звичаї. Це ігри «Ягілочка», «Чий вінок кращий?», «Ходить Гарбуз по городі», «Як у нас біля воріт», «Ой є в лісі калина», «Ой на горі жито» та ін. Чимало народних ігор стануть у пригоді вихователю для закріплення звуковимови, звуконаслідування. Серед них: «У волосянку», «Рядки», «Гуси», «Ку-ку, ку-ку, птичко мала», «Прослужив я в пана рік», «Задумала бабусенька», «Довгоносий журавель» та ін. Наприклад, із старшими дітьми для вправляння у вимові голосних звуків та регулювання сили голосу можна запропонувати їм гру «У волосянку».

Народній грі можна присвятити й окреме заняття: пояснити значення професій, про які йдеться у тексті гри, заучити текст гри, розподілити ролі, проказати діалог, а потім уже грати. Народні хороводні ігри проводяться в ранкові години, на прогулянці, в другій половині дня. Вони також входять до складу занять з усіх розділів програми, ними бажано закінчувати заняття для піднесення емоційного стану колективу дітей. Хороводні ігри в основі народних свят й розваг сприяють розвитку діамонологічної компетентності дітей дошкільного віку.

Висновок. Розвиток діалогічного мовлення у дітей дошкільного віку – один з найбільш вагомих аспектів дошкільної освіти та виховання. Від

належного рівня сформованості у дитинини діалогічної компетентності залежить розвиток монологічного зв'язного мовлення, що забезпечує загальний рівень мовленнєвого розвитку дитини та сприяє успішній підготовці дітей дошкільного віку до успішного навчання в школі.

Отже, важливим засобом розвитку діамонологічної компетентності є українські народні ігри, які є «животворним джерелом» розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / під керівництвом Т. О. Піроженко. К.: Видавництво, 2021. 26 с.

2. Богуш А. Лінгводидактика в сучасних закладах освіти. Одеса: ПНЦ АПН України. 2001. 269 с.

3. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови. *Посібник*. Київ: Вища школа. 2007. 542 с.

6. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / Упоряд.: О. Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгловська, Л. В. Куземко. Харків: Вид.-во «Ранок», 2021. 240 с.

4. Полєвікова О.Б. Аналіз підходів до розвитку діалогічного мовлення дошкільників. *Педагогічні науки:* зб. наук. праць. Херсон, 2015. Вип. 67. С.132-139.

5. Скуйбід І. М. Особливості формування діамонологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики»*. Київ. С.327-331.

УДК 372

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анна ОПАНАСЮК, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Тетяна ФАСОЛЬКО**, к. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *Стаття присвячена проблемі висвітлення сучасних підходів до організації художньо-творчої діяльності дошкільників в аспекті впровадження Державного стандарту дошкільної освіти (2021 р.). Подана характеристика сучасних форм організації роботи з дітьми, спрямованих на формування емоційно-чуттєвого*

досвіду дитини у процесі їх художньо-творчої діяльності. Проаналізовано складові художньо-творчої компетентності дошкільників та засоби її формування.

***Ключові слова**: художньо-творча компетентність, педагогічна взаємодія, мистецькі спілкування, дошкільна освіта, види мистецької діяльності.*

Постановка проблеми. Мистецька освіта виступає важливим інструментом розвитку особистості людини. Мистецтво є своєрідним індикатором рівня культури суспільства загалом та особистості зокрема, воно здатне надихати, мотивувати й спонукати особистість до самовдосконалення. Тому освітній напрям «Дитина у світі мистецтва» набув нового звучання в останній редакції Базового компонента дошкільної освіти (2021 р.) та, відповідно, в оновлених освітніх програмах.

Аналіз наукових досліджень. Як зазначають розробники цього напряму у Державному стандарті дошкільної освіти О. Половіна, І. Кондратець, мистецька освіта дошкільнят не має на меті виховання художників, музикантів, акторів. Але здібності, якості, компетентності, що формуються і розвиваються в мистецьких видах діяльності, є інструментом творення дитини як особистості та збереження її унікальності. Досвід власної мистецької діяльності сприяє формуванню особистісної компетентності дошкільника, адже завдяки йому розвивається така базова характеристика як емпатія.

Виклад основного матеріалу. У новій редакції БКДО як Державного стандарту дошкільної освіти мистецько-творчу компетентність визначено як здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності. Введення дитини дошкільного віку у світ мистецтва передбачає: розвиток здатності емоційно-чуттєво сприймати об’єкти і явища довкілля; забезпечення умов для самовираження в процесі мистецької діяльності [1].

Реалізація завдань освітнього напряму «Дитина у світі мистецтва» передбачає залучення вихованців до різних видів мистецької діяльності в умовах, спеціально створених для розвитку їхніх здібностей, формування здатності до самовираження з пріоритетом розвитку емоційної сфери, спрямованість на набуття ними життєвих навичок під час освітньої та самостійної художньої діяльності. В основі організації мистецької освіти дітей дошкільного віку лежать принципи здоров’язбереження, естетичності, практичності, доцільності [2].

Науковцями виокремлено такі види мистецької діяльності дітей дошкільного віку:

Художньо-продуктивна: малювання, ліплення, аплікація (створення образів за допомогою різних художніх матеріалів);

Музична: співи, слухання музики, музично-ритмічна та музично-ігрова діяльність, гра на дитячих музичних інструментах (візуалізація образів музики та передача їх під час виконавської діяльності голосом, рухами, пластикою);

Театралізована: формування глядацької та виконавської культури на основі занурення в театральну атмосферу та створення і «проживання» образів персонажів у власній сценічній діяльності;

Самостійна художня діяльність: специфічний спосіб організації життєдіяльності дітей, зумовлений природною потребою дошкільнят в інтимізації буття. Дитина повинна мати не тільки можливість усамітнитися, а й час, який можна використати на власний розсуд, аби самостійно закріпити вже набутий досвід мистецьких дій, проявити чи певною мірою перевірити рівень своєї компетентності та самоствердитися. Така діяльність розгортається за ініціативою дітей, відповідає їхнім інтересам та потребам, вимагає особливого ставлення дорослого, його педагогічного супроводу [3].

Кожен з видів мистецької діяльності передбачає вільні дії дитини у створеному педагогом просторі на основі інтуїтивного досвіду та реалізації творчого потенціалу, який є в кожного малюка. Мистецька діяльність дітей дошкільного віку має бути процесом не лише зовнішньої дії, а й поступового опанування (розвитку та контролю) особистістю власних емоцій, руху від пізнання себе зовнішнього до відкриття свого внутрішнього світу. Тому пріоритетним у мистецькій діяльності є розвиток здатності дитини до усвідомлення своїх внутрішніх глибинних прагнень, уміння викликати в себе позитивні емоційні стани, почуття, переживання та відтворювати їх у художніх образах.

Реалізація пріоритетних завдань цього освітнього напряму потребує дотримання педагогічних умов, які максимально сприятимуть формуванню емоційно-ціннісного ставлення дитини до мистецтва та мистецьких видів діяльності. О. Половіна наголошує на важливості дотримання таких педагогічних умов: цілеспрямоване застосування заходів, спрямованих на розвиток емоційної сфери дошкільників; здатність педагога вміло, своєчасно і тактовно долати перешкоди, які стоять на шляху до пізнання краси; створення умов для сприймання дитиною краси через емоції, переживання («чудесний дотик до глибини душі»); апелювання до генетичного досвіду світосприйняття, що зумовлений первинністю зв’язку індивідуального розвитку з історією людства; врахування взаємозв’язку й залежності естетичного розвитку дитини від морального та інтелектуального; налагодження безпосереднього процесу спілкування дитини з реальними об’єктами і явищами довкілля та їхніми мистецькими образами [4].

У сучасному трактуванні науковців та педагогів-практиків формування мистецько-творчої компетентності передбачає розвиток у дитини таких якостей як спостережливість та емоційність. Провідним методом, спрямованим на набуття цих якостей, є паузи споглядання та паузи

вслуховування. Вони допомагають відчути радість, здивування, зацікавлюють, дають можливість пізнати щось нове. Щоб навчити дітей самостійно виокремлювати мальовничі куточки довкілля, бачити предмети в цікавих ракурсах, радять використовувати прийом «Чарівна рамка». Запропонуйте дітям подивитися на світ довкола крізь «бінокль», «підзорну трубу», рамку, вирізану з кольорового картону (вона може мати будь-який розмір та геометричну форму: окружність, квадрат, прямокутник тощо). Ефективним є також ігровий прийом «Розглядання з різних точок». Нехай ваші вихованці подивляться на об'єкт зблизька, а потім із певної відстані, перемістившись лівіше, правіше... Використання цих прийомів допомагає сконцентрувати увагу дошкільників на певних об'єктах і явищах, дати їм можливість приміряти на себе роль художника, який знайшов цікавий об'єкт для відтворення, та пережити мить народження творчого задуму, який потім «оживе» у дитячій діяльності. Паузи вслуховування дають змогу почути розмаїття звуків природного й соціального довкілля та є основою розвитку музичного слуху.

Завдання дорослого – організувати вільний доступ до матеріалів, за допомогою яких дитина виражає свій внутрішній стан (щось сокровенне й особисте), формує власні уявлення про світ, та допомагає їй усвідомити і запам'ятати власні відчуття.

Новий підхід прослідковується науковцями у організаційних формах мистецької освіти. Оновлено змістові та методичні підходи до традиційних занять, які, на сьогодні, поступаються новій формі організації мистецької освіти на засадах інтегрованого підходу - мистецькому або художньо-педагогічному спілкуванню. Ця форма роботи розглядається як особлива, емоційно орієнтована взаємодія, спілкування на основі мистецької діяльності, яка передбачає інтегровану мистецьку діяльність, у якій одна – образотворча (малювання, ліплення, аплікація), музична, театралізована – може домінувати. Пріоритетом такого спілкування є створення дітьми образів за допомогою самостійно вибраних засобів, способів, матеріалів [2].

Висновок. В сучасних умовах розвитку дошкільної освіти організація мистецької діяльності дошкільників зазнає важливих як організаційних, так і змістових змін. Вони витікають із трактування поняття «художньо-творчої компетентності дошкільника» та шляхів її формування у дошкільників, які визначені Державним стандартом дошкільної освіти. Тому, все більшого значення набуває формування емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва як засобу формування особистості дитини дошкільного віку, що володіє надзвичайним розвитковим потенціалом.

Література

1. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження. Навчально-методичний посібник. Видавництво «Ранок», Харків, 2021. 240 с.

2. Половіна О. А. Артосвіта дітей дошкільного віку: технологія образотворення у дії. *Мистецтво та освіта: Науково-методичний журнал.* 3 (97), 2020 р. С. 34-40.

3. Половіна О. Освітня взаємодія по-новому: аналізуємо, аргументуємо, апробуємо. *Музичний керівник.* 2021. № 8. С. 4-12.

4. Половіна О. Як побачити красу, або Ознайомлюємо дітей зі світом мистецтва. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. № 4. С.9-12.

5. Половіна О., Кондратець І. Живописні перформанси: методичний інструментарій підготовки майбутніх вихователів. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія*. *Педагогіка* (випуск №35\1). 2021. С. 83-88.

УДК [373.2.015.31:172]:796.011.3:376-056.3

РОЗВИТОК ПАТРІОТИЗМУ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Катерина РЕВЮК, здобувачка вищої освіти.
Науковий керівник: **Олексій ЮРЧУК**, к. пед. н.,доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Пониманської,
Рівненський державний гуманітарний університет.

Анотація. *У статті розкрито актуальність, національно-патріотичного виховання, яке набуває особливої ваги, оскільки спрямоване на формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності та любові до Батьківщини, готовності до виконання громадянського обовя'зку із захисту національних інтересів України, необхідність виховання патріотизму у дітей із затримкою психічного розвитку на заняттях з фізичного виховання.*

Обґрунтовано роль фізичного виховання у всебічному розвитку дітей, зокрема й дітей із ЗПР, яке сприяє не лише покращенню фізичного стану, розвитку моторики та координації рухів, але й позитивно впливає на соціальний та емоційний розвиток. Доведено, що поєднання патріотичного виховання та фізичної активності може бути особливо ефективним для дітей із ЗПР. Запропоновано вправи для використання на заняттях з фізичного виховання для дітей дошкільного віку з затримкою психічного розвитку, що сприяють формуванню соціальних зв'язків, поваги до рідного краю та відчуття спільності.

Ключові слова: *патріотизм, діти дошкільного віку, діти із затримкою психічного розвитку, фізичне виховання, патріотичне виховання.*

Постановка проблеми. Патріотизм є фундаментальним аспектом громадянської освіти, що сприяє національній єдності та ідентичності, і хоча він завжди цінувався, розуміння та прояви можуть бути складними, особливо

для осіб із затримкою психічного розвитку (ЗПР). Поточна суспільно-політична ситуація в Україні підкреслює нагальність і важливість виховання патріотизму з раннього віку, зокрема у дітей із ЗПР.

Аналіз наукових досліджень. Як зазначають вітчизняні й зарубіжні дослідники в галузі патріотичного виховання О. Базилевська, В. Кульчицький, Ю. Руденко, C. Ewert, C. McDermid та інші, діти через несформованість їхньої світоглядної позиції і, іноді, відсутність традиційної підтримки родини найбільше підлягають негативним впливам – інтернету та несприятливому соціальному середовищу. У зв'язку із цим одним із пріоритетних напрямів виховної роботи в загальноосвітніх закладах виступає патріотичне виховання, засноване на системі базових національних цінностей і сучасному національному виховному ідеалі, спрямоване на формування моральної та вихованої особистості громадянина України (І. Бех, О. Вишневський, Т. Герасимів, Л. Добровольська, К. Чорна й інші). Актуальною та практично значущою проблема патріотичного виховання постає і для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку [2, с. 39].

Погоджуємося із думкою Д. Кур'янінової, що формування патріотизму у дітей із ЗПР відбувається під час навчання, соціалізації і виховання. Саме первинний вплив на розвиток національно-патріотичних засад дитини мають родина, однолітки та друзі, засоби масової інформації, релігійні організації, установи культури і спорту, правоохоронні органи, громадські організації тощо [3]. І саме тому педагогу при організації патріотичного виховання необхідно враховувати позитивні та негативні наслідки цих впливів.

Дослідження патріотизму та його компонентів проводили багато науковців. Серед українських дослідників, які вивчали це питання, можна виділити таких: І. Бех (досліджував патріотичне виховання та його вплив на формування особистості, підкреслював важливість особистісної ідентичності у контексті любові до батьківщини); М. Боришевський (аналізував патріотичну свідомість у контексті національної ідентичності, наголошував на розвитку громадянської спрямованості особистості через патріотизм); Б.Кобзар (вивчав соціально-філософські аспекти патріотизму, виділяв його як духовно-моральну основу єдності суспільства); О. Вишневський (розглядав патріотизм як елемент національної самосвідомості, досліджував його значення в освітньому та виховному процесах); Г. Філіпчук (досліджував культурно-ідеологічні символи, які формують патріотизм). Науковці зробили значний внесок у розуміння патріотизму як складного соціального та культурного явища.

Аналізуючи праці вчених (І. Бех, М. Боришевський, Б. Кобзар, О. Вишневський, Г. Філіпчук та ін.) виділимо основні компоненти прояву патріотизму у дітей:

– почуття прихильності до малої батьківщини;

– розуміння обов'язку перед Вітчизною, захист її свободи і незалежності;

– поважне ставлення до свого народу, рідної мови, звичаїв і традицій, релігійних і державних свят;

– шанування історичного минулого своєї країни, її символів і традицій;

– збереження відданості Батьківщині – дотримання принципів гуманізму, загальнолюдських цінностей.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що патріотизм охоплює абстрактні концепції, як-от: нація та приналежність. Діти із ЗПР можуть мати труднощі з абстрактним мисленням. Тому, на нашу думку, варто зосередитися на конкретних проявах патріотизму, пов'язаних з їхнім безпосереднім досвідом. Освітні установи відіграють вирішальну роль у формуванні патріотичних цінностей. Для дітей із ЗПР ця роль може вимагати спеціалізованих підходів та адаптацій, оскільки звичайні освітні методи можуть бути неефективними. Відтак, необхідні адаптовані стратегії в освітньому середовищі.

За нашими спостереженнями, саме фізичне виховання пропонує унікальну та захопливу платформу для формування абстрактних концепцій, таких як патріотизм, через конкретний досвід. Фізичне виховання для дітей із затримкою психічного розвитку відіграє важливу роль у їхньому загальному розвитку. Завдяки систематичним фізичним вправам можна позитивно впливати на їхнє здоров'я, моторику, координацію, а також сприяти соціалізації та покращенню емоційного стану. Рух, ігри та командна робота у фізичному вихованні можуть створити відчутні контексти для розуміння та засвоєння цінностей, пов'язаних із патріотизмом. Ретельно розроблені заняття з фізичного виховання можуть безпосередньо сприяти вихованню патріотичних почуттів та поведінки у дітей із ЗПР.

Аналізуючи дослідження вчених (Е. Вільчковський [1], О. Лесько [4], В. Трач [4], О. Юрчук [5]) приходимо до розуміння, що при розвитку патріотизму у дітей із ЗПР на заняттях з фізичного виховання варто дотримуватися таких ключових підходів:

– у роботі з дітьми використовувати індивідуальний підхід до кожної дитини, основну увагу приділяти її фізичному розвитку;

– заняття будувати за чітко розпланованим, наскільки це можливо, розпорядком;

– емоційно насичувати заняття, використовуючи ігрові прийоми та ігри;

– завдання повторювати кілька разів, виділяючи найважливіші місця голосом і жестами, супроводжуючи показом або спільними діями;

– під час проведення занять обмежувати до мінімуму відволікаючі чинники;

– на заняттях з фізичного виховання використовувати ігри на розвиток вольової регуляції, уваги;

– за можливості ігнорувати зухвалі вчинки дитини, заохочувати її старання і гарну поведінку;

– надавати допомогу дітям у ситуаціях, які викликають труднощі;

– дозувати виконання вправ, використовувати релаксаційні тренінги для попередження перевтоми і перезбудження дітей на занятті;

– використовувати страховку для попередження травматизму дітей.

Виховання патріотизму у дітей дошкільного віку з затримкою психічного розвитку через фізичне виховання може бути ефективним завдяки вправам, що сприяють формуванню соціальних зв'язків, поваги до рідного краю та відчуття спільності. Наприклад:

1. Ігри на тему національної культури. Ігри, які використовують національні пісні, мелодії чи ритми; рухливі ігри під народну музику; хореографічні вправи із застосуванням елементів традиційних танців. «Рухи українського народного танцю» можуть включати навчання простим крокам з традиційних українських народних танців. Адаптація може включати розбиття рухів на менші кроки та використання візуальних підказок. Вивчення рухів народного танцю забезпечує фізичний зв'язок з українськими культурними традиціями. Танець є формою культурного вираження. Участь у рухах народного танцю дозволяє дітям відчути та пов'язатися з цим аспектом своєї спадщини.

2. Естафети з національними символами. Естафети з використанням прапорців, стрічок чи іншої національної символіки. Рухливі ігри, де необхідно правильно розташувати символи, як-от, складати пазли з гербом чи прапором. Візуальна та тактильна взаємодія з прапором у поєднанні із захопленням від перегонів може створити позитивну асоціацію з національною ідентичністю.

Також можуть використовуватися вправи, що сприяють фізичній силі та стійкості (пов'язані з національною обороною). Можна використовувати адаптовану «Тренувальну смугу», включаючи прості вправи, наприклад: модифіковані віджимання, присідання та подолання перешкод (повзання під сітками, переступання через низькі бар'єри). Адаптація може включати надання допомоги та зосередження на зусиллях, а не на ідеальній формі.

3. Прогулянки з елементами патріотичного виховання. Організація прогулянок з вправами, що включають вивчення місцевої природи чи пам'яток (розповіді про визначні місця, дерева, що символізують Україну). «Смуга перешкод у національних кольорах» передбачає розміщення перешкод, позначених синім та жовтим кольорами. Діти проходять смугу перешкод. Адаптація може включати спрощення смуги перешкод або надання допомоги. Це підсилює розпізнавання національних кольорів через фізичний рух. Фізично взаємодіючи з національними кольорами, діти можуть розвинути візуальне та кінестетичне розуміння цього символу.

4. *Ігри на командну роботу.* Завдання, де діти повинні спільно досягти мети, сприяють відчуттю єдності.

5. *Дидактичні рухливі ігри.* Ігри, в яких необхідно знаходити правильну відповідність між символами України і їх назвами (наприклад, герб, прапор,

калина). Наприклад, над створенням «Тризуба» (Герба) діти працюють разом, щоб створити форму українського герба, використовуючи спортивний інвентар. Адаптація може включати використання попередньо намальованого контуру як орієнтира. Це спільне заняття сприяє командній роботі, одночасно знайомлячи дітей із національним символом. Процес фізичного створення символу сприяє почуттю колективного досягнення та підсилює його візуальне представлення.

Такі форми занять можуть розвивати у дітей дошкільного віку із ЗПР необхідність любити та захищати свою Батьківщину.

Висновки. Отже, педагогам та інструктору з фізичного виховання необхідно розробляти індивідуалізовані програми фізичного виховання, які інтегрують патріотичні теми в конкретний та захопливий спосіб; використовувати адаптовані українські народні ігри та заняття для зв'язку дітей з їхньою культурною спадщиною; забезпечувати позитивне підкріплення та створювати сприятливе навчальне середовище; використовувати розповідь історій та рольові ігри, щоб зробити історію та патріотичні цінності більш зрозумілими.

Розвиток патріотизму у дітей із ЗПР на уроках фізичного виховання є важливим аспектом їхньої громадянської освіти. Патріотизм для цієї категорії дітей варто визначати в конкретних, емоційно резонансних та доступних термінах, починаючи з їхнього безпосереднього оточення та використовуючи спрощені методи. Фізичне виховання відіграє унікальну роль у вихованні патріотичних почуттів через позитивний емоційний досвід, командну роботу та залучення до національних культурних традицій і цінностей.

Література

1. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : *навчальний посібник* для студ. дошкільних факультетів вищ. пед. навч. закладів МОНУ. 3-тє вид. Суми : Університетська книга, 2017. 428 с.

2. Кузнецова Т. Г., Пасюк С. П. Психологічні аспекти національно-патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку із порушеннями інтелекту. *Педагогічні науки: реалії та перспективи.* Випуск 84, том 2. Серія 5. 2021. С. 36-39.

3. Кур'янінова Д.С. Проблема національно-патріотичного виховання учнів спеціальної школи.URL: https://surl.li/jrycfr

4. Лесько О. М., Трач В.М. Рухові ігри та їх вплив на фізичний розвиток дітей із затримкою психічного розвитку. URL: https://ap.uu.edu.ua/article/465

5. Юрчук О. Організація індивідуального підходу у процесі фізичного виховання дітей. *Дит. садок.* 2011. № 11 (587). С. 18.

УДК 37.015

ВИКОРИСТАННЯ ІГРАШОК У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Марія СІМОРА, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Оксана ДОМАНЮК**, к. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *У статті актуалізовано проблему інклюзивної освіти, розглянуто деякі аспекти використання іграшок у роботі з дітьми з особливими потребами в Республіці Польща. Проаналізовано різні види спеціалізованих іграшок та їхній вплив на розвиток дитини з особливими потребами. Особливу увагу приділено адаптивним іграшкам, що сприяють когнітивному, моторному та соціальному розвитку дітей.*

Ключові слова: *інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, іграшки.*

Постановка проблеми. Інклюзивна освіта сьогодні є невід'ємною складовою здобуття освіти у різних країнах світу. У Республіці Польща інклюзивна освіта розвивається через три основні типи навчальних закладів: загальноосвітні, інтеграційні та спеціалізовані школи [4].

Загальноосвітні школи приймають дітей з особливими освітніми потребами, забезпечуючи їм необхідні умови для навчання. В інклюзивних класах навчається до 20 учнів, серед яких може бути одна-дві дитини з особливими потребами. Хоча асистенти вчителя тут не завжди присутні, школа зобов'язана створити комфортні умови для всіх учнів.

Інтеграційні школи або школи з інтеграційними класами мають у складі до п'яти учнів з особливими потребами в кожному класі. Тут працюють асистенти вчителя та інші фахівці, які надають додаткову підтримку дітям. Саме у такому закладі ми проходили практику. Такий тип школи забезпечує більшою мірою індивідуальний підхід та спеціалізовану допомогу дітям з особливими потребами.

Спеціалізовані школи призначені для дітей з більш складними формами інвалідності, де надається інтенсивна терапевтична та освітня підтримка. Вибір між цими типами закладів залежить від індивідуальних потреб дитини та рішення батьків.

Загалом, польська система інклюзивної освіти спрямована на забезпечення рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей, та створення сприятливого середовища для їхнього розвитку та соціалізації [4].

Мета: розкрити досвід використання іграшок у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами в Республіці Польща.

Виклад основного матеріалу. Використання іграшок у роботі з дітьми з особливими потребами є важливим аспектом сучасної спеціальної педагогіки. У Республіці Польща цей напрямок отримує значний розвиток у контексті інклюзивної освіти та соціальної адаптації дітей з обмеженими можливостями. Дослідження цього питання дозволяє визначити ефективні методики використання спеціально адаптованих іграшок для покращення когнітивного, емоційного та фізичного розвитку таких дітей.

Польща активно впроваджує інклюзивну освіту, що передбачає інтеграцію дітей з особливими потребами в загальноосвітні заклади. Іграшки відіграють важливу роль у цьому процесі, сприяючи соціалізації, розвитку навичок та навчанню. Вибір іграшок для дітей з особливими потребами базується на індивідуальних потребах та можливостях кожної дитини. Враховуються такі чинники, як вік, діагноз, рівень розвитку та інтереси [4].

У закладах освіти представлений широкий асортимент спеціалізованих іграшок, розроблених для дітей з різними видами порушень. Це можуть бути іграшки для розвитку сенсорних навичок, моторики, когнітивних функцій, соціальних навичок тощо. Іграшки використовуються в терапевтичних цілях, наприклад, у сенсорній інтеграції, логопедії, ерготерапії. Вони допомагають дітям розвивати необхідні навички та покращувати якість життя [5].

Найчастіше у закладах для дітей з особливими потребами використовують такі іграшки: ті, що сприяють розвитку сенсорних навичок (сенсорні м’ячі, тактильні панелі); іграшки для розвитку соціальних навичок (ляльки, настільні ігри); іграшки, що сприяють розвитку моторики (великі м’ячі, конструктори), іграшки для розвитку координації (м’яч, кільцекиди, обмежені площини); іграшки для розвитку навичок самообслуговування (іграшкові кухні, ляльки); іграшки для розвитку когнітивних функцій (пазли, сортери) [2].

Прикладом іграшок для дітей з особливостями розвитку є м’які іграшки з текстурами, які допомагають розвивати тактильні навички та почуття дотику. Широковживаними є сенсорні іграшки, ті, що реагують на рухи або дотики, вини можуть бути корисними для стимуляції уваги та моторики. Для розвитку когнітивних навичок підходять іграшки, що ґрунтуються на візуальних та логічних елементах, це картинки, цифри та літери, що можуть допомогти в навчанні та розвитку мовних здібностей. Іграшкові музичні інструменти сприяють розвитку слухових навичок і можуть бути цікавими для дітей з обмеженою зоровою активністю [2].

Одним із популярних є використання конструктора LEGO, який допомагає розвивати дрібну моторику, зорово-моторну координацію та просторове мислення. Діти вчаться співвідносити форми, розміри та кольори, що сприяє їхньому загальному розвитку. Крім того, спільні ігри з LEGO розвивають комунікативні навички та вміння працювати в команді.

Також у Польщі широко застосовуються дидактичні іграшки, адаптовані до індивідуальних потреб кожної дитини. Вони спрямовані на

розвиток мовлення, пам’яті, уваги та соціальних навичок. Використання таких іграшок у освітньому процесі дозволяє створити інклюзивне середовище, де кожна дитина відчуває себе комфортно та впевнено.

Арттерапевтичні технології також займають важливе місце в роботі з дітьми з особливими потребами. Через малювання, ліплення та інші види творчості діти виражають свої емоції, що позитивно впливає на їхній психоемоційний стан та сприяє подоланню внутрішніх бар’єрів [1].

Загалом польський досвід підкреслює важливість індивідуального підходу та використання спеціально розроблених іграшок і методик у роботі з дітьми з особливими потребами. Це сприяє їхній успішній інтеграції в суспільство та покращенню якості життя.

Практичний досвід використання іграшок у роботі з дітьми з особливими потребами в Польщі демонструє значні успіхи в їхньому розвитку та соціалізації. Із власного досвіду польські фахівці активно впроваджують різноманітні терапевтичні методики, зокрема ігротерапію, яка сприяє емоційному та когнітивному розвитку дітей [3].

Висновки. Отже, використання іграшок у роботі з дітьми з особливими потребами в Республіці Польща є важливим компонентом інклюзивної освіти та терапії. Правильно підібрані іграшки сприяють розвитку когнітивних, емоційних, соціальних та моторних навичок, допомагаючи дітям адаптуватися до навколишнього середовища. Польща активно впроваджує інноваційні методики та підходи, що дозволяють ефективно використовувати іграшки в освітньому та терапевтичному процесах.

Подальші дослідження в цій галузі допоможуть удосконалити існуючі практики та розширити можливості інтеграції дітей з особливими потребами у соціум.

Література

1. Карасовська А. Як навчати та навчити дітей з порушеннями поведінки. Варшава: ПАРПА, 2016. 347 с.

2. Ковальська А. Навчання та терапія дітей з особливими потребами. Варшава: PWN, 2020. 254 с.

3. Новак П. Сучасні методи реабілітації дітей-інвалідів. Краків: Wydawnictwo Naukowe, 2019. 149 с.

4. Олійник Р. Інклюзивна освіта в Польщі. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених* Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 39. Том 2. С. 267-274.

5. Павленко В. В. Впровадження інклюзивної освіти в Польщі та Україні. *Навчання та виховання дітей з особливими освітніми проблемами: теорія та практика:* збірник праць вчених, молодих науковців, педагогів-практиків / За ред. доц. Борейка О.М. Житомир: ЖДУ, 2016. С. 25-30.

УДК: 373.2:615.851

КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Аліна СТЕЛЬМАХ, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник:
Людмила ВРОЧИНСЬКА, к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільно та початкової освіти,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.

Анотація. *У статті розглянуто казкотерапію як ефективний метод психологічної підтримки дошкільників. Визначено її значення у гармонізації емоційного стану дітей, зниженні рівня тривожності, подоланні страхів і розвитку позитивних моделей поведінки. Проаналізовано особливості використання казкотерапії в умовах стресу та кризових ситуацій, зокрема під час війни, коли діти переживають втрату близьких, зміни в оточенні, страх та невизначеність. Окреслено роль дорослих у цьому процесі, важливість створення терапевтичних казок і залучення дітей до активної взаємодії з текстом через творчі методи. Наведено рекомендації щодо використання казкотерапії у виховному процесі, психологічній роботі та реабілітації дітей, які переживають складні життєві обставини.*

Ключові слова: *казкотерапія, дошкільники, емоційний розвиток, психокорекція, ідентифікація, ресурсність, терапевтична казка, кризові ситуації, стрес, дитяча психологія, виховання.*

Постановка проблеми. Казкотерапія – це один із напрямів психотерапії та розвитку особистості, що ґрунтується на використанні казок для гармонізації емоційного стану дитини, подолання страхів, формування позитивних моделей поведінки. Казки відіграють важливу роль у житті дошкільників, оскільки допомагають їм осмислювати навколишній світ, навчатися соціальним нормам, розвивати уяву та внутрішню стійкість. Особливо цінним цей метод є в кризових ситуаціях, коли дитина переживає стрес, втрату чи значні зміни у житті. У дошкільному віці емоційний світ дитини дуже яскравий і пластичний. Малюки ще не здатні повністю усвідомлювати свої почуття, проте вони гостро реагують на все, що відбувається навколо. Водночас у цьому віці домінує образне мислення, тому діти сприймають світ через символи, метафори та уявні образи. Казка, як особливий жанр, відповідає їхнім когнітивним і емоційним потребам, дозволяючи легко засвоювати складні життєві уроки через фантастичні сюжети. Дитина не просто слухає казку – вона емоційно проживає її разом із героями. Це дає можливість не лише отримувати задоволення, а й навчатися новим способам поведінки, співпереживати, знаходити вихід із важких ситуацій. Саме тому казкотерапія настільки ефективна: вона використовує

природний механізм взаємодії дитини зі світом, допомагаючи їй адаптуватися та розвиватися.

Мета: проаналізувати проблему використання казкотерапії та визначити рекомендації щодо їх застосунку у виховному процесі, психологічній роботі та реабілітації дітей, які переживають складні життєві обставини.

Виклад основного матеріалу. Казкотерапія діє через кілька важливих механізмів. По-перше, це проєкція – дитина несвідомо переносить свої переживання на героїв казки. Якщо вона боїться темряви, то зможе впоратися зі своїм страхом, слухаючи історію про маленького героя, який теж боявся, але знайшов спосіб подолати цю проблему. По-друге, важливу роль відіграє ідентифікація: дитина асоціює себе з персонажем, відчуває його переживання та, проходячи разом із ним випробування, психологічно зміцнюється. Якщо в казці персонаж справляється з труднощами, дитина підсвідомо вчиться цьому ж. Ще одним важливим аспектом є ресурсність казки. Вона не лише вчить долати труднощі, а й дає внутрішній ресурс для цього. Через сюжет дитина бачить, що навіть у складних ситуаціях можна знайти підтримку, силу та розв'язання проблеми. Це особливо важливо для дітей, які перебувають у стресовому стані або зазнають значних змін у житті.

Казка стає незамінним інструментом підтримки дітей у періоди криз. Під час переживання стресу чи тривожності дитині важко висловити свої почуття словами, однак через казковий сюжет вона може опосередковано прожити й опрацювати свої емоції. Наприклад, якщо дитина переживає втрату чи розлуку, то історія про героя, який долає розлуку з близькими, допоможе їй адаптуватися до ситуації. Крім того, казка знижує рівень тривоги, адже вона має передбачувану структуру: спочатку герой стикається з проблемою, потім знаходить спосіб її розв'язати, а в кінці обов'язково настає розв'язка, яка дає надію на краще. Це створює у дитини відчуття контролю над ситуацією, навіть якщо її власне життя зараз здається хаотичним. Особливо важливим цей метод є для дітей, які перебувають у нестабільних умовах — наприклад, вимушених переселенців, дітей у зонах бойових дій чи тих, хто зазнав емоційних травм. Казка стає своєрідним «містком» між їхнім внутрішнім світом і реальністю, допомагаючи легше пережити кризу та знайти внутрішні опори.

Казкотерапія є ефективним методом психологічної підтримки дітей, особливо в умовах стресу та кризових ситуацій, таких як війна [1, с. 46]. Вона сприяє подоланню страхів, тривожності та інших негативних емоцій, допомагаючи дітям адаптуватися до складних обставин [2, с. 81]. Казкотерапія як метод психологічної допомоги базується на проєкції, ідентифікації, ресурсності та навчальному аспекті. Проєкція дозволяє дитині переносити власні почуття та переживання на персонажів казки, що допомагає їй усвідомити та опрацювати свої емоції [3, с. 103]. Ідентифікація допомагає дитині перейняти позитивні моделі поведінки та знайти рішення

власних проблем. Ресурсність надає дітям нові способи подолання труднощів, демонструючи, як герої справляються з викликами. Навчальний аспект сприяє засвоєнню моральних цінностей та соціальних норм. Казки особливо важливі для дітей під час стресу та криз, оскільки вони створюють безпечний простір для вираження емоцій та сприяють відновленню почуття контролю над ситуацією [5, с. 126]. Війна викликає у дітей різноманітні психологічні реакції: страхи, тривожність, агресію, порушення сну, регрес у поведінці [1, с. 51]. Казкотерапія допомагає дитині подолати страх розлуки, адже історії, де герої тимчасово розлучаються, але зрештою возз'єднуються, можуть заспокоїти її [2, с. 82]. Казки, в яких персонажі стикаються з гучними звуками та вчаться не боятися їх, допомагають зменшити страх перед сиренами та вибухами [3, с. 106-107]. Терапевтичні історії про темряву вчать дітей не боятися її, а бачити в ній щось цікаве та безпечне. Історії про втрату допомагають дітям зрозуміти та прийняти свої почуття.

Існує кілька основних видів терапевтичних казок, які використовуються для подолання стресу. Адаптивні казки допомагають дітям пристосуватися до змін у житті, таких як переїзд чи розлука з близькими [4, с. 69]. Ресурсні казки зміцнюють внутрішню стійкість, формують упевненість у собі та навички подолання труднощів [5, с. 125]. Заспокійливі казки створюють відчуття безпеки та допомагають знизити рівень тривожності. Практичне використання казкотерапії в роботі з дітьми в кризових умовах включає створення терапевтичних казок, які мають чітку структуру [2, с. 86-87]. Введення знайомить дитину з героєм та його проблемою, розвиток подій відображає пригоди героя, кульмінація демонструє вирішення конфлікту, а завершення містить позитивний висновок [3, с. 108]. Сюжет повинен бути зрозумілим і близьким до реальності дитини, а головний герой — таким, із ким вона може ідентифікувати себе. Ключові образи та символи повинні відображати емоційний стан дітей та сприяти їхній емоційній розрядці.

Алгоритм проведення казкотерапії передбачає читання казки, її обговорення та творчу діяльність [4, с. 72]. Читання має відбуватися в атмосфері довіри, а після нього дитині потрібно дати можливість висловити свої думки та емоції [5, с. 130]. Обговорення має включати питання про те, як дитина сприйняла героїв, які емоції вони викликали, чи були в її житті схожі ситуації. Творчі завдання, такі як малювання, інсценування чи створення власних історій, допомагають краще засвоїти отримані навички та емоційно опрацювати почуття [3, с. 108].

Висновки. Роль дорослого у процесі казкотерапії є надзвичайно важливою. Батьки, вихователі та психологи повинні створювати безпечне середовище для дитини, бути уважними слухачами, не змушувати дитину говорити, якщо вона цього не хоче, і допомагати їй висловлювати емоції через творчість. Практичні рекомендації для педагогів та батьків щодо використання казкотерапії в умовах війни включають регулярність занять,

індивідуальний підхід до кожної дитини та створення підтримуючого середовища [4, с. 75].

Важливо використовувати казки, що відповідають віку та емоційному стану дитини, а також заохочувати її до активної участі у процесі, наприклад, через малювання, чи створення власних історій [5, с. 133]. Казкотерапія є потужним інструментом для допомоги дітям, які переживають стресові ситуації [1, с. 46]. Вона сприяє емоційному розвантаженню, допомагає краще зрозуміти та виразити власні почуття, а також знайти внутрішні ресурси для подолання труднощів [2, с. 90]. Особливо важливо, щоб дорослі брали участь у цьому процесі, створюючи для дитини безпечний простір для розмов і обговорень [3, с. 107-108].

Отже, казкотерапія допомагає не лише знизити рівень стресу, а й сприяє формуванню позитивного світогляду у дітей навіть у складних життєвих обставинах.

Література

1. Лісневська Н. Казкотерапія як метод подолання тривожності у дітей дошкільного віку. *Психологічний вісник*, 2023. № 2. С. 45–58.

2. Ситник А. А. Вплив терапевтичних казок на емоційний стан дитини в умовах війни. *Наукові записки*, 2023. № 4. С. 78–90.

3. Казачінер О. С., Бойчук Ю. Д. Казкотерапія як засіб боротьби зі страхами у дітей. *Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я в умовах війни: матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ, 2024. С. 102–108.

4. Петрова С. Вплив казкотерапії на психологічний стан дітей під час війни. *Освітній простір*, 2023. № 3. С. 67–75.

5. Гончарук Л. Роль казкотерапії у роботі з дітьми дошкільного віку. *Педагогічний альманах*, 2023. № 5. С. 120–134.

УДК 373.2.016:811.161.2

СУЧАСНІ ФОРМИ МЕТОДИЧНОГО КЕРІВНИЦТВА РОБОТОЮ З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ЗДО

Тетяна СОЛДАТЕНКО, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Валентина БЕНЕРА**, д. пед. н., професор, завідувачка кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка*.

Анотація. *У статті на засадах аналізу психолого-педагогічної літератури розкрито сучасні форми методичного керівництва роботою з розвитку мовлення у ЗДО.*

Визначено умови створення мовленнєвого середовища у дошкільному закладі і в родині. Акцентовано увагу на необхідності підготовки до такого виду діяльності на лінії професійної підготовки у ЗВО. Запропоновано палітру сучасних форм методичного керівництва роботою з розвитку мовлення у закладі дошкільної освіти, до яких потрібно готувати майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: *методичне керівництво, форми методичного керівництва, функції методичної служби, методична робота, методичний кабінет.*

Постановка проблеми. Дошкільна освітня галузь України завжди прагне до вирішення питань якості освіти. Саме з цієї потужної тенденції фахівцями-дошкільниками створено стандарти дошкільної освіти. Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО) як державний освітній стандарт визначає очікування суспільства в питаннях розвиненості, вихованості та освіченості дитини дошкільного віку, спрямовує розробку та оновлення освітніх програм для закладів дошкільної освіти, визначає вимоги та орієнтири щодо програм професійної підготовки майбутніх вихователів відповідно до потреб сьогодення, об’єднує зусилля науковців та практиків України щодо зміцнення культури якості та доброчесності в дошкільній освітній галузі [3].

Оновлений документ освітньої галузі (БКД0 2021) утверджує сучасну політику держави в галузі дошкільної освіти. Об’єднання зусиль дорослих потребує грамотних виважених дій, які підтримують потенціал та зростання вікових можливостей дитини дошкільного віку, забезпечують збереження особливостей культури дитинства.

Водночас у сьогоденних умовах воєнного часу і широкомасштабних воєнних дій на території України спостерігаються не прості взаємовідносини дітей дошкільного віку між собою, з батьками, із вихователями, між вихователями і батьками, а також у процесі онлайн навчання і виховання дітей. Такі життєві реалії ставлять нові вимоги до підготовки майбутніх вихователів, зокрема використання ними в роботі з дітьми і батьками нових інноваційних технологій, методик, інтегральних методів, інтеграції знань не

тільки з усіх фахових методик, а й міцного методологічного підґрунтя (знань із філософії, психології, соціології, освітньології), інформатики, економіки; вмінь і навичок працювати з дітьми в інформаційному просторі, а також сформованість професійних компетентностей майбутніх фахівців дошкільної освіти відповідно до чинних державних стандартів вищої освіти (Богуш, 2022).

Мета: розкрити сучасні форми методичного керівництва роботою з розвитку мовлення у ЗДО.

Аналіз останніх досліджень. У теорії і практиці прописані постулати, що якість і результативність сучасної дошкільної освіти залежить насамперед від підготовки науково (методологічно й теоретично) та методично грамотних фахівців дошкільної освіти як вихователів, так і вихователів-методистів, директорів ЗДО (тобто здобувачів магістерського рівня).

Важливо зауважити, що вчені А. Богуш, Л.Березовська, С. Діхтяренко, Н. Маліновська, Р. Найда та ін. наголошують на необхідності психолого-педагогічного супроводу формування професійно-методичної спрямованості особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти (вихователів, вихователів-методистів ЗДО) та лінгводидактичного супроводу підготовки майбутніх вихователів до розвитку мовлення дітей дошкільного віку на лінії професійної підготовки у ЗВО [5].

Набуття фахівцем професійно-методичної компетентності визначається за такими критеріями: професіоналізм, методична грамотність, методична зрілість і рефлексійність. Цілком закономірно, що державні стандарти професійної освіти майбутніх вихователів-методистів вимагають цілеспрямованої, ґрунтовної підготовки здобувачів освіти в умовах магістратури ЗВО.

К. Крутій наголошує на необхідності створення мовленнєвого середовища у закладі дошкільної освіти і в родині, що передбачає:

– Взаємодію з родиною щодо забезпечення повноцінного мовного та мовленнєвого розвитку.

– Оптимальне мовленнєве навантаження на дитину з метою захисту від утоми.

– Забезпечення емоційного благополуччя кожної дитини.

– Створення умов для мовленнєвого розвитку дитини, її здібностей.

– Залучення дітей до загальнолюдських та етносоціокультурних цінностей [4].

Для дитини дошкільного віку першочерговими для розвитку означених наскрізних умінь є розвинена здатність самостійного мислення на основі образних та словесно-логічних понять, розвиненість емоцій та здатність керувати поведінкою. Усе це означає спрямованість розвивальних та виховних дій дорослого на гармонізацію емоцій та інтелекту дитини.

Серед умов організації мовленнєвого середовища в дошкільному закладі вчені визначають: педагогічний менеджмент в організації навчально-

мовленнєвої діяльності, добір і підготовка педагогічних кадрів; створення предметно-розвивального середовища; діагностика мовленнєвого розвитку дітей на кожному віковому етапі; створення консультативної служби для батьків.

Виклад основного матеріалу. Методична робота в ЗДО – це цілісна, заснована на досягненнях науки й педагогічного досвіду, на конкретному аналізі навчально-виховного процесу система взаємозалежних дій і заходів, спрямованих на всебічне підвищення кваліфікації й професійної майстерності кожного вихователя (включаючи заходи щодо керування професійною самоосвітою, самовихованням, самовдосконаленням педагогів), на розвиток і підвищення творчого потенціалу педагогічного колективу ЗДО в цілому, а в кінцевому результаті на вдосконалювання навчально-виховного процесу, досягнень оптимального рівня виховання й розвитку конкретних дітей.

Вчені (А. Богуш, В. Бенера, Н. Гавриш, Н. Маліновська та ін.) пропонують палітру сучасних форм методичного керівництва роботою з розвитку мовлення у закладі дошкільної освіти, до яких потрібно готувати ще на лінії професійної підготовки. Це: педагогічні ради; відвідування занять, режимних моментів, відкритих занять; підвищення кваліфікації вихователів; п'ятихвилинки з методичних питань розвитку мовлення; індивідуальні та групові консультації; методичні об'єднання вихователів за віковими групами; вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду; огляд періодичної преси і методичної літератури; контрольні обстеження мовлення дітей; підготовка вихователями методичних розробок; підготовка доповідей (презентацій) на засідання педради, загальні батьківські збори з питання мовленнєвої підготовки дітей до школи; педагогічні читання; конференції, вебінари, тренінги з питань розвитку мовлення дітей дошкільного віку тощо [1; 2].

Методична робота – це систематична колективна й індивідуальна діяльність педагогічних кадрів, спрямована на підвищення їх науково-теоретичного, загальнокультурного рівня, психолого-педагогічної підготовки й професійної майстерності**.** Методичний кабінет ЗДО – є центром методичної допомоги практичним працівникам та поширення науково-психологопедагогічних знань серед батьків щодо розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного вік («Положення про методичний кабінет ЗДО»).

Методична служба виконує разом з адміністрацією й педагогічним колективом і за їхнім запитом *наступні функції*:

- забезпечення професійною інформацією;
- організація методичної й дослідної роботи ЗДО;
- підтримка експериментальної роботи педагогів в ЗДО;
- діагностика й аналіз навчально-виховного процесу;

– організація індивідуального консультування й професійної підтримки вихователів;
– допомога педагогам в підготовці до атестації;
– організація підвищення кваліфікації;
– допомога щодо підвищення якості освітнього процесу;
– виявлення, підтримка й поширення педагогічного досвіду;
– участь і організація семінарів, конференцій, майстер-класів;
– виявлення, підтримка й поширення педагогічного досвіду;
– допомога, участь у розробці й проведенні експертизи інноваційних програм,
– методик, навчальних планів;
– методична допомога в проведенні відкритих заходів допомога у проведенні професійних конкурсів [6; 7; 8].

Навчально-методичне наповнення методичного кабінету повинно відповідати таким вимогам: інформативність та змістовність; перспективність; науковість; доступність; сучасність; естетичність; системність; конкретність; задоволення потреб педагогів у саморозвитку і професійному самовдосконаленні. Методичне забезпечення навчально-виховного процесу носить безперервний характер, випливає з реальних проблем, що виникають у педагогічній діяльності, і включає широкий набір видів, форм і змісту діяльності.

Побудова освітнього процесу з дітьми дошкільного віку здійснюється на основі формування досвіду дитини у спілкуванні з дорослими та однолітками в усіх видах діяльності, які реалізуються в дошкільному віці (предметно-практичній, ігровій, образотворчій, пізнавальній та ін.) в універсальному розвивальному (ігровому) середовищі на засадах діяльнісного, компетентнісного, особистісно зорієнтованого, інтегрованого, соціокультурного принципів організації освітнього процесу.

Формами організації дитячої діяльності з розвитку мовлення у ЗДО є мовленнєві заняття як спеціально організована форма навчання; нерегламентовані види мовленнєвої діяльності; вільний час, передбачений для дитини впродовж дня.

Провідними формами ознайомлення методиста із роботою вихователя з розвитку мовлення (за А. Богуш, В. Бенера, Н. Гавриш, Н. Маліновська) визначено:

– Відвідування занять, окремих режимних процесів.
– Перегляд конспектів занять та іншої документації.
– Тематична перевірка.
– Контрольні перевірки.
– Спостереження за роботою вихователів та її аналіз.
– Бесіди з вихователями.
– Бесіди з дітьми.

– Перегляд мультимедійних презентацій, відеозанять та інших форм роботи з розвитку мовлення дітей дошкільного віку [1, с.328].

Для прикладу наведемо схему комплексного контролю (табл.1).

Таблиця 1

Схема комплексного контролю

Об'єкт контролю	**Можливі управлінські рішення**
Вихователь	Методичні рекомендації вихователю
	Призначення наставника
	Постановка педагога на персональний контроль
	Заміна вихователя у групі
Дитина	Проведення індивідуальних занять
	Призначення педагогічного консиліуму
Батьки	Допомога у вихованні дитини
	Залучення до заходів ЗДО
Методист	Розроблення методичних рекомендацій
	Персональний контроль

Отже, огляд психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми дозволяє визначити завдання методичної служби закладу дошкільної освіти:

– підвищення рівня володіння педагогічними знаннями;

– вивчення й використання у своїй професійній діяльності сучасних педагогічних технологій, методик, прийомів і способів успішного навчання й виховання;

– мотивація педагогів до інтересу, потреби у формуванні й удосконаленні вміння займатися творчою педагогічною діяльністю;

– підвищення рівня педагогічної майстерності, у тому числі і педагогічної гнучкості;

– створення умов і сприяння щодо потреби у самоосвіті;

– підвищення рівня психологічної готовності та інформаційної оснащеності вихователя;

– формування й розвиток стійких моральних і професійних поглядів і цінностей;

– вивчення й використання на практиці сучасних способів діагностування успішності розвитку мовлення дошкільника, форм, методів і прийомів організації самостійної художньо-мовленнєвої діяльності серед дітей дошкільного віку з метою саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення;

– підтримка й супровід педагогів, що розробляють і реалізують авторські

програми, методичні рекомендації, посібники;

– інформаційне забезпечення вихователів ЗДО.

Висновки. Разом з тим, проведений аналіз педагогічної літератури, спостереження на практиці дозволяють зауважити, що критерієм оцінки діяльності вихователя з розвитку мовлення має виступати не лише описана в

педагогічній літературі побудова системи контролю заняття (режимного моменту), а й результативність усього освітнього процесу в єдності його структурних компонентів. Натомість з-під контролю керівників ЗДО іноді випадають такі важливі ділянки роботи, як забезпечення матеріально-технічної бази педагогічного процесу, його програмно-методичного забезпечення, створення розвивального мовленнєвого середовища у закладі дошкільної освіти, забезпечення умов для впровадження інноваційних технологій тощо.

Література

1. Бенера В. Є., Маліновська Н. В. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей: *навч.-метод. посібник* за кредитно-модульною системою організації навчального процесу для студентів напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта». К.: Видавничий Дім «Слово», 2019. 376 с.

2. Богуш А. М. Методична робота в закладі дошкільної освіти. *Навч. посіб*. : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2022. 200 с.

3. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / Упоряд.: О. Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгловська, Л. В. Куземко. Харків: Вид.-во «Ранок», 2021. 240 с.

4. Крутій К.Л. Педагогічний аналіз як функція управляння ДНЗ. *Монографія*. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2007, 236 с.

5. Психолого-педагогічний супровід формування професійно-методичної спрямованості особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти: *колективна монографія.* А. М. Богуш, Л. І. Березовська, С. В. Діхтяренко, Н. В. Маліновська, Р. Г. Найда / За загальною і науковою редакцією дійсного члена НАПН України доктора педагогічних наук, професора А. М. Богуш. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. 296 с.

6. Пономаренко Т. О. Теорія і методика формування управлінської культури керівників дошкільної освіти: *монографія*. Суми : Вінниченко М. Д., 2017. С. 42-61.

7. Романюк І.А. Аналіз, планування, контроль як функції управлінської діяльності керівника дошкільного навчального закладу. *Метод. рекомендації*. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 280 с.

8. Сучасні вимоги до методичної роботи у дошкільному навчальному закладі. URL: file:///C:/Users/user/Desktop/%D0%A0%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%BA%D0%B0%D0%B1%D1%96%D0%BD%D0%B5%D1%82%D1%83.pdf

УДК 373.2.016:57.081.1

ОСОБЛИВОСТІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ЯВИЩАМИ СУСПІЛЬНОГО ДОВКІЛЛЯ ЗА КОРДОНОМ

Марія СОЛОВЕЙ, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Валентина БЕНЕРА,** д. пед. н., професор, завідувачка кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *У статті розкривається процес ознайомлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з явищами суспільного довкілля в умовах сучасних освітніх практик за кордоном. Акцентується увага на важливості раннього знайомства дітей із соціокультурними аспектами життя, такими як звичаї, традиції, соціальні ролі, а також взаємодія з іншими людьми у суспільстві. Висвітлено роль інтерактивних ігрових методів, що допомагають дітям практично засвоювати поняття про те, що їх оточує.*

Ключові слова: *суспільне довкілля, інтерактивний килимок, національна ідентичність, філармонія «на колесах», інтерактивні ігри.*

Постановка проблеми. Ознайомлення дітей із явищами суспільного довкілля є важливим аспектом їхнього всебічного та гармонійного розвитку. Цей процес спрямований на підготовку дитини до активної участі в житті суспільства, формування почуття національної ідентичності, усвідомлення себе частиною соціуму.

Проблема ознайомлення дітей із явищами суспільного життя є однією з головних у сучасній педагогіці. Багато науковців стверджують, що саме в дошкільному віці закладаються основи соціалізації, які в подальшому формують здатність до адаптації в суспільстві.

Аналіз наукових досліджень. А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Варяниця підкреслюють важливість соціального оточення в процесі розвитку дитини, наголошуючи, що взаємодія з іншими людьми є ключовим чинником формування особистості [2]. Т. Грицишина, І. Печенко, Н. Черепан одностайні в думці про те, що важливим компонентом ознайомлення дітей із суспільним довкіллям є формування первинних уявлень про структуру суспільства [3]. А. Мудрик, Л. Карнаух зазначають, що знайомство з історією, символами та традиціями рідного краю сприяє формуванню в дітей національної свідомості та ідентичності [4].

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що дитина на ранніх етапах свого розвитку має обмежене розуміння суспільства і його структур. Саме тому вчені вважають за доцільне зосереджувати увагу на базових поняттях, таких як правила, обов’язки, взаємодопомога. Це формуватиме у дитини позитивний досвід взаємодії у соціумі та допоможе їй зрозуміти значення соціального життя [1].

Мета – вивчення та узагальнення практичного досвіду ознайомлення дітей з явищами суспільного довкілля за кордоном.

У зарубіжній практиці для того, щоб ознайомлювати дітей із явищами суспільного життя використовують різноманітні підходи. У багатьох країнах дошкільна та початкова освіта інтегрує елементи громадянського виховання, формуючи у дітей початкові уявлення про соціальні взаємодії, права людини, культурні різноманітності та екологічні проблеми.

У Польщі ознайомлення з довкіллям пронизує кожну форму роботи з дітьми. Під час ранкових занять діти завжди вітаються один з одним за допомогою різних способів (долонькою, кулачком, обіймами або ж словесно). Дуже часто використовується в роботі інтерактивний килимок, у якому є велике різноманіття тем, з якими ознайомлюються діти («Сім'я», «Музичні інструменти», «Комахи» та ін.).

Дітям прищеплюють знання про свята, звичаї та традиції у їхній країні ще змалку. До прикладу, у свято «Dzień Kobiet» («Жіночий день») діти спільно з вихователем та помічником виготовляють цікаві сюрпризи для мам, бабусь, сестричок. Здебільшого це кулінарні майстер-класи, де готують тістечка, пряники, поживні цукерки. Але й виготовляють також вітальні листівки чи складають весняний букет.

До свята Пасхи також старанно готуються. Святково прикрашають групи та класи. Виготовляють різноманітні цікаві вироби. Не залишаються осторонь і такого свята, як «День кольорових шкарпеток та сонячних людей». Мета такого флешмобу – привернути увагу до людей із синдромом Дауна. Для цього 21 березня діти, вихователі, вчителі, помічники одягають різнокольорові, непарні чи просто яскраві шкарпетки. Таким чином вони власним прикладом демонструють свою солідарність, толерантність і любов до ближнього. Неодноразово в садки та школи приїздить філармонія «на колесах». Де дітям співають народних пісень, показують забави, танці і обов'язково залучають до цього дітей.

У Швеції дітей знайомлять з явищами суспільного життя через ігри, спільну діяльність і практичні заняття. Дітей залучають до благоустрою територій дитячих садків, спільно обговорюють важливість збереження навколишнього середовища, а також проводять маленькі акції на підтримку прав людини [5].

Ознайомлення дітей із суспільним довкіллям у Фінляндії базується на основі співпраці та взаємодії [6]. Вихователі та вчителі використовують у своїй роботі інтерактивні ігри, де разом з дітьми «будують» місто, розігрують ролі дорослих у суспільстві. Через казки ознайомлюють з такими поняттями, як «справедливість», «права людини», «повага до інших».

Дошкільна освіта в Німеччині спрямована на соціалізацію дітей, навчання їх відповідальності та надбанні ними демократичних цінностей. Оскільки Німеччина славиться своїм різноманітним культурним середовищем, діти через інтерактивні ігри знайомляться зі звичаями та

традиціями своєї країни. Не менш важливу роль відіграє тут книжка. Дітям читають різні історії та казки, в яких відображаються основи суспільних норм і правил.

Особливу увагу ознайомленню з суспільним довкіллям у дитсадках та школах приділяють і у Великобританії. Дітей залучають до участі у мініпроєктах щодо допомоги іншим. Наприклад, відвідування самотніх літніх людей. Дошкільники та школярі приносять їм власноруч виготовлені вироби, листівки. Залучають і до участі в екологічних акціях [7].

Також у Великобританії дітям не лише прищеплюють знання про звичаї, свята, традиції своєї країни, а й активно навчають толерантності до різних культур, зокрема через святкування різноманітних свят та обговорення традицій різних народів.

У США дітей з раннього віку знайомлять з основами громадянських прав та обов'язків, соціальної відповідальності [8]. Оскільки країна є мультикультурною, діти вивчають інші культури, традиції, мовні групи. З цією метою проводяться тематичні заняття, на яких діти знайомляться з мистецтвом, піснями, народними казками та святами.

Висновки. Отже, ознайомлення дітей із явищами суспільного довкілля є важливою складовою виховання гармонійної та всебічно розвиненої особистості. Оскільки дозволяє закладати основи соціалізації дітей формувати почуття національної ідентичності та усвідомлення своєї ролі у суспільстві. Зарубіжний досвід демонструє нам великий спектр форм роботи з дітьми по ознайомленню із явищами суспільного життя. Це дає можливість виокремити для себе щось цікаве та активно впровадити у свою практичну дільність.

Запозичення передового досвіду інших країн може стати важливим кроком до створення в Україні сучасної, соціально орієнтованої педагогічної практики, яка допомагатиме дітям розуміти та приймати цінності, усвідомлювати себе маленькою та надзвичайно важливою частинкою суспільства.

Література

1. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: підручник для вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.

2. Богуш А., Варяниця Л., Гавриш Н. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: монографія. Луганськ: Альма-матер. 2016. 368 с.

3. Грицишина Т. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку як соціально-педагогічна проблема. *Освіта та розвиток обдарованості особистості*. 2016. №12. С. 12-15.

4. Карнаух Л. Особливості соціалізації дітей дошкільного віку в умовах сучасного соціального середовища. *Наука і освіта*. 2017. №6. С. 21-28.

5. Особливості ознайомлення дітей із супільним довкіллям у Швеції. URL: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/sweden/early-childhood-education-and-care (дата звернення : 20.03.2025)

6. Дошкільне виховання та догляд у Фінляндії. URL: https://www.educationfinland.fi/what-we-offer/early-childhood-education-and-care (дата звернення: 20.03.2025)

7. Рання освіта та догляд за дітьми у Великобританії. URL: https://www.gov.uk/government/publications/early-education-and-childcare--2 (дата звернення: 20.03.2025)

8. Рання освіта в Америці. URL: https://www.naeyc.org/resources/topics/america-early-ed (дата звернення: 19.03.2025)

УДК 373.2.015.3:159.96]:796.11

РОЛЬ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОДОЛАННІ ДИТЯЧОЇ ТРИВОЖНОСТІ ТА СТРАХІВ

Світлана ТАРАСЕНКО, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Юлія СОЛОВЕЙ**,
доктор філософії, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.

Анотація. *У сучасних реаліях війни в Україні діти молодшого дошкільного віку зазнають значного емоційного тиску, що проявляється підвищеною тривожністю, страхами та емоційною нестабільністю. Ефективним методом психологічної підтримки є ігрова діяльність, яка сприяє адаптації, зниженню рівня тривожності, розвитку навичок емоційної регуляції та формуванню відчуття безпеки.*

Важливо створювати безпечне середовище для гри, враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та забезпечувати підтримку дорослих. Співпраця батьків, педагогів і психологів сприяє ефективному використанню ігрових методик, що допомагає дітям подолати стрес та знайти позитивні стратегії адаптації до складних умов життя.

Ключові слова: *ігрова діяльність, дитина молодшого дошкільного віку, тривожність, страх, стрес.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах, особливо через війну в Україні, рівень тривожності та страхів серед дітей молодшого дошкільного віку значно зріс. Сирени повітряної тривоги, необхідність ховатися в укриттях і постійний стан невизначеності та страху створюють додатковий емоційний тиск на психіку дітей. Страх є природною реакцією дитячої психіки на загрозливі ситуації, особливо в умовах війни. Він може

проявлятися у вигляді нічних кошмарів, тривожності, замкнутості чи навіть агресії. У дітей молодшого дошкільного віку страх нерідко набуває як реальних форм (сирени, вибухи, розлука з батьками), так і уявних (темрява, монстри, самотність). Тривале перебування в стані страху може негативно впливати на емоційний розвиток та формування особистості дитини. Тому важливо не лише визнавати ці переживання, а й допомагати малюкам справлятися з ними через підтримку, стабільність, а також використання спеціальних методів психологічної допомоги, зокрема ігрової діяльності [2, с. 9].

Аналіз наукових досліджень. Страх є природною, потужною та фундаментальною емоцією людини. Як зазначають психологічні дослідження (О. Бабенко, О. Бобро, Н. Громик, Л. Долинська, О. Зонова, О. Камінська, К. Карасьова, Н. Карпенко, О. Кононко , М. Мікель, С. Ольховецький, О. Скрипченко, М. Таран та ін.), він поєднує загальну біохімічну реакцію організму та індивідуальні емоційні переживання, які можуть значно відрізнятися у різних людей.

Мета: розкрити роль ігрової діяльності у подоланні дитячої тривожності та страхів та на основі проаналізованих літературних джерел розробити методичні рекомендації для вихователів ЗДО щодо ефективного використання гри з метою зменшення дитячої тривожності.

Виклад основного матеріалу. Тривожність у дітей може проявлятися у вигляді порушень сну, емоційної нестабільності, агресивної поведінки або замкнутості. Здатність дитини впоратися з цими емоціями залежить від підтримки дорослих, використання відповідних методів психологічної допомоги, а також її вміння сприймати інформацію та рівня стресостійкості. Кожна дитина є індивідуальною і реагує на події по-своєму.

Психотравматичні події, нестабільне середовище та невизначеність майбутнього впливають на емоційний стан дітей, що може мати довготривалі наслідки для розвитку. Одним із ефективних методів допомоги дітям у подоланні цих труднощів є ігрова діяльність, яка сприяє адаптації, емоційному вираженню та формуванню почуття безпеки.

Проаналізувавши літературні джерела, нами з’ясовано, що ігрова діяльність є природним способом комунікації та самовираження дітей, що допомагає знижувати рівень стресу. Під час гри діти не лише відволікаються від травматичних спогадів, а й занурюються у безпечне середовище, що сприяє стабілізації емоційного стану та відновленню почуття комфорту. Через сюжетно-рольові ігри діти вчаться не лише розпізнавати та називати свої емоції, а й знаходити конструктивні способи їхнього вираження та управління. Такі ігри допомагають усвідомлювати свої переживання, розуміти емоційний стан інших людей і навчатися способів заспокоєння та подолання негативних емоцій [1].

Зауважимо, що діти, які зіткнулися з втратою або загрозою, можуть використовувати гру для відтворення ситуацій, у яких вони самостійно

ухвалюють рішення та керують подіями. Це допомагає їм подолати почуття безпорадності, відновити впевненість у собі та навчитися адаптуватися до складних обставин.

Через війну в Україні багато дітей втратили домівки, близьких або стали свідками насильства. Вимушене переселення, нове оточення, зміни у звичному способі життя та постійне відчуття небезпеки впливають на їхній емоційний стан. Ігрова терапія допомагає їм адаптуватися до нових умов, знижувати рівень стресу та відновлювати відчуття безпеки. Вона сприяє емоційному самовираженню, комунікації з іншими дітьми та створенню позитивного досвіду, що дозволяє зменшити наслідки психологічної травми. Існує багато ефективних методів [5].

Сюжетно-рольові ігри (наприклад, гра у «школу», «лікарню», «дім»), які допомагають дітям відтворювати знайомі та безпечні сценарії. Наприклад, гра в «укриття», де діти можуть обговорювати свої страхи, вчитися взаємодіяти з оточенням і формувати навички виживання у критичних ситуаціях [4].

Одним із ефективних способів допомоги дітям у подоланні страхів і тривожності є ігрова діяльність, яка створює безпечний простір для вираження емоцій та пошуку рішень у складних ситуаціях. Особливу роль у цьому відіграють терапевтичні настільні ігри, адже вони не лише сприяють емоційному розвантаженню, а й навчають дітей конструктивних способів подолання стресу. Наприклад, гра «Перемога над страхом», у якій діти шукають способи долати складні ситуації через позитивні сценарії.

Наголосимо, що потужним інструментом емоційної підтримки для дітей є казки. Вони допомагають малюкам краще розуміти свої почуття, дають змогу пережити складні ситуації через вигадані історії та знаходити шляхи подолання страхів. Казкотерапія дозволяє дітям створювати альтернативні, безпечні сценарії травматичних подій. Наприклад, створення історій про «сміливих героїв», які долають труднощі та знаходять підтримку серед друзів. Завдяки казкотерапії діти можуть створювати безпечні альтернативи реальним подіям, що сприяє їхній психологічній стійкості та впевненості в собі [3, с. 74].

Природним способом самовираження для дітей, особливо у складні періоди життя, є творчість. Арттерапія допомагає дітям не лише проявити свої емоції, а й опрацювати страхи у безпечний спосіб. Малювання, ліплення чи інші види творчої діяльності дозволяють дитині візуалізувати свої переживання, а потім трансформувати їх, змінюючи страх на щось менш загрозливе та зрозуміле. Діти можуть малювати свій страх, а потім змінювати його образ так, щоб він став менш загрозливим. Це сприяє зниженню тривожності та зміцненню емоційної стійкості [3, с. 59].

На основі проаналізованих літературних джерел нами розроблено *методичні рекомендації для вихователів ЗДО щодо ефективного використання гри з метою зменшення дитячої тривожності*:

1. Створюйте комфортний простір, у якому дитина зможе відкрито висловлювати свої емоції. Наприклад, організація «куточка усамітнення» у групі або вдома, де дитина може усамітнитися, малювати чи займатися спокійною діяльністю. Також корисним є впровадження щоденного «кола розмов», де діти можуть ділитися своїми переживаннями та отримувати підтримку від дорослих та однолітків [4].

2. Не змушуйте дитину грати, а заохочуйте природний розвиток гри; створюйте умови, у яких дитина сама обирає вид діяльності, що їй до вподоби, та не відчуває тиску з боку дорослих. Наприклад, якщо дитина не хоче брати участь у колективній грі, їй можна запропонувати індивідуальну творчу діяльність – малювання, ліплення чи конструювання. Також потрібно враховувати її настрій та рівень емоційної втоми, дозволяючи самостійно визначати темп ігрової активності.

3. Допомагайте дитині розуміти власні почуття через гру та обговорення. Для цього можна використовувати різні творчі методи, зокрема арттерапію, драматичні ігри та рольові сценарії. Наприклад, дитина може зобразити свій страх у малюнку, а потім придумати, як його «перемогти» або змінити. Також ефективним є метод лялькової терапії, де дитина може програвати тривожні ситуації за допомогою іграшок, що допомагає їй осмислити емоції та знайти рішення. Важливо, щоб дорослі підтримували цей процес, ставили відкриті запитання, допомагали висловлювати почуття словами та створювали атмосферу довіри [4].

4. Обирайте види ігор, які відповідають віковим особливостям, рівню емоційної чутливості дитини та її унікальним потребам. Враховуйте не лише вік, а й характер, попередній досвід, а також поточний емоційний стан дитини. Наприклад, дитина, яка пережила сильний стрес або втрату, може потребувати більш спокійних, терапевтичних ігор, таких як малювання чи лялькoвий театр. Натомість активніші та енергійні діти можуть знайти розраду у спортивних іграх або командних заняттях, які допомагають їм виплеснути емоції та соціалізуватися. Гнучкість у виборі ігор і спостереження за реакцією дитини допомагають підібрати найбільш ефективні методи емоційної підтримки.

5. За необхідності залучайте фахівців для створення ефективних ігрових методик та рекомендацій. Психологи можуть допомогти адаптувати ігрові методи відповідно до віку, рівня тривожності та особистих особливостей дитини. Вони також можуть навчати педагогів і батьків методикам підтримки дітей у стресових ситуаціях, надавати консультації щодо правильного вибору ігор, які сприяють емоційному розвантаженню та стабілізації психічного стану. Наприклад, групові заняття з психологом, що включають рольові ігри, арттерапію або техніки релаксації, можуть значно знизити рівень тривожності у дітей та допомогти їм знайти власні стратегії подолання страхів [4].

Висновки. Отож, ігрова діяльність є потужним інструментом подолання дитячої тривожності та страхів, особливо в умовах воєнного часу. Вона сприяє емоційному розвитку, адаптації та формуванню навичок саморегуляції. Гра дозволяє дітям відновити відчуття контролю над своїм середовищем, знижує рівень стресу та допомагає їм висловлювати свої емоції без страху бути осудженими. Важливим аспектом є створення безпечного простору, де діти можуть відтворювати свої переживання, формувати власні стратегії подолання труднощів та навчатися конструктивним способам реагування на виклики. Батьки, педагоги та психологи відіграють ключову роль у впровадженні ігрових методів, адже їхня підтримка та залученість сприяють гармонійному розвитку дитини, допомагаючи їй подолати стресові переживання. Використання ігор, творчих методів і рольових сценаріїв дозволяє не лише знизити рівень тривожності, а й створити позитивний досвід, що зміцнює психоемоційну стійкість дітей.

Література

1. Васильченко О. А. Ігрова терапія як метод соціальної роботи з дітьми дошкільного віку. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*, 2013. Вип. 3 (19). С. 13–16.

2. Замелюк М. І. Психологічні особливості прояву страхів у дітей дошкільного віку: *Випускна кваліфікаційна робота* на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 053 «Психологія». Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2024. 102 с.

3. Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М., Біла І. М. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки / за ред. З. Г. Кісарчук. Київ. 2015. 232 с.

4. Ігри та вправи, спрямовані на профілактику тривожності та страхів у дітей. URL:https://naurok.com.ua/igri-ta-vpravi-spryamovani-na-profilaktiku-trivozhnosti-ta-strahiv-u-ditey-doshkilnogo-viku-130522.html (дата звернення: 11.03.2025 р.)

5. ЮНІСЕФ: Психосоціальна підтримка дітей під час надзвичайних ситуацій. URL: https://www.unicef.org/ukraine/parents-children-support-during-military-actions

УДК 373.3.016: 57.081.1

ТЕХНОЛОГІЇ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Софія ТИМОШУК, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Оксана ШВЕЦЬ**, к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.

Анотація. *У статті авторкою розглядається технологія доповненої реальності на уроках «Я досліджую світ» та її потенційні педагогічні переваги. Авторка також визначила основні напрямки використання доповненої реальності для удосконалення навчання під час курсу «Я досліджую світ», описала мультимедійний додаток доповненої реальності «Освіта 4 D» та визначила потенціал застосування енциклопедій з доповненою реальністю IEXPLORE.*

Ключові слова: *технологія доповненої реальності, використанням гаджетів, Нова українська школа, учні.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення відчуваємо щоденні виклики: навчання дистанційно, здійснення 3D подорожей найвідомішими музеями світу, проведення дослідів у віртуальних лабораторіях, використання штучного інтелекту там, де це прискорить нашу роботу, але не погіршить якість нашої роботи. В умовах стрімкого розвитку науки, техніки та технологій відчувається гостра потреба в застосуванні таких технологій, котрі б дали змогу реалізувати не лише Державний стандарт початкової освіти, а й знайти ті індивідуальні підходи до учнів покоління Z, які захоплюватимуть їх процесом навчання та глобально змінюватимуть їхнє світосприйняття.

Аналіз наукових досліджень. Питання візуалізації навчального матеріалу досліджували Д. Безуглий, Н. Гончарова, Л. Білоусова, А. Яровий. Вони наголошували на необхідності врахування когнітивних особливостей сучасного покоління дітей, потребі в поданні навчального матеріалу в зручному форматі для розуміння, засвоєння та запам’ятовування учнями необхідної інформації. Вирішенню вказаного сприяють технології доповненої реальності.

Особливості впровадження мобільних та технологій доповненої реальності в освіту вивчали В. Барановська, К. Бугайчук, І. Мардаренко, Н. Олефіренко, І. Онищенко, Н. Рашевська, В. Ткачук, Ю. Триус, А. Труш, Б. Хантер, В.Шевченко та ін. [1-3]. В означених дослідженням репрезентовані зауваги, що актуалізують важливість проблеми формування вмотивованої до навчання, творчої, активної, компетентної особистості, яка вільно володіє та вміє з користю застосовувати сучасні мобільні засоби та

технології доповненої реальності на уроках «Я досліджую світ». Для прикладу, В. Климнюк вивчила напрямки впливу віртуальної реальності на методологію освіти, яка може значно розширити види навчальної діяльності, покращити дійсні та сприяти виникненню нових організаційних форм, видів і методів навчання, вдосконаленню взаємодії здобувачів освіти і освітнього простору [2].

Виклад основного матеріалу. Доповнена реальність (англ. augmented reality, AR – «розширена реальність») – технологія, що дозволяє за допомогою комп'ютерних додатків створювати та ідентифікувати віртуальний шар інформації з будь-яким маркером чи об'єктом, що є у реальному фізичному світі [1, с. 48]. Було визначено основні напрями використання доповненої реальності для покращення рівня навчання учнів під час уроків «Я досліджую світ»:

1. підтримка наукових досліджень та перевірка експериментальних наукових моделей (в рамках залучення дітей до STEM-проєктів з використанням віртуальних лабораторій);
2. середовища моделювання, де поєднано можливості навчання, викладання, зв'язку з елементами гри (через AR-додатки «Тварини 4 D», «Планети 4 D»);
3. здобуття технологічних навичок (робота з AR-книгами) [3, с. 93].

Зауважимо, що AR-книги є фізичними чи цифровими копіями традиційних книг, містять текст, ілюстрації, які потім зв'язуються з додатковим, нетрадиційним контентом за допомогою використання технологій. Як це працює під час уроку: якщо навести камеру телефону чи планшету на додатковий контент, додаток, встановлений на сторінці підручника, то він зчитується і відображає цей додатковий елемент на екрані пристрою. Слід наголосити, що контент може бути простим (зображення або відео) або складним (анімаційна послідовність, гра тощо). Це значно «оживляє» традиційні уроки інтегрованого курсу «Я досліджую світ», дає змогу вибрати той матеріал, який відповідатиме віку учнів та водночас буде цікавим для них в контексті теми уроку.

В Україні видавничий дім «Освіта» створює підручники та навчально-методичні додатки до них з доповненою реальністю з курсу «Я досліджую світ» для 1-го класу. Вони складені у відповідності до Типових освітніх програм і схвалені МОН для використання у закладах загальної середньої освіти. Метою інноваційного мультимедійного додатку доповненої реальності «Освіта 4 D» є поглиблення навчального процесу засобами 3 D візуалізації за рахунок максимального унаочнення освітнього процесу з використанням гаджетів. Такого роду розробки сприяють у тому, що вчителі мають змогу формувати дослідницькі уміння та навички в учнів, розвивати їхню цифрову компетентність, розвивати пам'ять, увагу, мислення, емоційний інтелект, навички міжособистісної взаємодії, закріпити покрокові

інструкції щодо проведення дослідів, обговорити міні-проєкти, оживити сторінки з мультимедійною бібліотекою тощо.

Прищепити дітям цікавість, розвинути допитливість під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» можна також і шляхом використання енциклопедій з доповненою реальністю IEXPLORE [5] та мобільного додатку Smartum [4]. Вони українського виробника, дають змогу вивчити тварин, комах, жуків і навіть динозаврів, перенестися з нашої реальності до тваринного світу. Для учнів молодшого шкільного віку захопливо подорожувати в часі і мати змогу побачити усі деталі життя, харчування тих, чи інших тварин, переконатися в тому, що вони важлива частина природи.

Отож, визначено потенційні педагогічні переваги AR-технології під час уроків «Я досліджую світ», як: доступність (навчальний ресурс з використанням AR реалізується за допомогою таких доступних більшості цільової аудиторії технологічних засобів, як планшет або смартфон); залученість (основою використання AR є особистісно-орієнтоване навчання яке сприяє реалізації індивідуальних здібностей учнів, а ігрофіковане навчання з використанням AR підвищує їх інтерес до уроків, залучає учнів до активної когнітивної діяльності); співробітництво (участь у спільних групах та спільнотах шляхом використання можливостей AR щодо інтерактивних уроків); інтерактивність (дослідження інтерактивним способом, глибоке навчання); цифровізація (поширення можливостей AR в освітньому просторі та формування цифрових навичок під час курсу «Я досліджую світ» для кращого опанування теми уроку).

Висновок. Отже, застосування технологій доповненої реальності (AR) підвищує якість процесу навчання в Новій українській школі, робить його ефективнішим. Уроки «Я досліджую світ» стають набагато цікавішими та змістовнішими через використання додаткового контенту, включення учнів у цікаві активності з використанням гаджетів.

Література

1. Гончарова Н. Технологія доповненої реальності в підручниках нового покоління. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716685/1/9c8b6a35b1ea5b7130c1ae9942824e97.pdf (дата звернення: 17.02.2025)

2. Климнюк В. Є. Віртуальна реальність в освітньому процесі. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2018. № 2. С. 207–212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZKhUPS_2018_2_30

3. Модло Є. О., Єчкало Ю. В., Семеріков С. О., Ткачук, В. В. Використання технології доповненої реальності у мобільно-орієнтованому середовищі навчання ВНЗ. *Наукові записки*. 2017. № 11. С. 93–100.

4. Доповнена реальність у мобільному додатку! URL: https://smartum.com.ua/news/dopolnennaya-real-nost-v-mobil-nomprilozhenii (дата звернення: 02.03.2025)

5. Енциклопедії з доповненою реальністю IEXPLORE. URL: https://shop.talantbooks.com.ua/uk/catalog-ukr/yentsikloped/encikloped%D1%96%D1%97- dopovnenoju-realn%D1%96stju-iexplore (дата звернення: 02.03.2025)

УДК 373.3.091.33

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В НУШ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Мирослава ТИШКОВЕЦЬ, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Оксана ШВЕЦЬ**, к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *Авторкою розкрито особливості діяльнісного підходу в Новій українській школі. Проаналізовано поняття: «діяльнісний підхід», «діяльнісний спосіб навчання», «діяльнісне навчання» та виділено п'ять ознак діяльнісного підходу. Наведено переваги та недоліки використання діяльнісного підходу в Новій українській школі в умовах викликів сьогодення.*

Ключові слова: *початкова освіта, діяльнісний підхід, діяльнісний спосіб навчання, діяльнісне навчання.*

Постановка проблеми. Початкова освіта є першим рівнем освіти, в ході здобуття якої учень має набути базові знання, уміння та навички, необхідні для виконання простих завдань, а метою початкової освіти, згідно з Державним стандартом, є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб. Освітній процес має провадитися з урахуванням принципів партнерства, дитиноцентризму та сприяти формуванню ключових компетентностей. На сьогоднішній день освіта не стоїть на місці та перебуває в постійному розвитку. Актуальними стають такі способи проведення уроків, в яких буде невпинний розвиток учнів, а також всі знання діти зможуть засвоїти в реальному житті. Якщо звернути увагу на сучасні дослідження, то вони показують, що найкраще засвоєння знань учнів відбувається в дії.

Аналіз наукових досліджень. Діяльнісний підхід в освіті розглядається як спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових

компетентностей і наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти і командної роботи, успішну інтеграцію в соціум [2, с. 155].

Питання впровадження діяльнісного підходу в освіті, в тому числі і в початковій школі, є предметом дослідження таких науковців: І. Андрусенко, І. Беха, О. Колеснікова, П. Копосова, І. Лернер, Т. Мартинюк, Т. Молнар, Р. Паркер, А. Січкар, Н. Тализіної, Б. Томсон, М. Шмир та ін. [5, с. 8].

Поряд з поняттям «діяльнісний підхід» в науковій літературі, застосовується «особистісно-діяльнісний» (С. Безбородих, О. Бігич, І. Зимня, І. Шумілова), «системно-діяльнісний» (О. Савченко), «інтегративно-діяльнісний» (Т. Пушкарьова, О. Топузов) [1, с. 50]. Отже, в науково-педагогічній літературі наголошується на необхідності внесення змін в освітній процес початкової школи на засадах діяльнісного підходу, забезпечення впровадження якого покладається, в першу чергу, на вчителя.

Виклад основного матеріалу. *Діяльнісний підхід* – це така організація освітнього процесу, за якої головна увага приділяється активній, різнобічній, продуктивній, максимально самостійній навчально-пізнавальній діяльності учнів [26, с. 5]. Суть діяльнісного методу полягає у розвитку особистості учнів на основі оволодіння різними способами дій. Цей метод є основою для формування вміння «самостійно вчитися».

Діяльнісний спосіб навчання – це такий спосіб, коли учень сам включається в роботу, тобто всі компоненти завдання контролюються самими учнями [1, с. 4]. Цей метод навчання забезпечує комфортне психічне здоров’я учнів і вчителів і значно зменшує конфлікти в класі. Створює сприятливі умови для підвищення рівня загальнокультурної підготовки. Найголовніше, що він не руйнує традиційну систему освіти, а перетворює її, щоб зберегти все необхідне для досягнення нових освітніх цілей.

П. Копосов в своєму навчально-методичному посібнику «Нова українська школа: дидактичні особливості організації навчально-ігрової діяльності учнів 1–2 класів» також зазначає, що найбільш продуктивним в освітньому процесі НУШ може стати саме діяльнісний підхід. Порівнюючи діяльнісне та пояснювально-ілюстративне навчання, вчений описує характеристики діяльнісного навчання:

1. «під час навчання забезпечується усвідомлення теми та мети уроку з опорою на внутрішні мотиви навчання учня;
2. засоби навчання обирає вчитель;
3. варіативні дії, як основний елемент діяльності, сприяють індивідуального вибору;
4. позитивні внутрішні особистісні зміни виступають результатом навчання» [3, с. 15].

Діяльнісний підхід передбачає організацію вчителем процесу засвоєння навчального матеріалу та керівництво освітньою діяльністю учнів, а не

просто повідомлення їм знань в готовому вигляді. Виділяють *п'ять ознак діяльнісного підходу:*

1. Значущість – актуальність та важливість інформації, зв'язок діяльності з практикою, середовищем та життєвим досвідом дитини. Учні мають усвідомлювати, що те, що вони вивчають, дозволить створити цілісну картину світу на основі здобутих знань, умінь та наявних бажань, дозволить вирішувати певні практичні завдання зараз і в майбутньому.

2. Соціальність – реалізується у командній роботі, коли діяльність реалізується під час роботи в парах, групах, командах, взаємодії з педагогами, обміні думками, обговоренні ідей, спільному пошуці правильного рішення, підтримці один одного, спільній радості, домовленостях.

3. Радісне навчання – ґрунтується на твердженні, що успішність навчання залежить від почуття задоволення і радості від діяльності, бо якщо учням цікаво, і вони включені в діяльність, зростає мотивація, цілеспрямованість, креативність і наполегливість.

4. Мотивуюче навчання – можливість пошуку учнями різноманітних варіантів, перевірка різноманітних ідей та припущень без страху помилки, без вимоги єдиного варіанту правильної відповіді. Саме тоді навчальна діяльність у школі набуває ознак мотивуючої.

5. Активне навчання – передбачає фізичну та ментальну включеність в навчальну діяльність, активність всіх без вийнятку учасників освітнього процесу [5, с.76].

У початковій школі діяльнісний підхід має реалізовуватись на наступних засадах: відбувається індивідуальна діяльність кожного учня в зоні його найближчого розвитку; засвоєння знань забезпечується як індивідуальний пошук дитини під керівництвом педагога; вчитель реалізовує освітній процес не з готовими знаннями і відповідями, а із рядом питань і проблем, які будуть розв'язуватись в спільній діяльності на уроці; зовнішня мотивація молодших школярів переходить у внутрішню, коли учень сам захоче проявити активність у навчання, шукатиме шляхи самонавчання; учень виступає як суб'єкт освіти [4, с. 78].

Формування особистості за умови впровадження діяльнісного підходу відбувається в процесі спільної діяльності педагога й учнів, у результаті якої реалізуються мета й завдання освітнього процесу. Педагогічні технології реалізації діяльнісного підходу мають відповідати наступним критеріям: показувати вищі результати навчання на відміну від традиційної організації навчання; створювати умови для самореалізації; не допускати фізичного і психологічного перевантаження.

Виділено переваги використання діяльнісного підходу в початковій школі: забезпечується гармонійний всебічний розвиток кожного учня; підходить для груп з дітьми різного рівня здібностей; дозволяє застосовувати більш широкий спектр інформації; забезпечує високу мотивацію учнів Новій

українській школі; дозволяє молодшим школярам отримувати інтелектуальний досвід як результат практичної діяльності; мотивує учнів знаходити рішення і ті інформаційні та практичні шляхи, які необхідні в даний момент для вирішення поточних навчальних процесів та завдань; розвиває навички соціальної взаємодії та взаємонавчання; забезпечує успішний розвиток власних, індивідуальних і мовних навичок [1, с. 54].

Також варто виокремити і недоліки використання діяльнісного підходу в початковій школі: важко організувати активну діяльність на уроці, якщо в класі багато учнів; потрібна велика кількість часу вчителеві для підготовки до уроку; навички керуванням та управління класом за умови включеності дітей у дяльність, при порушенні ними дисципліни; необхідне вільне володіння інформацією вчителем; діяльність повинна бути співвіднесена з плановими навчальними результатами; необхідно забезпечувати міжпредметну інтеграцію, співпрацю між вчителями початкових класів [5, с. 12].

Висновок. Отож, під час використання діяльнісного підходу саме діяльність є засобом і умовою розвитку особистості. За умови діяльнісного підходу знання можна засвоїти під час їх використання, оперуючи ними під час діяльності. Так засвоєння знань буде відбуватись одночасно із опануванням способів дій, що актуально в умовах Нової української школи.

Література

1. Біла книга. Діяльнісний підхід у школі: Дослідження інтегрованих педагогік, що ґрунтуються на ігровому діяльнісному підході та сприяють всебічному розвитку дітей початкової школи / Рейчел Паркер (Rachel Parker) і Бо Ст’єрне Томсен (Bo Stjerne Thomsen). Київ : The LEGO Foundation,, 2019. 76 с.

2. Зубцова Ю. Є., Рома О. Ю. Організаційно-методичні засади підготовки майбутніх вчителів до запровадження діяльнісного підходу в початковій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр.* 2020. Вип. 69. Т. 2. С. 155-158.

3. Копосов П. Г. Нова українська школа: дидактичні особливості організації навчально-ігрової діяльності учнів 1-2 класів : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Фабула», 2021. 160 с.

4. Молнар Т. Діяльнісний підхід до організації навчального процесу в початковій школі. *Молодь і ринок*. 2016. № 1 (132). С. 76-79.

5. Паркер Р., Томсен Б. Діяльнісний підхід у школі. Біллунд : LEGO Fonder, 2019. 75 с.

УДК 37.378

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Андріана ФЕДОРЧУК, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник:
Олександр БЕЗНОСЮК, к. пед. н., професор, професор кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

Анотація. *У статті представлено особливості підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до використання педагогічних інновацій у освітньому процесі ЗДО. Зосереджено автором увагу на теоретичних розвідках з обраної проблеми дослідження та подано трактування понять «нововведення», «педагогічна інновація», наведено їхні види за різними критеріями. Наголошено, що важливо застосовувати компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх вихователів до використання педагогічних інновацій в освітньому процесі ЗДО.*

Ключові слова: *підготовка, майбутній вихователь закладу дошкільної освіти, інновація, нововведення, педагогічна інновація, види, критерії.*

Постановка питання. На сучасному етапі розвитку та перетворень в освіті, підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (ЗДО) до використання педагогічних інновацій потребує застосування нових підходів, вдосконалення та оновлення вже відомих дієвих підходів під час фахової підготовки у закладах вищої освіти.

В умовах впровадження нових стратегій розвитку дошкільної освіти в Україні особливого значення набуває підготовка майбутніх вихователів ЗДО до інноваційної діяльності ще на етапі здобуття фахової освіти у закладах вищої освіти. Результатом такої підготовки є готовність майбутнього вихователя оперативно реагувати на зміни соціально-економічних процесів, розробляти нові освітні програми, використовувати сучасні педагогічні технології та проєктні методики, забезпечувати варіативність освітнього та виховного процесів, враховуючи зміст та види інновацій, індивідуальність дитини та запити родини, цільове призначення ЗДО та його матеріальні ресурси, загальні ресурси кадрового потенціалу регіону. Означене дало змогу визнати проблему підготовки майбутніх вихователів ЗДО до використання інновацій в освітньому просторі ЗДО як першочергову і вельми актуальну.

Аналіз наукових досліджень. Окремі аспекти професійної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку розглядали Л. Артемова, В. Бенера, Г. Бєлєнька, О. Доманюк, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко,

І. Онищук, Т. Фасолько, О. Швець та ін. Серед добре вивчених напрямів в наукових працях можна виділити такі:

– сутність формування готовності майбутніх вчителів до інноваційної педагогічної діяльності під час професійного навчання на першому (І. Гавриш, О. Гончарова, Т. Демиденко, О. Козлова, О. Шапран та ін.) та другому рівнях вищої освіти (Л. Козак);

– специфіка забезпечення підготовки студентів педагогічних училищ та коледжів до застосування інноваційних технологій у ЗДО (Л. Машкіна);

– впровадження інноваційних технологій під час підготовки вихователів в розгляді безперервної педагогічної освіти (В. Бондар, І. Богданова, С. Сисоєва) [1]. Підготовку вихователів закладів дошкільної освіти до використання інноваційних педагогічних технологій розглядали Л. Ващенко, Т. Демиденко, О. Комар, Л. Машкіна, С. Стрілець, О. Суховірський, О. Шапран та ін. Серед сучасних дослідників – І. Дичківська захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук на тему: «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності».

Мета: схарактеризувати особливості підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до використання педагогічних інновацій у освітньому процесі ЗДО.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні тренди розвитку дошкільної освіти у світовому масштабі, необхідність модернізації національної освітньої системи в контексті розбудови української держави, входження у світовий освітній простір стали підставою для визначення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку системи освіти України. Відтак, серед пріоритетів в дошкільній освіті акцент на безбар'єрність освітнього середовища, безпечність, гуманізація, формування громадянина-патріота, відкритість, безперервність; моніторинг якості дошкільної освіти відповідно до міжнародних стандартів, креативний напрям освітнього процесу в ЗДО через використання інновацій та креативні освітні рішення; перенесення акценту з освітньої діяльності вихователя ЗДО на активності задля створення умов для самоствердження, самореалізації та самовизначення особистості; перехід від чітко регламентованих способів організації педагогічного процесу до розвиваючих особистість дитини на етапі дошкільного дитинства.

Слід зазначити, що концепт «інновація» найчастіше пов'язується з терміном «нововведення» та застосовується для позначення:

1) сукупності нових професійних підходів педагога, спрямованих на вирішення нагальних проблем виховання й навчання з позицій особистісно-орієнтованої освіти (М. Поташник);
2) змін в освітній діяльності (Ф. Валента, В. Онушкін);
3) результату інноваційного процесу (В. Паламарчук) [2, с. 114].

Різноманітність поглядів науковців на трактування поняття «інновація» зумовлена розходженнями в розумінні як її сутності, так і радикальності нововведень. Виведемо визначення: педагогічні інновації – це нововведення в педагогічну діяльність, зміни в змісті й технології навчання й виховання, що мають метою підвищення їхньої ефективності.

А. Рибальченко зазначає, що «результатом інноваційних процесів повинне бути використання нововведень теоретичної й практичної природи в цілісному педагогічному процесі. Викладач може виступати як автор, розроблювач, дослідник, користувач й пропагандист нових педагогічних технологій, теорій, концепцій. Управління цим процесом забезпечує підготовку до відбору, оцінці й застосуванню у своїй діяльності досвіду колег або, пропонованих наукою нових ідей, методик» [3, с. 75].

Педагогічні інновації класифікуються за різними критеріями:

1) За видом діяльності: педагогічні, управлінські.
2) За терміном дії: короткотривалі та довготривалі.
3) За характером змін: радикальні, комбіновані, модифіковані.
4) За масштабом змін: локальні, модульні, системні.
5) За масштабом використання: одноособові (здійснюються один раз) та дифузні (повторюються декілька разів).
6) За джерелом виникнення: зовнішні та внутрішні.
7) За методом здійснення: авторитарні, ліберальні, адміністративні, ініціативні [3, с. 76]. Означені педагогічні інновації в діяльності вихователя ЗДО взаємодоповнюють одна одну і дають змогу досягнути поставлених цілей.

І. Дичківська наголошує, що «інноваційна педагогічна діяльність структурно включає наступні взаємопов’язані складові: зовнішні (мета, методи, досягнення, об’єкт впливу, виконавці діяльності, наслідок) та внутрішні (мотивація, зміст, операції)» [1] .

Висновки. Таким чином, узагальнимо, що інноваційні ідеї мають бути зрозумілими, переконливими та адекватними справжнім освітнім потребам дитини й суспільства, вони мають бути перетворені на конкретні цілі, завдання та технології в роботі вихователя ЗДО. Інновації можуть впроваджуватися на різних рівнях. До найвищого рівня належать ті інновації, що впливають на всю педагогічну систему. Прогресивні нововведення з’являються на науковому ґрунті та сприяють руху практики вперед. Тому вкрай важливо застосовувати компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх вихователів до використання педагогічних інновацій в освітньому процесі ЗДО.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: *Навчальний посібник.* К.: Академвидав, 2004. 352 с.

2. Кучай, Т. П., Шовш, К. С., Чичук, А. П., Гаврилюк, І. Ю., Зорочкіна, Т. С., Орбан, І. К. Використання інноваційних технологій при підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2023. № 68. С. 114–122.

3. Рибальченко А. М. Педагогічна інновація як прогресивна зміна в освіті. URL: https://dspace.pdau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8b4c1732-13f5-439a-92f9-55c98191eace/content (дата звернення: 20.03.2025)

УДК 373.2.015.31:172:376-056.3

ЗАСОБИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗПР

Діана ХАЙ, здобувачка вищої освіти.
Науковий керівник: **Олексій ЮРЧУК**,
к. пед. н., доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Пониманської,
Рівненський державний гуманітарний університет.

Анотація. *Стаття розкриває надзвичайну важливість патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку з затримкою психічного розвитку (ЗПР).*

Визначено поняття патріотизму. З'ясовано, що патріотизм – це відчуття своєї приналежності до нації, Батьківщини, яке закладається ще у дошкільному віці, коли відбувається становлення особистості та зародження основи ціннісного ставлення до оточуючого світу.

Обґрунтовано важливість використання методів і форм при патріотичному вихованні дітей із ЗПР, які враховують їхні особливості розвитку та сприяють кращому засвоєнню матеріалу (ігрова діяльність, заняття-бесіди, екскурсії, творчі заняття).

Ключові слова*: патріотизм, діти дошкільного віку, діти із затримкою психічного розвитку, патріотичне виховання, ЗПР.*

Постановка проблеми. Сьогодні державна політика України приділяє особливу увагу дітям з особливими освітніми потребами, створюючи умови для їхньої інтеграції в суспільство. Для забезпечення їхнього розвитку і надання можливості отримання якісної освіти проводиться реформа, яка передбачає створення умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх навчальних закладах. Ті зміни, що відбулися, нові проблеми, пов'язані з вихованням підростаючого покоління, зумовлені переосмисленням сутності патріотичного виховання, його місця та ролі у суспільному житті. Патріотичне виховання виступає невід'ємною частиною всієї діяльності з підготовки підростаючого покоління до виконання найважливіших соціальних функцій у різних сферах життя.

Аналіз наукових досліджень. Як свідчать дослідження Н. Авер'янової, І. Бех, О. Вишневського, Н. Волкової, В. Гарнійчук, С. Гончаренко, А. Кузьмінського, С. Максимюк, А. Нісімчук, В. Омеляненко, С. Пальчевського, Ю. Смолянко, С. Стрілець, М. Фіцули, К. Чорної, від рівня розвиненості патріотизму у громадян країни залежить розвиток усіх сфер будь-якої держави, що пояснює необхідність виховання цієї якості, починаючи з дошкільного віку.

Н. Гавриш і К. Крутій відзначають, що патріотизм для дитини – це коріння, що пов'язує її з рідним домом і найближчим оточенням, любов до рідних місць, гордість за свій народ, який з покоління в покоління несе народна культура та історичне минуле країни [3].

Н. Борисова слушно зауважує, що патріотизм формується у дітях поступово, під час виховання любові до своїх ближніх, до закладу дошкільної освіти, до рідних місць, рідної країни [2].

Проблема патріотичного виховання підростаючого покоління не втрачає своєї актуальності.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що в дошкільному дитинстві зароджується основа внутрішнього світу людини, яка формується на елементарних почуттях громадянства. Саме з урахуванням патріотизму відбувається формування зрілої особистості. У дошкільному віці необхіднoформувати у дітей високі духовні, моральні та психологічні якості, серед яких і патріотизм як почуття любові до рідної країни, почуття національної гідності. Погоджуємося із Н. Авер'яновою, яка вважає, що бути патріотом – відчувати свою приналежність до нації, Батьківщини, а це почуття закладається ще у дошкільному віці, коли відбувається становлення особистості та зародження основи ціннісного ставлення до оточуючого світу [1].

Виховання у дітей з особливими освітніми потребами почуття патріотизму і реалізація ідеї патріотичного виховання набуває в сучасному українському суспільстві особливого значення та вимагає особливого підходу, що враховує їхні індивідуальні особливості та потреби.

Для дітей із ЗПР характерні певні особливості розвитку, які необхідно враховувати при організації патріотичного виховання. До них належать: нестійкість емоцій, труднощі з довільною регуляцією поведінки та цілеспрямованою діяльністю, підвищена виснажливість, слабкість пізнавальних інтересів, затримка мовлення, непосидючість, високе відволікання, погана пам'ять, труднощі в орієнтуванні у просторі, знижений рівень сприйняття та мислення, стереотипність мислення.

У зв'язку з цим педагогічні підходи до виховання дітей із ЗПР повинні бути адаптованими та індивідуалізованими, з опорою на зразки, багаторазові вказівки та вправи, використання мультисенсорного підходу, поділ завдань на невеликі частини та створення позитивного емоційного настрою, оскільки

це є необхідним компонентом у процесі патріотичного виховання дітей з особливими освітніми потребами.

Для ефективного патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку із ЗПР важливо використовувати методи та форми, які враховують їхні особливості розвитку та сприяють кращому засвоєнню матеріалу, як-от:

ігрова діяльність, яка є одним з найбільш дієвих методів. Дидактичні, сюжетно-рольові та народні ігри, адаптовані для дітей із ЗПР, допомагають у навчанні патріотичних понять. Правила ігор повинні бути простими та зрозумілими, а використання наочних матеріалів (карток, ілюстрацій) є обов'язковим. Наприклад, можна використовувати ігри на розпізнавання державних символів, складання пазлів із зображенням визначних місць рідного краю або прості рольові ігри, що відображають побут та звичаї українців. Народні ігри, такі як «Піжмурки», сприяють вихованню патріотичних почуттів через знайомство з національним колоритом;

заняття-бесіди повинні бути короткими, емоційними та супроводжуватися візуальними матеріалами. Розповіді про Батьківщину, рідний край, видатних людей, національні свята повинні бути адаптовані до рівня розуміння дітей із ЗПР, з використанням простої мови та конкретних прикладів;

екскурсії до місцевих пам'яток, музеїв, парків повинні бути ретельно сплановані та мати чітку мету. Для дітей із ЗПР краще організовувати короткі екскурсії з акцентом на сенсорні враження та можливість безпосереднього спостереження. Перед екскурсією необхідно провести підготовчу роботу, а після – узагальнити побачене за допомогою фотографій, малюнків або розповідей;

творчі заняття (малювання, ліплення, аплікація, музикування, інсценування) є ефективним засобом для вираження дітьми своїх почуттів і знань про Батьківщину. Можна пропонувати дітям малювати українські прапори, виготовляти вироби в національному стилі, розучувати прості українські пісні та вірші. Музична терапія, зокрема використання українських народних пісень, позитивно впливає на емоційний стан та сприяє розвитку почуття патріотизму.

Висновки. Отже, вважаємо, що ці засоби допоможуть ефективному вихованню патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Підкреслимо, що патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку із ЗПР є важливим і багатогранним процесом, який потребує системного підходу, врахування індивідуальних особливостей розвитку дітей та тісної співпраці педагогів і батьків.

У роботі з дітьми із ЗПР надзвичайно важливими є терпіння, розуміння та індивідуальний підхід. Діти навчаються у власному темпі та потребують підтримки і заохочення. Навіть невеликі кроки у патріотичному вихованні в дошкільному віці закладають міцний фундамент для формування глибокого

зв'язку з Батьківщиною та почуття громадянської відповідальності на все життя.

Література

1. Авер'янова Н. Національне виховання в контексті глобалізації. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер. Українознавство*. Київ, 2007. Вип. 11. С. 53-56.

2. Борисова Н.А. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 1. С. 53-59.

3. Гавриш Н., Крутій К. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою : змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*. 2015. № 8. С. 2-7.

УДК 159.922.73

ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКОГО СПІЛКУВАННЯ НА ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ: АНАЛІЗ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Тарас ЯЛОВСЬКИЙ, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Тетяна НОВАК,**
к. пед. н., доцент, завідувачка кафедри психології і соціальної роботи,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.

Анотація. *У статті здійснено аналіз наукових досліджень, присвячених впливу спілкування на психічний розвиток дитини. Розглянуто основні теоретичні підходи та емпіричні дані, що підтверджують значущість міжособистісної взаємодії у формуванні когнітивних, емоційних та соціальних навичок. Особливу увагу приділено дослідженням впливу сімейного, шкільного та цифрового спілкування на психоемоційний стан дитини. Проаналізовано сучасні наукові праці, які висвітлюють як позитивні, так і негативні аспекти комунікації у дитячому віці. Результати узагальнених досліджень підкреслюють необхідність якісного спілкування для гармонійного психічного розвитку дитини.*

Ключові слова*: батьки, спілкування, особистість, дитяча психіка, науковці, дослідники, сім'я.*

Мета: здійснити аналіз наукових досліджень з проблеми впливу батьківського спілкування на психічний розвиток дитини.

Виклад основного матеріалу. Українські науковці провели значні дослідження щодо впливу батьківського спілкування на психічний розвиток дитини. Ці дослідження підкреслюють важливість різних аспектів взаємодії батьків і дітей у формуванні особистості та емоційного стану дитини. Зокрема, С. Михальська вивчала вплив родинного спілкування на комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільників, підкреслюючи, що

мовлення дитини формується під впливом мовлення батьків, а спілкування з ними є головним чинником психічного розвитку. Вона зазначає, що ситуативно-ділова форма спілкування сприяє розвитку особистості, самосвідомості, допитливості, сміливості, оптимізму та творчості; позаситуативно-ділова та позаситуативно-особистісна форми формують уміння бачити в партнері самоцінну особистість [5]. Науковиця у своїх дослідженнях акцентує увагу на важливості родинного спілкування для розвитку мовленнєвих і когнітивних навичок у дітей дошкільного віку. Вона розглядає спілкування з батьками як основний чинник формування мовлення дитини, особливо в ранньому віці.

На думку Михальської, спілкування з батьками є фундаментом для розвитку не тільки мовленнєвих навичок, але й емоційного інтелекту, що забезпечує майбутню соціалізацію та адаптацію дитини в суспільстві. Батьківська взаємодія, що включає в себе активне слухання, підтримку і заохочення, має вирішальне значення для розвитку у дітей самопочуття, довіри до інших людей, а також емоційної стійкості. Також нею проаналізовано різні форми спілкування між батьками та дітьми та їх вплив на формування особистісних якостей дитини. Вона зазначає, що ситуативно-ділова форма спілкування сприяє розвитку особистості, самосвідомості та творчості, тоді як позаситуативно-ділова і позаситуативно-особистісна форми формують уміння бачити в партнері самоцінну особистість [6].

Л. Сєдіна аналізувала дитячо-батьківські відносини як чинник формування особистості дитини, зазначаючи, що особистість дитини формується під впливом цих відносин, оскільки при народженні дитина позбавлена досвіду та механізмів захисту, які розвиваються через взаємодію з батьками. Її дослідження підкреслюють важливість якісного батьківського спілкування для гармонійного психічного розвитку дитини, акцентуючи на різних аспектах, таких як форми спілкування, батьківське ставлення та мовленнєвий розвиток [7]. Дослідниця наголошує, що батьки є першими і найважливішими людьми, через яких дитина пізнає світ і взаємодіє з ним. Сєдіна вважає, що основи психічної стійкості, здатності до співпереживання і соціалізації закладаються в ранньому віці завдяки взаємодії з батьками. У своїх дослідженнях вона звертає увагу на те, як різні форми батьківської підтримки та стиль виховання можуть впливати на майбутню поведінку і адаптацію дитини в соціумі.

В. Кротенко, Г. Афузова та І. Мартиненко досліджували роль підтримуючої взаємодії між батьками та дітьми у соціально-емоційному розвитку дитини [4]. Вони підкреслюють, що батьки, створюючи фізично та психологічно безпечне середовище, сприяють розвитку резильєнтності та психоемоційного благополуччя дитини, особливо в умовах сучасних викликів. Основні аспекти їхніх досліджень:

- підтримуюча взаємодія як умова соціально-емоційного розвитку;
- оцінка потреб у психологічній допомозі в прифронтових областях.

Загалом роботи цих авторів підкреслюють важливість підтримуючої взаємодії між батьками та дітьми для позитивного соціально-емоційного розвитку дитини, особливо в умовах стресових ситуацій і викликів сучасності.

Ю. Удовенко у своїй кандидатській дисертації «Вплив несприятливих умов соціалізації на психічний розвиток дитини» [8] проаналізувала, як негативні чинники, зокрема насильство та нехтування потребами дитини, впливають на її емоційну, пізнавальну та мотиваційну сфери. У роботі проаналізовано основні підходи до вивчення впливу несприятливих умов соціалізації на формування особистості дитини. Виявлено, що найбільш впливовими умовами є прояви насильства щодо дітей, зокрема фізичне, психологічне, сексуальне насильство та нехтування їх потребами; з'ясовано, що під впливом цих умов у дітей найбільше страждає емоційна сфера, формується негативний образ «Я», спостерігаються порушення мотиваційної сфери та гальмування пізнавальної активності, а також виникають проблеми в міжособистісній взаємодії.

Попри значну кількість наукових досліджень, залишається низка невирішених питань: які аспекти батьківського спілкування є найбільш критичними для формування психологічного благополуччя дитини, яким чином стиль комунікації впливає на розвиток емоційного інтелекту та як компенсувати нестачу якісного контакту в умовах сучасного способу життя. Аналіз наукових досліджень у цій сфері є важливим для глибшого розуміння механізмів впливу батьківського спілкування на психічний розвиток дитини та розробки ефективних рекомендацій для сімейного виховання.

Висновки. Загалом ці дослідження вказують на важливість емоційної підтримки та позитивної взаємодії між батьками та дітьми дошкільного віку для розвитку психіки дитини. Активне, тепле та підтримуюче спілкування батьків сприяє розвитку когнітивних і мовленнєвих навичок, підвищенню самооцінки, емоційної стійкості та здатності до адаптації в соціумі. Відносини з батьками в ранньому віці формують основи особистості та впливають на поведінку дитини в подальшому житті. Саме родина є першим і основним середовищем для розвитку дитини.

Література

1. Волощенко І. О. Вплив дитячо-батьківських взаємин на особливості тривожності у дітей дошкільного віку. URL: https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/17226
2. Горецька О. В. Психологічні умови оптимізації спілкування батьків з дітьми дошкільного віку : автореф. дис ... канд.психол. наук: 19.00.07. Київ, 2009. 20 с.
3. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

4. Кротенко В. І., Афузова Г. В., Мартиненко І. В. Підтримуюча взаємодія з батьками як умова соціально-емоційного розвитку дітей. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія, (2), 2024. С. 91–95. URL: https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.2.19

5. Михальська С. А. Вплив родинного спілкування на комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України «Проблеми сучасної психології», 2009. Випуск 4. С. 219–228.

6. Михальська С. А. Спілкування батьків і дітей як фактор розвитку особистості дитини. URL: https://doi.org/10.32626/2227-6246.2016-31.%25p

7. Сєдіна Л. В. Дитячо-батьківські відносини як чинник формування особистості дитини. Соціально-психологічні технології розвитку особистості : зб. наук праць за матеріалами VIII Усеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Соціально-психологічні технології розвитку особистості» (м. Херсон, 07 квітня 2023 р.) / ред. колегія: І. Р. Крупник, І. С. Попович, Н. І. Тавровецька, О. М. Танасійчук (відп. за випуск) та ін. Херсон : Херсон; Івано-Франківськ : ХДУ, 2023. С. 282-287.

8. Удовенко Ю. М. Вплив несприятливих умов соціалізації на психічний розвиток дитини. дис. … канд. психол. наук: спец 19.00.05 «Соціальна психологія, психологія соціальної роботи», 2007.

9. Erskine R. G. Relational patterns, therapeutic presence: concepts and practice of integrative psychotherapy. Routledge, 2015. 400 p.

ІННОВАЦІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НУШ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

УДК 373.2.015.31:793.7

РОЗВИТОК ДИТЯЧОЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ НСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Віта ВАСИЛЬЧУК, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Валентина БЕНЕРА,** д. пед. н., професор, завідувачка кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *Стаття розглядає роль дитячої ігрової діяльності в контексті наступності між дошкільною та початковою освітою. Зосереджено увагу на теоретичних аспектах гри як важливого елемента розвитку дитини, її впливі на когнітивний, соціальний, емоційний та фізичний розвиток. Аналізуються основні форми ігрової діяльності у дошкільному та початковому навчанні, а також практичні рекомендації для педагогів щодо використання гри як методу навчання в школі. Окремо акцентується на створенні умов для плавного переходу дітей від дошкільної до початкової освіти через інтеграцію ігрових методів у навчальний процес.*

Ключові слова: *ігрова діяльність, дошкільна освіта, початкова освіта, наступність, ігрові технології, дидактичні ігри, інтерактивні методи, навчання через гру.*

Постановка проблеми. Ігрова діяльність є провідним видом діяльності у дошкільному віці та важливим засобом навчання у початковій школі. Перехід дитини з дошкільного закладу до школи супроводжується зміною видів діяльності, однак збереження ігрових елементів у навчальному процесі сприяє поступовій адаптації. Значення гри полягає у формуванні когнітивних, соціальних, емоційних і фізичних навичок дитини.

Мета статті – з’ясувати роль ігрової діяльності як засобу розвитку дитини в контексті наступності між дошкільною та початковою освітою.

Виклад основного матеріалу. Гра є природним способом пізнання світу дитиною. Вона сприяє розвитку когнітивних, емоційних, соціальних і фізичних навичок. У психологічних і педагогічних дослідженнях особливу увагу звертають на значущість гри як провідної діяльності дошкільника та її трансформації у навчальну діяльність у шкільному віці [1, с.17].

Гра є важливою формою діяльності дитини, що активно сприяє розвитку її психічних процесів, соціалізації та підготовці до навчальної діяльності. Сучасні українські та зарубіжні дослідники наголошують, що саме в грі дитина навчається взаємодіяти з іншими, засвоює норми поведінки, розвиває мовлення, уяву та довільність дій. Зокрема, сюжетно-рольові ігри сприяють формуванню здатності до планування, рефлексії та прийняття рішень, що є основою для подальшого успішного навчання в умовах Нової української школи [2].

Значення гри для розвитку дитини:

1. Когнітивний розвиток. Гра розвиває мислення, увагу, пам'ять та уяву. Під час гри діти вчаться аналізувати ситуації, знаходити рішення та робити висновки.

2. Соціальний розвиток. У грі дитина засвоює правила взаємодії, комунікативні навички та вчиться співпрацювати. Групові ігри сприяють розвитку емпатії та розуміння почуттів інших.

3. Емоційний розвиток. Гра допомагає дитині виражати та регулювати емоції. Вона також сприяє подоланню страхів і тривожності через моделювання ситуації.

4. Фізичний розвиток. Активні ігри сприяють руховій активності, координації та витривалості, що позитивно впливає на загальний фізичний стан дитини [3, с.192].

Також важливим є наступність у використанні гри між дошкільною та початковою освітою. У навчанні наступність передбачає поступове ускладнення ігрових форм діяльності. У дошкільному віці гра є самостійною діяльністю, а в початковій школі – засобом навчання. Вчителі молодших класів можуть використовувати дидактичні ігри, рольові завдання та інтерактивні методи, щоб зберегти інтерес до навчання [4, с.4].

Форми ігрової діяльності у початковій школі:

1. Дидактичні ігри – допомагають закріпити навчальний матеріал, сприяють розвитку уваги, пам'яті та логічного мислення.

2. Сюжетно-рольові ігри – розширюють уявлення про навколишній світ, розвивають мовлення та комунікативні навички.

3. Рухливі ігри – забезпечують фізичний розвиток та сприяють зняттю напруження.

4. Інтерактивні методи – використання мультимедійних ресурсів, ігрових технологій у навчальному процесі.

5. Театралізовані ігри – сприяють розвитку творчих здібностей, навичок публічного мовлення та акторської майстерності.

6. Настільні ігри – допомагають розвивати логічне мислення, увагу та комунікативні навички [5].

Застосування ігрових методів у навчальному процесі сприяє створенню комфортного освітнього середовища та підвищенню мотивації до навчання.

Основні напрямки використання ігрових технологій:

– Використання ігрових завдань під час вивчення нових тем.

– Створення навчальних проєктів з елементами гри.

– Проведення уроків – квестів, що поєднують дослідницьку діяльність та ігрові методи.

– Організація інтерактивних навчальних платформ із залученням дітей до віртуальних ігор [1, с.22].

Практичні рекомендації для педагогів:

1. Використовувати елементи гри у навчальному процесі (навчальні квести, сюжетно-рольові ігри).
2. Забезпечити плавний перехід від ігрової до навчальної діяльності шляхом інтеграції ігрових методів.
3. Враховувати індивідуальні особливості дітей та підтримувати їхню ініціативу у грі.
4. Створювати ігрове середовище, що сприяє розвитку самостійності та творчості.
5. Використовувати настільні ігри для розвитку логіки, уваги та математичних здібностей.
6. Організовувати театралізовані вистави для розвитку уяви, мовлення та акторських здібностей у дітей.
7. Використовувати мультимедійні технології для залучення дітей у навчальний процес через гру.
8. Інтегрувати гру у процес соціального виховання, спрямовуючи її на формування моральних та етичних норм поведінки [6].

Висновок. Гра є ефективним засобом розвитку дитини, що забезпечує гармонійний перехід від дошкільної до початкової освіти. Використання ігрових методів у навчанні сприяє адаптації дітей до шкільного середовища, розвиває їхні пізнавальні та соціальні навички [1, с. 19]. Застосування ефективних підходів до використання гри в процесі навчання та виховання забезпечують плавний перехід від дошкільного етапу до початкової школи.

Важливим завданням вихователів ЗДО – створення умов для продовження ігрової діяльності у початковій школі як засобу формування позитивної мотивації до навчання.

Література

1. Лисенко О. І. Ігрова діяльність як засіб формування компетентностей у дошкільників. «*Дошкільна освіта*». К. 2021. С. 17–22.
2. Закон України «Про дошкільну освіту» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text (дата звернення 15.02.2025).
3. Фрейд А. Дитяча психологія та гра. Львів: Видавництво «Світ», 2018. 192 с.
4. Шиян Р. Б**.** Наступність між дошкільною та початковою освітою в контексті НУШ. *Освіта України.* № 6. 2021. С 4.
5. Крутій К. Л. Гра як провідна діяльність дошкільника: теорія і практика. Запоріжжя: Видавництво «ЛІПС», 2020. 180 с.
6. Савченко О. Я. Початкова освіта: сучасні виклики і перспективи розвитку. *Початкова школа.* №8. 2022. С. 7.

УДК 159.922.7:37.015.3

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ШКІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ НУШ

Олена КАЛАШНІКОВА, здобувачка вищої освіти.
Науковий керівник:
Олена СЛОБОДЕНЮК, старший викладач**,** *комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради.*

Анотація. *У статті розглядається актуальність розвитку емоційного інтелекту молодших школярів у контексті компетентнісного підходу до освіти. Визначено, що ключові компетентності, передбачені Державним стандартом початкової освіти, включають уміння керувати емоціями, критично мислити, ухвалювати рішення та ефективно взаємодіяти з іншими. Аналізується вплив емоційного інтелекту на адаптацію дітей до шкільного життя, зниження рівня стресу, формування позитивного ставлення до навчання та покращення міжособистісних стосунків. Наголошується на необхідності інтеграції розвитку емоційного інтелекту в освітній процес відповідно до концепції Нової української школи.*

Ключові слова: *емоційний інтелект, початкова освіта, компетентнісний підхід, соціальна адаптація, Нова українська школа.*

Постановка проблеми. За умов модернізації української школи актуальним стає компетентнісний підхід до побудови освітнього процесу, тісно пов’язаний із особистісно орієнтованим, діяльнісним, інтегрованим підходами до навчання. Державним стандартом початкової освіти передбачено формування ключових компетентностей, що формуються в межах кожного навчального предмета. Ознаки ключових компетентностей: поліфункціональність, надпредметність, міждисциплінарність, багатокомпонентність, спрямування на формування критичного мислення, рефлексії, визначення власної позиції [3, с. 16].

Ключові компетентності з’єднують в одне ціле особистісне і соціальне в освіті, відображають комплексне оволодіння сукупністю способів діяльності, що створює передумови для розроблення індикаторів їх вимірювання; вони виявляються не взагалі, а в конкретній справі чи ситуації; набуваються молодою людиною не лише під час вивчення предметів, а й засобами неформальної освіти, впливу середовища тощо [1, с. 2].

Формування ключових компетентностей передбачає наявність в учнів наскрізних умінь: читання з розумінням; уміння висловлювати власну думку усно і письмово; критичного та системного мислення; творчості; здатності логічно обґрунтовувати позицію; вміння конструктивно керувати емоціями; застосовувати емоційний інтелект; вміння оцінювати ризики; вміння

ухвалювати рішення; вміння розв'язувати проблеми; вміння співпрацювати з іншими особами [3, с. 16]. Емоційний інтелект відображений у Державному стандарті початкової освіти в мовно-літературній, мистецькій, соціальній і здоров'язбережувальній освітніх галузях [5, с. 7–10].

Актуальність проблеми розвитку емоційного інтелекту досить чітко описана вченими Є. Носенко та Н. Ковригою [4] в теоретичному, соціальному та педагогічному аспектах. Вони зазначають, що у педагогічному контексті досі не розроблено наукового підходу до цілеспрямованого формування у процесі навчання та виховання емоційної розумності суб'єктів навчання на основі експериментального вивчення особливостей перебігу емоційних процесів, станів і стійких властивостей особистості.

Виклад основного матеріалу. Емоційний інтелект відображає внутрішній світ людини, визначає її поведінку та взаємодію з іншими людьми. Люди з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту мають розвинену здатність розуміти власні емоції та емоції інших людей, контролювати емоційну сферу, що забезпечує більшу адаптивність та ефективність у спілкуванні. Незважаючи на це, більша частина навчального процесу спрямована на пізнавальний розвиток учня, а емоційне життя дитини та її здатність ставитися до інших людей винесені за межі організованого педагогічного процесу.

Початок навчання у школі є важливим етапом у житті дитини, що супроводжується зміною соціального статусу, необхідністю адаптації до нового режиму, вимог та соціальної взаємодії. У цей період дитина стикається з низкою викликів, зокрема розширенням кола спілкування, необхідністю підпорядкування шкільним правилам, опануванням нових форм діяльності та самоорганізації. Це може викликати стрес, емоційне напруження та певні труднощі у соціалізації.

Особливого значення у цьому контексті набуває розвиток емоційного інтелекту, адже він допомагає дітям не лише регулювати власні емоції, а й правильно сприймати почуття інших, налагоджувати ефективну комунікацію з однолітками та педагогами. Високий рівень емоційного інтелекту сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання, знижує рівень тривожності, допомагає долати труднощі та підтримує конструктивну поведінку у взаємодії з оточенням. У межах концепції Нової української школи особлива увага приділяється створенню сприятливого освітнього середовища, де діти можуть безпечно виражати свої емоції, формувати навички емоційного самоконтролю та емпатії. Відтак, розвиток емоційного інтелекту є важливим завданням сучасної початкової освіти, що сприяє гармонійній адаптації учнів до шкільного життя.

Згідно з дослідженнями, проведеними В. Глобчак, в учнів початкових класів ще не сформована здатність розуміти свої почуття та почуття інших людей. Вони часто ще не можуть правильно сприймати міміку, що виражає певне почуття, не можуть правильно інтерпретувати вияв тих чи інших

почуттів інших, що призводить до недостатньої реакції дитини. За стилем спілкування з людьми молодші школярі часто нагадують батьків і вчителів, недосконаліть у сприйнятті й розумінні почуттів призводить до зовнішнього наслідування дорослим у прояві почуттів [2].

Молодші школярі стикаються з викликами, такими як новий режим дня, необхідність дотримання шкільних правил та формування нових соціальних зв'язків. Високий рівень емоційного інтелекту сприяє легшій адаптації, зменшенню стресу та покращенню міжособистісних стосунків. Діти, які володіють розвиненими навичками емоційного інтелекту, легше знаходять спільну мову з однолітками, ефективніше долають конфліктні ситуації та демонструють вищий рівень навчальної мотивації. Вони краще орієнтуються в соціальних ситуаціях, проявляють взаємопідтримку та мають вищий рівень довіри до вчителів та однолітків. В умовах НУШ акцент робиться на створенні дружньої атмосфери, яка сприяє розвитку соціально-емоційних компетентностей школярів, що допомагає їм краще взаємодіяти у колективі та ефективно реагувати на труднощі. Крім того, розвинений емоційний інтелект знижує ризик булінгу, сприяє розвитку довірливих стосунків між учнями та створює передумови для психологічного комфорту в класі.

Висновки. Отже, завдання з розвитку емоційного інтелекту є важливим компонентом змісту початкової освіти. Оволодіння ним учнями початкової школи як засобом успішної суспільної взаємодії та пізнання себе й інших має стати найважливішим надбанням дитини в молодшому шкільному віці, що вирізняється особливою сенситивністю до засвоєння норм і правил суспільної комунікації. Якщо ж дитина не досягне достатнього рівня емоційного розвитку до 10-11 річного віку, що вирізняється найбільшою пластичністю кори головного мозку й майже необмеженими інтелектуальними можливостями, то на пізніших вікових етапах її життєвий шлях не може бути успішним і комфортним через численні непорозуміння із собою та іншими близькими й чужими людьми.

Література

1. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. *Початкова школа*. 2010. № 9. С. 1–4.

2. Глобчак В. Особистісно-орієнтоване навчання і виховання молодших школярів на уроках у початковій ланці. *Рідна школа*. 2004. №4. С. 19-20.

3. Нова українська школа : *порадник для вчителя* / за заг. ред. Н.М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

4. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : *монографія*. Київ : Вища школа, 2003. С. 67–23.

5. Типові освітні програми для закл. заг. серед. освіти, розроблені під керівництвом Р.Б. Шияна. 1-2 класи, 3-4 класи / уклад. А.В. Лотоцька. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 240 с.

УДК 373.3:37.015.31:57.081.1

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ТВОРЧИХ ІГОР

Оксана МИКИТЮК, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Оксана ШВЕЦЬ**, к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *Стаття присвячена актуальному питанню розвитку креативності в дітей молодшого шкільного віку. Авторкою розглянуто поняття «креативність», «творча гра», «креативне мислення» у контексті розвитку креативності молодших школярів в умовах НУШ. Наголошено, що використання творчих ігор сприяє розвитку креативності за дотримання певних педагогічних умов, виділених авторкою.*

Ключові слова: *педагогічні умови, креативність, творчі ігри, молодший школяр, Нова українська школа.*

Постановка проблеми. Державний запит спрямовує освітню політику на впровадження нових підходів до розкриття природніх обдарувань особистості, створення належних педагогічних умов розвитку креативності, творчих здібностей кожної дитини в системі Нової української школи (надалі – НУШ).

Аналіз наукових досліджень. Проблематику навчання з використанням гри у педагогічному процесі досліджували Г. Ващенко, Т. Войцях, І. Дичківська, В. Кукушин, О. Міхєєва, Т. Пироженко, О. Пометун, В. Рогозіна, О. Рома, О. Шутько та інші, вказуючи на різні аспекти впровадження ігрових методів у освітній процес. Авторами наголошено, що ігри в НУШ оживлюють процес творчого самовираження в навчанні, роблять його цікавішим і доступнішим для дітей, що сприяє оптимальному засвоєнню навчального матеріалу. Проте аналіз підсумків теоретичних досліджень українських учених дав можливість виокремити низку розбіжностей між:

– об’єктивною необхідністю розвитку креативності в учнів початкової школи та браком наукових напрацювань щодо педагогічних умов використання ігрових методів і прийомів;

– орієнтацією НУШ на стимулювання творчого мислення й самовираження учнів та домінуванням освітніх практик, які зорієнтовані на репродуктивне навчання. Вирішити ці розбіжності можна шляхом визначення та впровадження педагогічних умов для розвитку креативності в умовах НУШ засобами творчих ігор. Креативність – це характеристика когось або якогось процесу, який формує щось нове і цінне [3, с. 92]. Зауважимо, що для учня початкової школи здатність породжувати

незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації найлегше опанувати під час включення до творчих ігор.

Виклад основного матеріалу. Творча гра – це гра, яку придумують самі діти, відображаючи у них враження від пізнання навколишнього світу [3, с. 93]. Головною ознакою творчої гри є уявлювана ситуація, яку дитина створює замість реальної, діє в ній, виконуючи роль відповідно до тих значень, які вона надає предметам, що її оточують. Використання творчих ігор дозволяє вчителеві в НУШ відтворювати особистісні риси учнів, формувати практичні вміння, розвивати фантазію та креативність. Однак, задля підтримки рівноваги між діловою та соціально-психологічною складовими освітнього процесу важливо створити середовище комфорту та захищеності в кожному закладі освіти.

Також важливо знати, що результативність використання творчих ігор зростає, якщо до їхнього проведення діти отримали потрібну інформацію про певне явище суспільного життя. Творчі ігри допомагають дитині брати на себе ролі (функції) дорослих. Творчий характер ігрової діяльності виявляється в тому, що дитина нібито перевтілюється у того, кого вона зображує, і, вірячи в правду гри, створює особливе ігрове життя, людей, тварин. Гра, як і казка, вчить дитину перейматися думками та почуттями зображених героїв, виходячи за коло повсякденних вражень у широкий світ людських прагнень та героїчних вчинків. Це неабияк сприяє розвитку креативного мислення в молодших школярів.

Креативне мислення – це нестандартний, оригінальний тип мислення, здатний привести до несподіваних рішень чи нових відкриттів [3, с. 91]. Для дитячої творчості властива непередбачуваність і спонтанність. Творчі процеси здебільшого відбуваються на підсвідомому рівні, а свідомість фіксує лише кінцевий результат. При цьому не все, що вражає дитину, здасться дивовижним дорослому, оскільки світ дитини – особливий, незбагненний, індивідуальний – не завжди піддається розумінню дорослих. Щоб розвивати креативність і творчі здібності у дітей молодшого шкільного віку, необхідно зібрати якомога більше вражень про навколишній світ, залучаючи до різних видів творчих ігор. Згодом дитина зацікавиться процесом творчості спершу в тому виді ігор, який їй найбільше до вподоби, а згодом – в усіх. Сформувавши у дитини інтерес до певного виду (чи кількох видів) творчих ігор, педагог може захопити вихованця процесом творчості та вчити створювати щось нове, висловлювати свої креативні ідеї чи демонструвати нестандартні підходи до вирішення поставлених ігрових завдань.

Через використання у роботі з дітьми молодшого шкільного віку різних видів творчих ігор («Візерунки», «Запам’ятайки», «Спина до спини», «Звисайлики», «Шість цеглинок і я» та ін.) [1] вчителі мають закладати у поведінку дітей здатність до креативності, яка в майбутньому житті допоможе їм пристосуватися до сучасних суспільних потреб.

Значна частина творчих ігор – сюжетно-рольові. Діти зображують людей, тварин, роботу лікаря, будівельника тощо. Усвідомлюючи, що гра – не реальне життя, діти тим часом по-справжньому переживають свої ролі, щиро виявляють своє ставлення до життя, свої думки та почуття, сприймають гру як важливу справу. Насичена яскравими емоційними переживаннями, сюжетно-рольова гра залишає в свідомості дитини глибокий слід, який впливає на її ставлення до людей, їхньої праці, загалом до життя. До сюжетно-рольових ігор відносяться також ігри з елементами праці та художньо-творчої діяльності.

Також зауважимо, що від учителя залежить психологічне благополуччя школярів. Учні будуть активними, якщо почуваються захищеними, впевненими, вільними від страху, критики вчителя чи однокласників, а замість зауважень отримують відкриті питання, що допомагають їм долати виклики та конструктивно впливають на знаходження власних припущень, пропозицій, ідей. Відтак, вчитель сприяє розвитку креативності та творчих здібностей учнів під час творчої гри: дає можливість вибору творчих завдань; заохочує до самостійності, ініціативи й творчого самовираження; сприяє формуванню потреби в перевірці ідей, дослідженні, експериментах, здатності сприймати помилку як здобуття досвіду та стимул до подальших дій.

На основі вище викладеного визначено та обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють ефективному розвитку креативності в учнів початкової школи засобами творчих ігор, а саме:

1) створення сприятливого середовища для організації творчих ігор у НУШ (організація простору для творчості й рефлексія процесу, результатів власної роботи й перспектив подальшого застосування набутих практичних навичок);

2) застосування різноманітних видів творчих ігор з нестандартним обладнанням та матеріалами чи в цікавих локаціях (майданчику, музеї, в ботанічному саду) тощо (із врахуванням особливостей обраної гри);

3) учитель як фасилітатор креативної діяльності учнів під час творчих ігор (надання можливості обирати творчі завдання; виготовлення матеріалів чи атрибутів до гри, заохочення учнів до самостійності, ініціатив та творчого самовираження);

4) формування потреби у перевірці під час творчої гри ідей, проведенні досліджень, експериментів, участі в короткотривалих проєктах;

5) створення ігрових куточків/ центрів мобільного формату для організації творчих ігор за ініціативою учнів. Важливо, щоб вони були динамічними та мобільними, щоб діти вчилися активно ними користуватися, а також щоб забезпечувати їм свободу дій. Усе обладнання має постійно поновлюватися, видозмінюватися і легко переноситися з одного центру в інший.

Більшість дидактичних матеріалів, іграшок та картинок мають бути поліфункціональними, тобто використовуватися по-різному, залежно від мети діяльності; ігрове середовище має містити як відомі учневі компоненти, так і нові, незнайомі, які забезпечують його пізнавальний розвиток [2, с. 191].

Висновки. Отож, специфіка впливу творчої гри на розвиток креативності в дітей унікальна, оскільки через гру можна розвивати образотворчі, музичні, художньо-мовленнєві та інші здібності учнів, які може спрямувати дорослий в русло виховання особистості, організовуючи спільну діяльність учнів в НУШ. Тому визначені педагогічні умови потребують обґрунтування та активного впровадження в освітній процес НУШ з метою розвитку в учнів креативності засобами творчих ігор як головної якості людини двадцять першого століття.

Література

1. Рома О. Ю. Підготовка вчителів початкової школи в системі післядипломної освіти до реалізації ігрових методів навчання засобами LEGO: науково-методичний аспект : *монографія*. Запоріжжя : СТАТУС, 2021. 192 с.

2. Тарасенко Г.С., Гавриш Н.В., Кудикіна Н.В., Лисенко Н.В., Калмикова Л.О. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : *навч.-метод. посіб*. / за ред. Г.С. Тарасенко. Київ : Слово, 2010. 318 с.

3. Шульга Л., Гончарова В. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри. *Молодий вчений*. 2023. № 11 (123). С.91-95.

УДК 373.3:376-056.24

НОВИЙ ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЗЗСО

Юлія ОЛІЙНИК, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Наталія ПРИЙМАС,**
к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.

***Анотація**. У статті розглядаються положення нового Порядку організації інклюзивного навчання в початкових класах закладів загальної середньої освіти. Акцентовано увагу на змінах, які спрямовані на удосконалення механізму залучення дітей з особливими освітніми потребами до освітнього процесу, детально аналізуються особливості формування інклюзивного освітнього середовища, організація роботи команди психолого-педагогічного супроводу та розроблення індивідуальної програми розвитку дитини. Особливий акцент приділяється ролі асистента вчителя та взаємодії педагогів з батьками і фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів. У статті розкрито нові можливості для забезпечення права кожної дитини на якісну освіту незалежно від її індивідуальних особливостей та потреб.*

***Ключові слова**: інклюзія, початкова школа, особливі освітні потреби, індивідуальна програма розвитку, супровід, адаптація.*

Постановка проблеми. Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що забезпечує навчання дітей з різними здібностями та можливостями у ЗЗСО замість спеціалізованих шкіл. Такий підхід дозволяє дітям з особливими освітніми потребами здобувати освіту в умовах загального середовища, сприяючи їхній соціалізації, розвитку та реалізації індивідуального потенціалу відповідно до власних інтересів і потреб.

Мета: розкрити змістову сторону нового порядку організації інклюзивного навчання в початкових класах ЗЗСО.

Виклад основного матеріалу. Впровадження нового порядку організації інклюзивного навчання в початкових класах закладів загальної середньої освіти базується на оновленій нормативно-правовій базі, яка визначає сучасні підходи до забезпечення рівного доступу до освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх освітніх потреб. Законодавчі зміни спрямовані на створення комфортного та адаптованого освітнього середовища, яке сприяє розвитку учнів з особливими освітніми потребами, забезпечуючи їм необхідну підтримку для повноцінної інтеграції в навчальний процес [2, с. 57-58].

Основним законодавчим актом, який визначає основи інклюзивного навчання в Україні, є Закон України «Про освіту», що гарантує право кожної дитини на здобуття якісної освіти в загальному освітньому просторі, передбачаючи необхідні умови для навчання осіб з особливими освітніми

потребами. У ньому закріплено принципи недискримінації, доступності та універсального дизайну, що сприяють створенню рівних можливостей для всіх здобувачів освіти. Суттєве значення має також Закон України «Про повну загальну середню освіту», у якому розширено положення щодо інклюзивного навчання, конкретизовано механізми його впровадження та визначено обов'язки закладів освіти у забезпеченні необхідних умов для навчання дітей з особливими потребами.

Окремого зосередження заслуговують зміни, закріплені у Постанові Кабінету Міністрів України «Про організацію інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», яка деталізує порядок створення інклюзивних класів, регламентує надання додаткових освітніх послуг, передбачає адаптацію навчальних програм відповідно до індивідуальних потреб учнів. Значущу роль відіграє й постанова щодо діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, які покликані забезпечувати комплексний психолого-педагогічний супровід учнів, визначати їхні потреби та розробляти рекомендації для освітніх закладів щодо організації навчального процесу [3].

Віднедавна до нормативно-правових актів щодо діяльності інклюзивно-ресурсних центрів внесено зміни. Зокрема, усунуто норму щодо нижньої межі віку дитини для проведення комплексної оцінки потреб (наразі до інклюзивно-ресурсних центрів батьки можуть звертатися від народження дитини, а не з 2 років, як було раніше). Науковцями визначено основні завдання ІРЦ: проведення комплексної оцінки, у тому числі повторної, надання рекомендацій щодо розроблення індивідуальної програми розвитку, участь у діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП, надання корекційно-розвиткових послуг, визначення потреби в асистента учня та/або супроводі дитини тощо.

У документі «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» є п'ять рівнів підтримки, які надаються учням з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти**.** Кожен рівень має свої критерії визначення, умови забезпечення підтримки, фінансове забезпечення, механізм отримання підтримки в освітньому процесі, особливості індивідуальної освітньої траєкторії та механізм її реалізації, забезпечення допоміжними засобами для навчання, облаштування освітнього середовища та проведення оцінювання та державної підсумкової атестації.

Перший рівень підтримки надається учням з особливими освітніми потребами, які мають поодинокі, незначні труднощі I ступеня прояву. Рішення закладу освіти приймається на підставі письмової заяви батьків (у довільній формі), протоколу оцінки потреби учня в наданні підтримки у закладі освіти [3].

Другий рівень підтримки надається учням, які мають труднощі легкого (II) ступеня прояву. Для школярів цієї категорії передбачені:

асистент учителя (за потреби), адаптація навчальних програм, до двох корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних занять на тиждень. У класі може бути троє таких учнів [3].

Третій рівень підтримки надається учням, які мають труднощі помірного (III) ступеня прояву. Для школярів цієї категорії передбачені: асистент учителя та асистент учня (за потреби), адаптація навчальних програм та адаптований розклад занять, альтернативна комунікація, до чотирьох корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних занять на тиждень. В одному класі має бути не більше двох таких учнів [3].

Четвертий рівень підтримки надається учням, які мають труднощі тяжкого (IV) ступеня прояву. Для школярів цієї категорії передбачені: асистент учителя та асистент учня, адаптація або модифікація змісту навчання, адаптований та/або модифікований розклад занять, використання спеціальних технологій та прийомів під час навчання, до шести корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних занять на тиждень. У класі має бути лише один такий учень [3].

П’ятий рівень підтримки надається учням, які мають труднощі найтяжчого (IV) ступеня. Для школярів цієї категорії передбачені: асистент учителя та асистент учня, адаптація або модифікація змісту навчання, модифікований розклад занять, зміна результатів навчання, використання альтернативних методів навчання, до восьми корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних занять на тиждень. У класі має бути лише один такий учень [3].

Законодавчі зміни сприяють удосконаленню процесу оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами, що закріплено у відповідних рекомендаціях Міністерства освіти і науки України. За результатами комплексної оцінки визначається наявність чи відсутність особливих освітніх потреб, рекомендації щодо підтримки дитини та терміни повторної оцінки.

Класний керівник разом із асистентом вчителя працюють у тісному контакті з вчителями та батьками, постійно проводять бесіди з учнями класу. Асистент вчителя веде щоденник спостережень за дитиною, відзначаючи її позитивні й негативні зміни на уроці.

Оновлений порядок організації інклюзивного навчання передбачає розширення спектра послуг психолого-педагогічного супроводу, що регламентується низкою нормативно-правових актів. У закладах загальної середньої освіти впроваджується система консультативної підтримки для педагогів, батьків та учнів, що дозволяє створювати найбільш ефективні умови для навчання та соціалізації дітей. Значна увага приділяється підготовці педагогічних кадрів, що також знайшло відображення у відповідних законодавчих ініціативах, які передбачають підвищення кваліфікації вчителів початкових класів, впровадження спеціалізованих

навчальних курсів та програм для педагогів, які працюють в інклюзивних класах.

Нові законодавчі вимоги акцентують увагу на необхідності розвитку партнерської взаємодії між закладами освіти, сім'ями учнів, громадськими організаціями та місцевими органами влади з метою створення ефективної моделі інклюзивного навчання. У законодавстві передбачено механізми фінансової підтримки інклюзивної освіти, що включають державне фінансування додаткових освітніх послуг, забезпечення шкіл необхідними матеріально-технічними ресурсами, стимулювання впровадження інноваційних методів навчання [2, с. 58].

Вагомим кроком у напрямку вдосконалення інклюзивного освітнього середовища стало прийняття нормативно-правових актів, що регулюють питання адаптації навчальних програм і підручників, використання альтернативних методів комунікації, включаючи жестову мову, шрифт Брайля, аудіо- та відеоматеріали з субтитрами. Такі зміни сприяють підвищенню якості освіти та забезпеченню реальної інклюзії дітей з особливими потребами у навчальний процес, що відповідає міжнародним стандартам та зобов'язанням України у сфері освіти.

Інклюзивне навчання в початкових класах загальноосвітніх закладів впроваджується через комплексний підхід до організації освітнього процесу, який враховує індивідуальні потреби кожної дитини. Неодмінною умовою такої організації є формування інклюзивного класу, що потребує чітко визначених критеріїв зарахування учнів, тісної співпраці з інклюзивно-ресурсними центрами та створення відповідного освітнього середовища, яке сприятиме всебічному розвитку дітей з особливими освітніми потребами [4, с. 263].

Процес зарахування учнів до інклюзивного класу здійснюється на основі висновку інклюзивно-ресурсного центру, який визначає рівень розвитку дитини, її особливості навчання та необхідні корекційно-розвиткові послуги. У цьому процесі враховуються медичні, психологічні та педагогічні чинники, що дозволяють забезпечити дитині оптимальні умови для здобуття якісної освіти.

Роль інклюзивно-ресурсних центрів у впровадженні інклюзивного навчання є надзвичайно важливою, оскільки ці установи надають консультаційну та методичну підтримку педагогам, батькам і адміністрації закладу освіти. Спеціалісти центру проводять комплексне оцінювання розвитку дітей, надають рекомендації щодо адаптації навчальних матеріалів та корекційних заходів, а також організовують підвищення кваліфікації педагогічних працівників [1, с. 29].

Забезпечення ресурсами для інклюзивного навчання включає використання адаптованих навчальних матеріалів і технологій, які розробляються з урахуванням індивідуальних особливостей дітей, їхніх можливостей і потреб. Освітній процес у таких класах ґрунтується на принципах диференційованого та індивідуалізованого підходу, що дозволяє

кожній дитині опановувати навчальний матеріал у зручному для неї темпі. Значну увагу приділяють адаптації підручників, навчальних посібників, дидактичних матеріалів і використанню спеціальних методик, що сприяють кращому засвоєнню знань.

Головним компонентом створення інклюзивного освітнього середовища є адаптація простору, що включає облаштування класних кімнат, корекційних кабінетів і зон для відпочинку відповідно до потреб дітей з різними видами порушень. У класах передбачаються спеціальні технічні засоби, такі як мультимедійні дошки, тифлотехніка, слухові апарати, адаптовані меблі та засоби альтернативної комунікації, що сприяють ефективній інтеграції учнів у навчальний процес. Створення безбар'єрного середовища є однією з основних умов успішного функціонування інклюзивного класу, оскільки воно сприяє фізичному, емоційному та когнітивному комфорту учнів.

Висновки. Отже, успішна реалізація інклюзивного навчання залежить від створення толерантного та підтримувального середовища у школі, що передбачає проведення інформаційно-просвітницьких заходів для учнів, педагогів і батьків. Формування позитивного ставлення до інклюзії серед усіх учасників освітнього процесу сприяє зниженню рівня стигматизації дітей з особливими освітніми потребами, підвищенню рівня їхньої мотивації до навчання та інтеграції у шкільний колектив. Варто проводити тренінги, бесіди, тематичні уроки, що допомагають учням розуміти потреби однокласників, сприяють розвитку емпатії та взаємодопомоги.

Література

1. Губар О. Інклюзивна культура в освітньому просторі: проблеми та перспективи. *Inclusion and Diversity*. 2023. №3. С. 26-33.

2. Добридень А. Інклюзивна освіта в початковій освіті: принципи, переваги і особливості. *Вісник науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» : матеріали 10-ої Всеукр. наук.-практ. конф. (28 березня 2024 р.).* Вип. 10. МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2024. С. 57-59.

3. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text

4. Хом'як О. Організаційно-технологічні засади інклюзивної освіти в початковій школі. Технології організаційно-управлінської та освітньої діяльності в початкових класах Нової української школи в умовах інтеграції України до Європейського Союзу : *монографія*. Рівне : О. Зень, 2023. С. 249-286.

УДК 373.3.016:57,081.1

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ ЗАСОБАМИ КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Анастасія ПЕТРУЧИК, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Наталія ПРИЙМАС,** к. пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

Анотація. *У статті розглянуто роль інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у формуванні емоційно-ціннісного ставлення учнів молодшого шкільного віку до навколишнього світу. Окреслено методи і прийоми, які ефективно застосовуються у вивченні цього курсу з метою формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу. У статті підкреслено важливість курсу «Я досліджую світ» для виховання громадян нового покоління, готових до активного життя у соціумі та відповідального ставлення до навколишнього світу.*

Ключові слова: *інтегрований курс «Я досліджую світ», навколишній світ, емоційно-ціннісне ставлення, учні молодшого шкільного віку, Нова українська школа.*

Постановка проблеми. Сучасна початкова освіта має на меті не лише передавати знання, а й формувати особистість, здатну усвідомлено та відповідально ставитися до довкілля, суспільства та самого себе. У цьому контексті інтегрований курс «Я досліджую світ» відіграє ключову роль, адже він спрямований на формування емоційно-ціннісного ставлення дітей до навколишнього світу.

Формування світогляду особистості, її розуміння стосунків між людьми та самоусвідомлення починається вже в дошкільному віці, одночасно з розвитком емоцій та моральних рис, таких як гуманізм і любов до батьків. У молодшому шкільному віці продовжується формування основ характеру, ставлення до навколишнього світу та людей, а також формування самооцінки. Діти усвідомлюють і засвоюють моральні норми, необхідні для розвитку особистості. Освітній процес надає базу для формування моральних орієнтирів, які сприяють створенню демократичного громадянського суспільства. Освіта, заснована на цінностях, підтримує розвиток толерантності та розуміння різноманіття політичних, культурних та інших аспектів, особливо підкреслюючи важливість захисту прав людини, прав етнічних меншин і вразливих груп, а також збереження навколишнього середовища [1, с. 31].

Мета: окреслити методи і прийоми, які ефективно застосовуються у вивченні курсу «Я досліджую світ» з метою формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу.

Аналіз наукових досліджень. Т. Гільберг підкреслює, що в цьому контексті особливу увагу варто приділяти формуванню етичної культури учнів. Вона вказує на важливість навчання практикам, які сприяють розвитку в дітей самопізнання, етичного мислення, критичного і емоційного інтелекту, толерантності, комунікабельності, самостійності, а також творчих здібностей. За її словами, звернення до етичних норм має на меті не стільки вивчення цінностей і формування здатності до роздумів, скільки підготовку учнів до постійного навчання протягом життя, адже в сучасному світі ключовими є компетентності. Освітній процес має бути орієнтований не лише на набуття знань, але й на розуміння себе, оточуючих та місця в суспільстві, частиною якого є кожен учень. Важливо, щоб освітній заклад виконував функцію не лише навчального простору, а й комфортного середовища, яке сприяє моральному розвитку дитини. Атмосфера взаємоповаги та моральних цінностей у школі допомагає дітям орієнтуватися в житті та виробляти власні етичні принципи.

Виклад основного матеріалу. Важливим аспектом виховання є взаємозв'язок етичної системи з усіма аспектами шкільного життя. Не лише уроки, а й перерви, спілкування з однолітками, шкільні заходи мають бути наповнені моральним змістом. Це дозволяє дитині краще розуміти норми поведінки, будувати гармонійні стосунки та розвивати почуття відповідальності.

Етична культура людини проявляється в її поведінці, моральності, здатності діяти чесно та справедливо. Повага, гідність, дружба, кохання, прагнення до добра та внутрішньої гармонії – основні складові, які допомагають людині жити у злагоді з власною совістю та оточенням. Формування цих цінностей із раннього віку сприяє створенню відповідального та свідомого суспільства [1, с. 32].

За поглядами Т. Гільберг, наявність цінностей та сформованість етичних норм є демонстрацією небайдужості дитини щодо світу. Завданнями етичного виховання засобами курсу «Я досліджую світ» є:

– розуміння учнями сутності людини як істоти духовної, як особистості та індивідуальності;

– усвідомлення життя як найвищої цінності, розвиток почуття власної гідності, шанобливого ставлення до інших людей [1, с. 39].

Ефективними методами, засобами та прийомами формування етичних цінностей є, наприклад, моделювання, переконання, заохочення, стимулювання, наслідування, обговорення конкретних життєвих ситуацій, аналіз і самоаналіз особистістю своїх вчинків, колективні форми роботи, бесіди, практикування правил поведінки тощо.

Успішне засвоєння навчального матеріалу значною мірою залежить від того, наскільки він пов'язаний із реальним життєвим досвідом учнів. Використання знайомих прикладів і ситуацій допомагає дітям краще зрозуміти нові знання та застосовувати їх у повсякденному житті.

На уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» вчитель створює умови для розвитку культурних і соціальних навичок учнів. Важливим аспектом є формування таких якостей, як вихованість, дотримання норм етикету, вміння спілкуватися, повага до традицій і звичаїв. Завдяки цьому діти навчаються не лише отримувати інформацію, а й правильно взаємодіяти з оточенням.

За поглядами Т. Гільберг, важливим у контексті формування емоційно-ціннісного ставлення учнів до навколишнього світу є виховна робота з курсу «Я досліджую світ». Основні завдання вчителя у цьому напрямку спрямовані на формування:

– відповідальних і чесних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству;

– поваги до гідності, прав, свобод, законних інтересів людей і громадян;

– патріотизму, поваги до державної мови та державних символів України, поваги та дбайливого ставлення до національних, історичних, культурних цінностей, нематеріальної культурної спадщини українського народу, усвідомленого обов'язку захищати у разі потреби суверенітет і територіальну цілісність України [1, с. 45].

Інтегрований курс «Я досліджую світ» спрямований на всебічний розвиток учнів молодших класів, допомагаючи їм формувати цілісне уявлення про навколишній світ. Він об'єднує знання про природу, суспільство та соціальні відносини, розвиває вміння досліджувати та аналізувати різні явища. Основна мета програми – не лише передати дітям інформацію, а й навчити їх застосовувати отримані знання в реальному житті.

Одним із ключових аспектів курсу є виховання активної громадянської позиції. Учні вчаться усвідомлювати свою належність до родини, громади та країни, розвивають інтерес до історії та природи рідного краю. Важливим завданням є формування поваги до державних символів, участі в громадських ініціативах, святкуванні пам'ятних дат і подій.

Завдяки такому підходу діти не лише здобувають нові знання, а й стають відповідальними, ініціативними громадянами, які цінують свою культуру, традиції та навколишнє середовище.

Ефективними методами у реалізації визначених завдань є проєкти, досліди, спостереження, проведення екскурсій, перегляд та обговорення відеофільмів, осмислення та обговорення прочитаної інформації, дискусії,

інтерактивні технології навчання, обговорення моральних дилем, ситуативне моделювання, виготовлення лепбуків тощо.

Т. Гільберг, аналізуючи проблему емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, відзначає, що народознавчий підхід в освітньому процесі допомагає формувати активну громадянську та соціально-культурну ідентичність, сприяє усвідомленню приналежності до України як себе, так і своєї родини. Це також розвиває інтерес до вивчення історії та природи рідного краю та країни, шанування державних символів, активної патріотичної поведінки в громадських акціях і під час відзначення важливих подій. Вона вважає, що цей підхід також формує ціннісне ставлення до природи і сприяє її пізнанню. Розкриття матеріалу інтегрованого курсу «Я досліджую світ» через народознавчий аспект створює умови для розвитку гармонійної особистості, дає можливість учням самовиражатися через різні види діяльності та формує екологічно свідомих і соціально адаптованих людей [1, с. 50].

Застосування на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» загадок, віршів, прислів'їв і приказок, а також різноманітних фразеологізмів, не лише знайомить учнів з різними аспектами навколишнього світу, а й допомагає їм глибше пізнати рідну мову та морально-етичні цінності українського народу.

Народознавчий аспект має на меті формування загальнолюдських цінностей, таких як гуманність, працелюбність, чесність, правдивість та інших, серед яких особливе місце займає толерантне ставлення до кожної особистості, незалежно від її статі, етнічної, релігійної чи культурної приналежності. Застосування загадок, прислів'їв і приказок на уроках, що стосуються природи, людини та суспільства, сприяє збагаченню мовлення учнів, роблячи його більш виразним, образним, яскравим і насиченим. Використання поезії на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» має великий освітній, розвивальний і виховний потенціал. Вірші допомагають дітям краще засвоювати матеріал, розширювати світогляд і розвивати мовлення. Також на уроках доцільно використовувати живопис та музику.

Висновки. Отже, інтегрований курс «Я досліджую світ» відіграє важливу роль у формуванні емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу у молодших школярів. Інтегрований підхід цього курсу допомагає дітям усвідомлювати зв'язки між природою, суспільством і людиною, вдосконалювати етичну культуру та громадянську компетентність учнів.

Література

1. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Методика навчання інтегрованому курсу «Я досліджую світ» у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ: Видавництво «Генеза», 2020. 241 с.

2. Гарачук Т. В. Наукові підходи до викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 28. С. 140–145.

3. Грибачова О. О., Григорович О. П. Формування цілісної картини світу у дітей молодшого шкільного віку. *Молодий вчений*. 2019. № 11. С. 211–214.

УДК 37.015.31

ВІДКРИТІ ЗАПИТАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ТА ДОПИТЛИВОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Кристина ШМИГОЛЬ, здобувачка вищої освіти.
Науковий керівник:
Анжела ПІСКОВЕНКО, старший викладач, *комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради.*

Анотація. *У статті розглядається роль відкритих запитань у розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи. Автор наголошує, що такі запитання сприяють розвитку критичного мислення, творчих здібностей і самостійного пошуку відповідей. Вони стимулюють дітей до міркувань, аналізу та встановлення логічних звя'зків між вивченим матеріалом і реальним світом. Використання відкритих запитань активно підтримує пізнавальну діяльність учнів, допомагає формувати глибше розуміння навчального матеріалу та розвивати важливі соціальні компетентності.*

Ключові слова: *початкова школа, пізнавальна активність, відкриті запитання, критичне мислення, творчі здібності.*

Постановка проблеми. Формування стійкої пізнавальної потреби та розвиток інтересу до знань завжди були важливими завданнями освіти. У сучасних умовах, коли ринкова економіка, соціальні зміни та життєві обставини вимагають від людини глибоких знань, ініціативності, креативності й конкурентоспроможності, ця проблема набуває особливої значущості. Швидкий ріст інформації потребує не лише природної допитливості, а й уміння критично мислити, аналізувати, відбирати та ефективно засвоювати необхідні знання.

Метою сучасної початкової школи є забезпечення подальшого становлення особистості дитини, цілеспрямоване виявлення і розвиток її здібностей, формування бажання й уміння вчитися, створювати умови для самовираження учнів у різних видах діяльності. Саме початкова школа має стати запорукою розвитку здібностей молодших школярів, формувати їхній творчий потенціал, впливати на розвиток творчої активності [2].

Мета статті: розкрити роль відкритих запитань у розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи.

Розвиток пізнавальної активності та допитливості учнів початкової школи є ключовим аспектом сучасної освіти. Зазначені якості формують основу для самостійного мислення, творчого підходу та здатності до вирішення складних завдань. Відповідно до вимог Нової української школи (НУШ), особлива увага приділяється створенню умов, які стимулюють інтерес учнів до навчання та активізують їхню пізнавальну діяльність.

Пізнавальна діяльність – це складний процес, що включає такі взаємопов'язані компоненти, як: пізнавальний інтерес, пізнавальну активність, пізнавальну самостійність і пізнавальні здібності. Активізація пізнавальної діяльності учнів відбувається за умови розвитку і вдосконалення усіх її компонентів [1]. Одним із ефективних методів активізації пізнавальної діяльності є використання відкритих запитань. Вони стимулюють дітей до роздумів, пошуку власних відповідей та встановлення логічних зв'язків між вивченим матеріалом і реальним світом. Такі запитання сприяють розвитку не лише допитливості, а й уміння аналізувати, робити висновки та творчо підходити до вирішення проблем.

Відкриті запитання є ефективним засобом розвитку пізнавальної активності молодших школярів. Вони стимулюють учнів до міркування, аналізу та самостійного пошуку відповідей, що сприяє формуванню критичного мислення. На відміну від закритих запитань, відкриті стимулюють дітей до розгорнутої відповіді, спонукаючи їх до використання попереднього досвіду та творчого підходу.

Однією з ключових переваг використання відкритих запитань є розвиток допитливості школярів. Діти, які регулярно стикаються з такими запитаннями, починають ставити їх самостійно, прагнучи дізнатися більше про навколишній світ. Це сприяє формуванню мотивації до навчання, оскільки учень відчуває себе активним учасником пізнавального процесу, а не пасивним споживачем інформації. Використання відкритих запитань на уроках дозволяє вчителю активізувати навчальну діяльність учнів, зробити її більш осмисленою. Учні не просто повторюють завчені відповіді, а вчаться будувати логічні міркування, доводити власну думку та аргументувати позицію. Такий підхід сприяє усвідомленню навчального матеріалу, а також розвиває навички комунікації.

Крім того, відкриті запитання є інструментом диференціації навчання, оскільки дозволяють кожному учневі відповідати відповідно до свого рівня знань та розуміння матеріалу. Це сприяє створенню сприятливого освітнього середовища, в якому кожен учень має змогу висловити власну точку зору. Подібний підхід стимулює учнів до подальшого пошуку відповідей та активного включення в навчальний процес.

Постановка відкритих питань є ефективним методом розвитку критичного мислення та пізнавальної активності учнів початкової школи.

Вона передбачає формулювання таких запитань, які не мають єдиної правильної відповіді, а спрямовані на роздуми, аналіз і творче висловлення думок. Використання відкритих питань у навчальному процесі допомагає не лише формувати глибше розуміння матеріалу, а й розвивати навички аргументованого мовлення, логічного мислення та рефлексії. Розглянемо, які характеристики має постановка відкритих питань у початковій школі (табл 1.)

Таблиця 1

Характеристика постановки відкритих питань у початковій школі

Критерій	Характеристика	Приклад на уроці
Мета питання	Викликати роздуми, стимулювати пізнавальну активність, розвивати критичне мислення	Чому вода змінює свій стан під час нагрівання та охолодження? (ЯДС, природознавство)
Тип формулювання	Відкрите, що допускає кілька варіантів відповідей, потребує аналізу, узагальнення або порівняння	Як ти гадаєш, чому люди почали писати казки? (Українська мова, літературне читання)
Рівень складності	Відповідає віковим особливостям учнів, але водночас сприяє розвитку мислення та творчості	Що могло б статися, якби рослини не виділяли кисень? (ЯДС, природознавство)
Структура питання	Починається зі слів «Чому?», «Як?», «Що, якщо…?», «Яким чином?» або «Що ви думаєте про…?»	Якби ти був героєм казки «Колобок», що б ти зробив, щоб не потрапити у біду? (Читання)
Зв'язок із життям	Запитання має відношення до особистого досвіду учня або знайомих йому ситуацій	Як ти використовуєш математичні знання у повсякденному житті? (Математика)
Розвиток творчості	Стимулює до нестандартного мислення, генерування нових ідей, творчого пошуку рішень	Як ти можеш змінити кінець казки «Рукавичка», щоб вона закінчилася по-іншому? (Читання)
Можливість узагальнення	Допомагає учням робити висновки, порівнювати інформацію, знаходити закономірності	Що спільного між річкою та кровоносною системою людини? (ЯДС, природознавство)
Спонукання до досліджень	Запитання викликає інтерес до пошуку додаткової інформації, експериментування	Як можна перевірити, чи є у ґрунті вода? (ЯДС, природознавство)

Отже, відкриті запитання є важливим педагогічним інструментом, що сприяє розвитку мислення, творчих здібностей і пізнавального інтересу учнів. Їх застосування допомагає зробити навчальний процес більш змістовним, інтерактивним і цікавим, забезпечуючи гармонійний розвиток молодших школярів. Зважаючи на це, вміння педагогів ефективно

формулювати відкриті запитання є важливим чинником підвищення якості навчання та виховання в початковій школі.

Використовувати такі запитання вчителю складніше, оскільки учні надають різні відповіді, а думка педагога щодо правильної відповіді може піддаватись сумніву з боку учнів, у яких є власна точка зору. Окрім того, на міркування і розгорнуті відповіді учнів потрібно більше часу. Утім, ставити відкриті питання надзвичайно важливо. Такі запитання виконують у навчанні спеціальні функції: спонукають учнів розмірковувати над складними проблемами, які найчастіше не мають єдиного «правильного» рішення, та обговорювати їх; сприяють розвитку мислення, мовлення й інших пізнавальних здібностей учнів; навчають шукати відповіді на будь-які складні питання, з якими ми стикаємося в реальному житті, знаходити рішення або робити свідомий вибір серед кількох рівноцінних позицій. Постановка вчителем відкритих запитань зазвичай передбачає обмін учнів думками та ідеями, їх порівняння: пояснення та обґрунтування. Таке обговорення учнями в класі відкритих запитань сприяє розвитку в них не лише мислення, зокрема критичного, а й найважливіших соціальних компетентностей [3, с. 127-139].

Висновки. У сучасній освіті важливим завданням є розвиток пізнавальної активності учнів, що безпосередньо впливає на їхню здатність до самостійного мислення та творчого підходу. Використання відкритих запитань є ефективним методом активізації пізнавальної діяльності в початковій школі, оскільки сприяє розвитку критичного мислення, творчих здібностей та уміння аргументувати свою думку. Завдяки таким запитанням учні не лише формують глибше розуміння навчального матеріалу, а й набувають важливих соціальних компетентностей через обмін думками та ідеями. Попри певні труднощі у використанні відкритих запитань, вони виконують важливі функції у навчальному процесі, допомагаючи учням розвивати навички пошуку рішень і робити обґрунтовані вибори в реальному житті.

Отже, ефективна постановка відкритих запитань є важливим інструментом у руках педагога для формування всебічно розвиненої, ініціативної та критично мислячої особистості.

Література

1. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; за ред. В. Г. Кременя. Київ : Інформ. системи, 2011. 342 с.

2. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018р. № 87. URL: www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti

3. Пометун О., Гупан Н. Потенціал закритих і відкритих запитань у навчанні історії. *Збірник наукових праць. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи.* Вип. 1(3), ч. 1, 2020. С. 127-139.

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗИЧНОГО ТА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ВИКЛИКАХ СЬОГОДЕННЯ

УДК 37.011.3-051-056.264:376-043.2]:7

МИСТЕЦТВО ЯК ДІЄВИЙ ЗАСІБ У КОРЕКЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЛОГОПЕДА

Іванна ВЕРТЕПНА, здобувачка вищої освіти.
Науковий керівник: **Тетяна КУДЯРСЬКА**, доктор філософії, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Анотація. *У статті розглядається роль мистецтва у становленні логопеда як професіонала своєї справи, вплив його на розвиток креативності, емоційного інтелекту та педагогічної майстерності фахівця. Здійснено аналіз використання різних видів мистецтва, а саме: літератури, музики, живопису та театру у логопедичній практиці з метою корекції мовленнєвих порушень і всебічного розвитку дітей. Автором розглянуто науковий доробок дослідників, які вивчали виховний потенціал мистецтва у професійній діяльності логопеда. Зміст статті підтверджує думку, що мистецтво є потужним засобом професійного й особистого зростання педагога-логопеда, сприяє ефективній праці з дітьми з порушеннями мовлення та допомагає знизити емоційну напругу під час роботи.*

Ключові слова: *мистецтво як потужний інструмент, мистецький підхід, логопедична робота, естетотерапія, емоційний інтелект.*

Постановка проблеми. Світ мистецтва відкриває у кожній людині глибинні почуття, пробуджує уяву та дає поштовх творити. Мистецтво здатне не тільки розважати людей, а й виховувати та формувати людські цінності, формувати світогляд. Для людства, зокрема для логопедів, мистецтво є потужним інструментом для професійного зростання та становлення особистості.

Логопед – це не тільки фахівець з виправлення мовленнєвих порушень, а й педагог, який допомагає людям знайти свій голос у прямому та переносному значенні. Основні якості логопеда – це емоційна гнучкість, вміння імпровізувати, чуйність, любов до дітей. Усі ці риси мають бути поєднані з професійними знаннями. Через мистецтво педагог сповнюється творчою енергією [2].

Усі види мистецтва: література, музика, театр та живопис – допомагають логопеду розширювати свої професійні знання та навички. Види мистецтва фахівець використовує у роботі з дітьми. Література сприяє активізації мовлення, музика допомагає розвивати фонематичний слух та нормалізувати нервову систему, театральні постанови розвивають уважність, картини живопису розвивають естетичний смак. Завдяки мистецтву логопед робить заняття з корекції мовлення не тільки результативними, а й цікавими та емоційними [4].

Мета: розкрити роль мистецтва у становленні логопеда як професіонала своєї справи, його вплив на розвиток креативності, емоційного інтелекту та педагогічної майстерності фахівця.

Аналіз наукових досліджень. Багато науковців працювало над дослідженням виховного потенціалу мистецтва у становленні педагога-логопеда. Українські дослідники зробили значний внесок у розробку практичних і теоретичних аспектів цієї теми. Так, зокрема, психологи Олена Донченко та Євгенія Линдіна стверджують, що педагогічна творчість є умовою для успішної логопедичної роботи. У своїх працях авторки обґрунтовують важливість педагогічної творчості у діяльності логопеда з дітьми дошкільного віку. Вони звертають увагу на потребу формування креативності у майбутніх логопедів під час їхнього навчання [3].

Корекційні педагоги Олег Опалюк, Людмила Лісова та Катерина Матвіїв досліджували впровадження естетотерапії у корекційно-педагогічну діяльність логопеда закладу дошкільної освіти (ЗДО). У своїх напрацюваннях вони розглядають естетотерапію як метод, що поєднує різні види мистецтва, для корекції мовленнєвих порушень дітей; досліджують специфіку технік естетотерапії у логопедичній практиці та їх вплив на емоційний стан дитини і мовленнєвий розвиток [4].

Науковець та філолог Галина Осіпчук у своїй статті «Виховний потенціал художньої літератури у формуванні особистості майбутнього педагога (на матеріалі творчості Степана Павленка)» здійснила аналіз впливу художньої літератури на формування індивідуальних якостей майбутніх педагогів. Авторка звернула увагу на важливість ознайомлення студентів педагогічних спеціальностей з літературними творами, які сприяють розвитку емпатії, професійної рефлексії та моральних цінностей [4].

Проаналізовані нами дослідження показують важливість поєднання мистецьких підходів і діяльності логопедів, оскільки таке поєднання сприяє розвитку творчого потенціалу, емпатії, емоційної чутливості та дає змогу ефективно працювати з дітьми, які мають порушення мовлення.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво виступає засобом саморозвитку логопеда. Воно відіграє важливу роль у формуванні психологічної стійкості та саморозвитку особистості. Емоційна витривалість та високі професійні знання – це основні якості педагога, оскільки робота з дітьми є дуже енергозатратною та складною. Мистецтво допомагає відновлювати емоційний баланс, знаходити сили для роботи та уникнути професійного вигорання [5].

Варто зазначити, що мистецтво є важливим компонентом професійного саморозвитку педагога. Воно має високий виховний потенціал, який допомагає фахівцю стати справжнім натхненням для своїх вихованців, адже завдяки використання різних видів мистецтва формується творчий підхід у роботі з дітьми-логопатами [1].

Важливим у становленні педагога-логопеда є емоційний інтелект, який допомагає усвідомити власні емоції, розпізнавати почуття інших людей та набагато ефективніше взаємодіяти з дітьми. У роботі з дітьми, в яких є недорозвиток мовлення, потрібно мати достатньо терпіння, володіти емпатією та здатністю відчувати настрій вихованців. Часто мовленнєві порушення супроводжуються сором'язливістю, страхом помилитися, заниженою самооцінкою. Саме мистецтво вчить помічати навіть нюанси емоцій, розуміти внутрішній стан дитини. Використання різних видів мистецтва під час заняття допоможе зняти внутрішню напругу. Наприклад, музика може створити розслаблену та спокійну атмосферу, а театралізовані ігри послаблять скутість. Мистецтво у поєднанні з емоційним інтелектом робить логопедичну діяльність ефективною, гармонійною, що позитивно впливає на розвиток дитини та створює сприятливі умови для подолання її мовленнєвих труднощів.

Висновки. Отже, мистецтво виступає універсальним засобом для гармонійного емоційного, соціального та особистісного розвитку фахівця і вихованця, що робить його важливим елементом сучасної освіти й терапії. Мистецтво доповнює та розширює професійний світогляд логопеда та стає важливою частиною становлення його як фахового педагога. Воно формує емоційну чуйність, креативне мислення та допомагає знаходити підхід до кожної дитини. Завдяки мистецтву робота логопеда з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення перетворюється на мистецтво слова, звука та взаємодії між дорослим і дитиною, тобто логопедом та вихованцем.

Література

1. Донченко О., Линдіна Є. Педагогічна творчість як умова ефективної логопедичної допомоги дітям дошкільного віку із особливими освітніми потребами. [Електронний ресурс]. *DSpace Бердянського державного педагогічного університету*. URL: https://dspace.bdpu.org.ua/items/701baaa4-9e4c-447f-864a-fca83dab753a.

2. Ковальчук О. А. Театральні технології в роботі логопеда. Одеса : Логопедичний центр, 2020. 174 с.

3. Левіна Т. П. Музична терапія в логопедичній практиці. Харків : Педагогічна думка, 2016. 198 с.

4. Опалюк О., Лісова Л., Матвіїв К. Своєрідність впровадження естетотерапії у корекційно-педагогічну діяльність логопеда. [Електронний ресурс]. *Альманах сучасної корекційної освіти.* Вип. 23, 2024. URL: https://aqce.com.ua/vipusk-23-2024/opaljuk-o-lisova-l-matviiv-k-svojeridnist-vprovadzhennja-estetoterapii-u-korekcijno-pedagogichnu-dijalnist-logopeda.html.

5. Осіпчук Г. Виховний потенціал художньої літератури у формуванні особистості майбутнього педагога (на матеріалі творчості Степана Павленка) [Електронний ресурс]. *Europub.* URL: https://europub.co.uk/articles/vixovnii-potencial-xudoznoyi-literaturi-u-formuvanni-osobistosti-maibutnogo-pedagoga-na-materiali-tvorcosti-stepana-pavlenka-A-334764.

УДК 37.01: 784

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ (на прикладі пісень війни)

Юлія ГРЕБІНИЧЕНКО, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.
Науковий керівник: **Ліна ІЛЬЧУК**, к. пед. н., доцент, доцент кафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання, *Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.*

***Анотація**. У статті актуалізовано важливу проблему формування національно-патріотичних цінностей сучасної особистості через призму пісенної творчості на військову тематику. Проаналізовано музичні твори сучасних гуртів і виконавців, пісні яких стали інструментом інформаційного опору. Доведено, що музика під час війни сприяє формуванню національно-патріотичних цінностей сучасної особистості, є інструментом консолідації суспільства та підтримки морального духу в умовах національного супротиву.*

***Ключові слова**: національно-патріотичні цінності, виховання, пісні війни, патріотизм, українські виконавці.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах, коли наша країна переживає довготривалу військову агресію росії, національно-патріотичне виховання набуває особливої важливості, закладає фундамент для формування сильної громадянської позиції, стає своєрідним елементом національної безпеки. У цьому контексті мистецтво є не лише формою самовираження особистості, але й інструментом боротьби, підтримки, єднання та збереження національної ідентичності українців. Сприймання та виконання пісень війни формує стійке, свідоме покоління, здатне захищати свою країну, розвивати її та передавати цінності нащадкам.

У законодавчих документах закладено підґрунтя національно-патріотичного виховання. Його стратегічно важливим вектором визначено збереження та поширення української духовно-культурної спадщини [5]. Закцентовано, що «національно-патріотичне виховання має сприяти єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави» [4]. Це підтверджує актуальність вивчення впливу сучасної української музики на формування патріотичних почуттів підростаючого покоління.

Водночас перед представниками педагогічної науки постає необхідність вивчення вже існуючих і пошуку нових шляхів виховання національно свідомої особистості з патріотичними якостями, здатної

підтримувати загальнонаціональну солідарність, зберігати та відтворювати морально-духовні, соціокультурні цінності.

Аналіз наукових досліджень. Проблема національно-патріотичного виховання особистості далеко не нова в науці. Теоретичні та практичні аспекти цього процесу вивчали І. Бех, О. Вишневський, Т. Пахотіна, А. Годлевська, В. Кульчицький, Л. Стайгородська, Л. Пономаренко, С. Тарнавська, Г. Шевчук і багато ін. До аналізу поняття «національно-патріотичні цінності» зверталися З. Дмитрук, Т. Куценко, Н. Латуша, Н. Олійник, О. Яценко та ін. Особливості національно-патріотичного виховання засобами музичного мистецтва схарактеризовано у науково-педагогічних дослідженнях О. Костюк, А. Лащенко, І. Малашевської, М. Науменко, Г. Падалки, Н. Павлюк, О. Рудницької, О. Ростовського, В. Сухомлинського. Науковці О. Дзинглюк, В. Гречиха, В. Супрун зробили спробу розкрити значимість українських патріотичних пісень у формуванні національно-патріотичних якостей особистості.

Відомий український науковець І. Бех підкреслює, що патріотизм – особливе, тобто безумовне і високосмислове, почуття-цінність, яке характеризує ставлення особистості до народу, Батьківщини, держави та до самої себе [1, с. 4]. Водночас, О. Вишневський виділяє три різновиди патріотизму: етнічний, територіальний, державницький. Саме етнічний патріотизм «ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної культури, до власної історії тощо» [2].

Виклад основного матеріалу. З огляду на зазначене, у своїй статті хочемо наголосити на важливості національно-патріотичного виховання особистості в сучасних реаліях. Зокрема, у площині нашого дослідження лежить аналіз музичної творчості сучасних українських виконавців і розкриття ціннісного контексту пісень війни, що й окреслило мету публікації.

Війна завжди мала потужний вплив на мистецтво, зокрема на музику. У важкі часи вона стає джерелом розради й емоційної підтримки, відображенням суспільних емоцій – болю, втрат, надії, стійкості. Композитори, музиканти і поети трансформують ці емоції у пісні, які є голосом народу. Як зазначає В. Супрун, «консолідуюча функція української пісні періоду війни виконує визначальну роль, адже згуртовує окремо взятих індивідів у соціально свідомий моноліт з чіткою громадянською позицією» [6, с. 169]. Науковці О. Дзинглюк та В. Гречиха підкреслюють, що «загострене становище в Україні спричинило появу великої кількості патріотичних пісень, які наслідують етнічну тенденцію: надихати, піднімати настрій, зміцнювати віру у краще майбутнє. Саме тому пісні війни часто стають гімном подій чи духовного стану нації» [3, с. 119].

Серед сучасних музикантів є багато співаків і гуртів, які звертаються у своїй творчості до військових подій. Це: Скай, Фіра, Kozak System, Океан Ельзи, Kruts, Жадан і Собаки, Yarmak, Еней, Tarabarova, Олександр

Пономарьов, Дмитро Волканов, Христина Соловій, Тінь Сонця, Тартак, Skofka, Антитіла, Друга Ріка, Без Обмежень, Бумбокс.

Їхні музичні твори стали інструментом інформаційного опору, способом донесення правди про події війни, формування громадської думки тощо. Яскравим прикладом тут є творчість українського рок-гурту «Kozak System», яка поєднує елементи рок-н-ролу, панку, фольку та хард-року. Зміст пісень переважно пронизує патріотична тематика, глибокі соціальні проблеми та життєві цінності. Виконавці здобули популярність завдяки своїм емоційним і потужним виступам на сцені, а також завдяки хітам, таким як «Азовсталь», «Подай зброю», «Героям», «Лють», «Шабля», «Українське сонце», «Люди-титани», «Не моя», «Вижити до ранку» й ін.

Композиція «Українське сонце» вперше прозвучала в липні 2023 року. Фронтмен гурту, Іван Леньо, зазначив, що українське сонце вже зійшло, адже український народ вистояв найважчі дні війни та переламав хребет російській армії. Він вірить, що настане момент, коли замість тривожних сирен з усіх гучномовців країни зазвучить гімн України.

Наступний твір «Люди-Титани» став не лише відображенням трагедії, а й символом незламності, надії та сили. В основі пісні лежить трагічна доля хореографа й акробата, випускника університету Григорія Сковороди в Переяславі – Олександра Чайки. 12 років свого життя він присвятив паркуру та акробатиці, збирався будувати викладацьку кар'єру, але в квітні 2022 року під час обстрілів втратив ногу. Однак це не зламало силу волі та дух бійця і він після реабілітації повернувся до улюбленої справи та продовжив навчати дітей – тільки вже з протезом. Цей твір допомагає підтримувати віру у перемогу, формує готовність до подолання труднощів, солідарність і взаємодопомогу, змушує переосмислити життєві цінності.

Вартою нашої уваги у контексті досліджуваної тематики є творчість «Океану Ельзи», у якій особливе місце займають патріотичні пісні «Не твоя війна», «Обійми», «Мить», «Квіти мінних зон», «Вставай», «Країна дітей», «Перевал», «Місто Марії».

Пісня «Мить» була написана лідером гурту Святославом Вакарчуком ще у 2015 році після отримання чергових трагічних новин з війни. Зустріч із військовим, який втратив руку й обидві ноги, його оптимізм і плани на майбутнє дуже вразили Вакарчука. Автор підкреслює: «Ця пісня мені дуже близька, я її пережив крізь сльози. У мене перед очима цей герой, про якого я писав, це мій друг...».

Зміст музичної композиції закликає цінувати кожен момент життя, не втрачати надії, нагадує про відповідальність за майбутнє, заради якого варто змінюватися в кращий бік. Це дуже важливо, оскільки треба пам'ятати, що ми живемо у дуже непростий час.

У тому ж році в музичний простір України увійшла пісня «Біля тополі», створена польсько-українським рок-гуртом «Enej». Вона стала посвятою усім військовим, які загинули, захищаючи нашу державу. Зміст твору відображає

героїзм і самопожертву заради Батьківщини, а також непоправний біль батьків від втрати сина-героя, який загинув за свободу майбутніх поколінь. Ця композиція здобула популярність як в Україні, так і в Польщі, символізуючи солідарність з українським народом і підтримку в боротьбі за незалежність.

У музично-поетичній канві закладено шанобливе, ціннісне ставлення до жертовного подвигу в боротьбі за свободу, патріотичні почуття, показано важливість єднання поколінь на основі віри в національну ідею.

Творчість молодого і талановитого виконавця Дмитра Волканова також пронизана національно-патріотичним контекстом. Так, пісня «Я намалюю» була створена під враженням від телесюжету про дітей, які передавали військовим свої малюнки. Слова «Я намалюю на папері щасливу дитину» стали символом боротьби за світле майбутнє молодого покоління, що особливо відгукнулося в серцях слухачів під час важких часів. Композиція випромінює тему любові до України, підтримує дух свободи та державної незалежності, вселяє надію на світле майбутнє.

Висновки. Отже, аналіз національно-патріотичної складової творчості музичних гуртів показав, що їхні твори стали інструментом інформаційного опору, способом донесення правди про події війни, формування суспільної думки тощо. Пісні війни відзначаються глибоким сенсом, тексти часто містять теми втрати, боротьби, любові до Батьківщини, свободи, миру та незламності. Вони не лише підтримують моральний дух, але й формують національну ідентичність, звертаючи увагу на важливість боротьби за незалежність. Це засвідчує те, як музика може стати одним із потужних консолідуючих інструментів в умовах війни, об'єднуючим чинником для досягнення спільної мети.

Література

1. Бех І. Д. Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання. *Рідна школа*. 2015. № 1-2. С. 3-6.

2. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Дрогобич : Коло, 2003. 528 с.

3. Дзинглюк О. С., Гречиха В. А. Патріотична пісня як невід'ємний елемент національної свідомості українців. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 9. Т. 2. С. 118–123.

4. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022. № 527. URL: https://bit.ly/3UsbtJG (дата звернення 15.03.2025).

5. Стратегія національно-патріотичного виховання. Затверджено Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#n15 (дата звернення 16.03.2025).

6. Супрун В. М. Українська пісня періоду війни як соціокомунікаційний феномен. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика.* 2024. Том 35 (74), № 4. Ч. 2. С. 166–171.

УДК 78:316.354.4

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ФРОНТІ ТА В МИСТЕЦТВІ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ)

Світлана ГУРАЛЬНА , к. мист., доцент,
доцент кафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка.

Анотація. *У статті актуалізовано проблему волонтерської діяльності на фронті та в мистецтві (на прикладі Тернопільщини). Автор на основі розповідей керівників і документів з архівів громадських організацій розкриває суть волонтерської діяльності, що забезпечує підтримку військових, відбувається за сприяння представників високого мистецтва.*

Ключові слова: *громадські організації, національно-патріотичні цінності, військово-патріотичний вишкіл, просвітницькі і мистецькі заходи, українські виконавці.*

Постановка проблеми. Україна сьогодні запекло бореться за свободу та відстоює власні автохтонні території. Багаторічні страждання від російського поневолення, диктаторського режиму підкріплювалися безпідставними референдумами, проголошенням республік, конфесійною та мовною ворожнечею, породжуючи міжрегіональні дискурси в країні. Нав'язливе бажання знищити націю українців, непереносимість нашого успіху країною-сусідом призвело до повномасштабного збройного вторгнення московитів у повітряний і земний простір України 24 лютого 2022 року.

Швидка реакція влади та Збройних Сил України забезпечили формування штурмових військ, прийняття перших боїв на сході держави, втримання території у перші місяці російсько-української війни. Проте обмежені внутрішні ресурси, недостатня кількість військово-зобов'язаних, зброї та техніки зумовили активізацію мобілізації, забезпечення захисників необхідним спорядженням, осучаснення і збільшення одиниць військової техніки, налагодження дипломатичних відносин з країнами Європи та США. У цьому контексті державних ресурсів виявилося недостатньо, щоб закрити прогалини у фінансуванні та підтримці обороноздатності країни.

Саме тому усі небайдужі українці, котрі мали організаторські здібності, добре серце, почуття патріотизму та обов'язку, почали об'єднуватися у волонтерські, громадські організації, щоб підтримати військових і не дати ворогу просунутися в глибину країни.

Мета: розкрити суть волонтерської діяльності на фронті та в мистецтві (на прикладі Тернопільщини).

Виклад основного матеріалу. На особливу увагу на теренах Тернопільщини сьогодні заслуговує діяльність громадської організації

«Козацько-десантний екологічний осередок». Вона утворилася завдяки об'єднанню козаків, десантників, екологів і небайдужих людей в єдину структуру 6 жовтня 2013 р. під назвою «Козацько-десантний екологічний осередок імені Дмитра (Байди) Вишнівецького». Тісна співпраця із Подільським екологічним осередком м. Хмельницького забезпечили широкомасштабне військово-патріотичне виховання молоді та територіальну оборону краю. Відповідні навчання були здійснені на полігоні у с. Біла, с. Джурин Чортківського району, с. Борщівка Лановецького району, с. Чорний ліс Збаразького району, с. Токи Підволочиського району, біля Кременецької фортеці та в інших локаціях. Діти грали в патріотичні ігри «Сокіл-Джура», проходили військово-патріотичний вишкіл, розвідувальну підготовку, вшановували пам'ять козаків мистецькими заходами, проводили футбольні змагання, Міжнародний козацький турнір з міні футболу до дня Святого Миколая, організували чемпіонат України з гирьового спорту, волейбольний турнір, присвячений дню пам'яті воїна-афганця Володимира Дайнеки та інші заходи.

Окрім виховання підростаючого покоління, громадська організація «Козацько-десантний екологічний осередок» займається волонтерською діяльністю. ЇЇ старшини Олександр Терещенко, Володимир Мосейко, Михайло Муляр, Валентин Білик, Іван Блаженко, Іван Мартинюк, Володимир Попович, Василь Филима разом із іншими громадськими організаціями, такими як «Спілка ветеранів Афганістану», «Закінчимо війну», «Тернопіль-пошук» та МБФ «Українська сім'я» здійснили волонтерські поїздки на усі передові позиції в зону АТО Луганської та Донецької областей.

На культурному фронті ГО «Козацько-десантний екологічний осередок» проводила низку просвітницьких і мистецьких заходів, як-от, посвяту у козачата учнів середньої школи у с. Великий Глибочок Тернопільського району. Також за підтримки поетеси Лесі Любарської, заслуженої артистки України Світлани Мирводи (з 2016 р. – народна артистка України), народної артистки України Оксани Пекун та інших знаменитостей відбувались благодійні заходи, концерт «Повертайтесь живими та непереможними» (2.11.2014), свято «День сім'ї», «Майбутнє України», «Галицька дефіляда», виставка ляльок-мотанок тощо.

Одним із важливих напрямків діяльності організації та членів українського козацтва є заснування біля села Молотків на межі Тернопільської та Хмельницької областей наметового козацького містечка і табору «Подільсько-Волинська Січ». Це військово-патріотична локально відділена територія на Теофіпольщині, де упродовж 10 днів на учасників табору чекає насичена та активна програма відпочинку. Осередок діє вже 3 роки з червня по серпень. Сюди приїжджають діти віком 10-16 років із Тернопільської, Хмельницької, Донецької, Львівської, Харківської, Кіровоградської, Івано-Франківської та інших областей України.

Директор табору «Подільсько-Волинська Січ» Анатолій Бориславський в інтерв'ю зауважив, що із дітьми займаються волонтери. Вони навчають мінної безпеки, стрільби, плавання, катання на каяках, квадроциклі, проводять екскурсії, спортивні змагання, інтелектуальні ігри та майстер-класи. Невід'ємною частиною кожного вечора є польова козацька пошта, вечірня ватра і дискотека. Юнаки та дівчата із захопленням знайомляться із військовою тактикою та медициною, освоюють вміння рукопашного бою та поводження зі зброєю. Також на Січі діє найбільший в Україні музей російсько-української війни під відкритим небом, де представлена виставка зброї. В результаті діти, отримавши незабутні враження, хочуть повертатися до проживання у куренях та криївках знову і знову.

Для потреб містечка згодом було засновано благодійний фонд «Подільсько-Волинська Січ», кошти з якого спрямовуються на покращення дозвілля дітей.

Відкриття зміни, важливі події життя табору завжди проводяться із залученням артистів і музикантів Тернопільщини, серед яких переможниця у жанрі популярної музики Тернопільського обласного відбіркового конкурсу XVII Всеукраїнського фестивалю сучасної пісні та популярної музики «Червона рута – 2024» Прокопчук Світлана зі Збаража, співачка Зоряна Вовк, юна заслужена артистка естрадного мистецтва України Озерянець Тетяна, Гречко Марія, волонтер, підприємець, громадський діяч, член тернопільської «Просвіти», заслужений діяч естрадного мистецтва України Василечко Микола, співачка і музичний керівник тернопільського закладу дошкільної освіти №34 Бринюк Зоряна, лікар з чудовим голосом Футуйма Юрій, талановита Маціканич Ганна, авторка і виконавиця власних пісень Гуральна Світлана, саксофоніст Карапулько Василь, кобзар, фольклорист, автор пісень Виспінський Іван, Штокайло Світлана, Штокайло Уляна, авторка і виконавиця пісень Фаріон Вікторія, вчителі Великоберезовицької музичної школи Критишин Степан та Люба, Шкільняк Вікторія, Павлишин Людмила, волонтерка, ведуча, вокалістка, організаторка благодійних заходів і медик Мельник Руслана, учителька вокалу, наставниця молоді, співачка Надія Бігун, Лоїк Тетяна, Заліскові Анастасія та Наталя, співачка, художній керівник у будинку культури села Ігровиця Діана Мельниченко, Смолей Оксана, Смолей Уляна, поетеса Муж Людмила, танцювальний колектив «Колорит» (керівник Турчин Вікторія), Морозович Тетяна, Берестецька Соломія, ансамбль «Сяйво», керівник Осадчук Надія, поетеса Гром'як Надія, Колісник Валерія, Ткачук Світлана, Маленька Дарина, Сергієва Тетяна, вокальне тріо «Фрісон» (Бойко Софія, Ликавська Тетяна, Луб'янецька Анна), Владислав Підлісний, Чагарин Іванна, фіналістка національного відбору «Євробачення» Глогусь Ангеліна, Колісник Валерія та Вероніка, студентка тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка Пуляк Ілона, засновниця власної вокальної школи «Holos Music

Studio» Шерстій Уляна, Гудзовський Роман, Марясич Ангеліна, Башинська Лілія та інші. Звукорежисером найчастіше є Василь Пушкар.

Про унікальність літнього оздоровчого військово-патріотичного виховання свідчить популярність наметового національного табору. Для прикладу, 28 серпня 2024 року на «Подільсько-Волинській Січі» відбулось закриття сезону 2024 року, в якому за період 5 заїздів було прийнято 517 дітей. Також відбулися благодійний фестиваль козацької й військово-патріотичної пісні «Молотківський лелека», благодійний кулінарний конкурс випічки пиріжків та української кухні на підтримку Збройних Сил України.

Показово, що «Подільсько-Волинська Січ» працює й в інші пори року, проводячи вишколи для молоді. Так, 15 вересня 2024 року протягом 5 днів 120 курсанти першокурсники Тернопільського професійного коледжу проходили вишкіл із посиленою військовою та фізичною підготовкою. Юнаки відпрацьовували стрільбу, долали смугу перешкод, вчилися надавати домедичну допомогу.

Знаковою для Тернопільщини та, ймовірно, для України, є волонтерська діяльність громадської організації «Десантно-козацький рій», починаючи з 2014 року. Як юридична особа об'єднання було зареєстроване 31 березня 2016 року. Уповноваженим керівником з того часу є Мосейко Володимир Олексійович. Від імені юридичної особи діяти та підписувати документи може також і Филима Василь Євгенович. У час російсько-української війни серед основних напрямків роботи організації є забезпечення армії продуктами харчування, надання гуманітарної допомоги, забезпечення військових потреб, заручаючись підтримкою мистецьких кіл та небайдужих людей з діаспори.

Впродовж волонтерської діяльності «Десантно-козацького рою» були налагоджені логістичні зв'язки з багатьма військовими бригадами та укладені договора про співпрацю, що дозволяє чітко контролювати розподіл допомоги. На початках війни волонтери їздили в Київ, а зараз передусім в Донецьку, Луганську, Запорізьку та Харківську області.

Керівник постійної комісії з питань організації гуманітарної допомоги воєнізованими і волонтерськими формуваннями, взаємодії із патріотичними організаціями, територіальної безпеки Володимир Мосейко розповів: «Організація має потужну інфраструктуру, включаючи промисловий, медичний, продовольчий склади та пункт незламності, обладнаний генератором та інтернетом. Центр надає різноманітну допомогу як військовим, так і цивільним особам, зокрема внутрішньо переміщеним особам».

Довіра громади та прозорість роботи дозволили заручитися підтримкою міжнародної спільноти, зокрема американського фонду «United Support for Ukraine» (Детройт) та благодійної організації «Help Heroes Of Ukraine» (Чикаго). На основі підписаних меморандумів про співпрацю від Сполучених Штатів Америки регулярно постачається волонтерська

допомога. Тернопільські волонтери центру «Десантно-козацького рій» отримують автомобілі, Starlink, дрони, мавіки, реби, генератори, медикаменти, медтехніку (інвалідні візки, палиці, милиці), запчастини до автівок, амуніцію, маскувальні сітки, засоби гігієни, одяг, матраци, ковдри, дитяче харчування та ще багато іншого, що в сумі на сьогодні вже становить 64 мільйони доларів. Ці речі приходять у спеціальних контейнерах (а їх вже було більше 40!), потім розподіляються за запитами у напрямках фронтових ліній та відправляються військовим у зони бойових дій.

У період війни до діяльності волонтерського центру «Десантно-козацький рій» долучилися: волонтерський центр «Я – волонтер», благодійний фонд «Пазл Добра», благодійний фонд «Подільсько-Волинська Січ», «Фонд добрих Людей», заклади освіти та українська діаспора Франції, Італії, Англії.

Потужна підтримка військових в зоні бойових зіткнень здійснюється волонтерським центром «Десантно-козацький рій» також з допомогою благодійних заходів за участю тернопільських виконавців, артистів, танцюристів, поетів, художників, рукодільниць та інших митців. Серед них варто згадати поетесу Лесю Любарську, організатора фестивалів, поета і пісняра Івана Кушніра, відому співачку Ольгу Монастирську, співака-волонтера Олександра Кварту, співачку, викладачку Тернопільського мистецького фахового коледжу імені Соломії Крушельницької, заслужену артистку естрадного мистецтва України Оксану Чайківську, мистецтвознавицю, авторку і виконавицю власних пісень Світлану Гуральну, заслуженого діяча естрадного мистецтва України Миколу Василечка, заслужену артистку естрадного мистецтва України Тетяну Озерянець та інших. Низка благодійних концертів супроводжується розіграшами унікальних лотів. Усі налаштування звукової апаратури та музичне оформлення здійснює підприємець і волонтер Василь Пушкар. Виручені кошти переважно спрямовуються на закупівлю дронів бійцям на фронт.

На увагу також заслуговує благодійний фонд «Фонд добрих Людей», заснований у 2013 році. Генеральним директором благодійного фонду «Міжнародний Фонд Добрих Людей» є Костюк Ігор Васильович, керівником «Фонду Добрих Людей-Тернопіль» – Бойко Павло Володимирович, концертним директором – Михайло Глядик, директором культурно-духовного розвитку – Лілія Башинська. Фонд був створений для допомоги дітям-сиротам, важкохворим дітям і всім нужденним. З часу існування організації «на ноги піднято» близько 300 дітей та виділено 4 мільйони гривень. Регулярно відвідуються дитячі будинки.

Від початку війни «Фонд добрих Людей» допомагає титанам із ЗСУ та внутрішньо переміщеним особам. Завдяки співпраці із Тернопільською міською радою, Тернопільською обласною радою, правоохоронними органами та різними силовими структурами регулярно відвідують фронтові території, привозять гостинці, потрібні запити хлопцям (як-от: зварювальний

апарат, антидронові РЕБ-системи тощо) на Донецький, Запорізький, Сумський та Харківський напрямки.

За словами Павла Бойка, на базі фонду по вул. Острозького, 32 у м. Тернопіль працює соціальний центр, де щосереди малозабезпечені верстви населення можуть отримати продукти харчування, текстиль та одяг.

Благодійний фонд «Фонд добрих Людей» заручається активною підтримкою волонтерів, провідних музикантів і діячів мистецтва Тернопільщини, серед яких Ірина і Божена Демчук, співачка, поетеса і композиторка Надія Гураль, лідер гурту «Світозари» Ігор Яснюк, піаністка, вокалістка Світлана Гуральна та інші. Проводяться благодійні заходи у м. Підволочиськ, м. Збараж, м. Зборів, м. Тернопіль та в інших локаціях.

Загалом уся вищезазначена волонтерська діяльність, що забезпечує підтримку військових, відбувається за сприяння представників високого мистецтва. Талановиті співаки, музиканти, художники, танцюристи, поети благодійно виступають у різних, навіть несприятливих умовах, віддають свої роботи заради купівлі за виручені кошти необхідних речей захисникам. Ця титанічна робота на культурному фронті творчих людей як волонтерів, доброчинців стала символом незламності духу, патріотизму та настирливого бажання пришвидшити перемогу України.

Література

Матеріал написаний на основі розповідей керівників і документів з архівів громадських організацій.

УДК 378.016:7.03

ІСТОРІЯ МИСТЕЦТВА ЯК БАЗОВИЙ ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ, ЦІЛІ, ЗАВДАННЯ

Олександра ПАНФІЛОВА, к. мист., доцент, доцент кафедри образотворчого мистецтва,
Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Анотація. *У дослідженні підняті й проаналізовані питання актуальності та значення вивчення нормативного освітнього компонента «Історія українського та зарубіжного мистецтва» у вищих навчальних закладах.*

Актуальність курсу обумовлена тією роллю, яку відіграє історія мистецтва на сучасному етапі розвитку суспільства, в першу чергу у формуванні світогляду людини, особистісної системи ціннісних орієнтацій, комунікативних навичок, формування досвіду творчої діяльності студентів, їх просвітницької, дослідницької та художньої активностей, спрямованих на визначення способів входження в практичну підготовку, здійснення шляхів вирішення особистісних і професійних проблем.

Ключові слова: *історія мистецтва, завдання, мета, принципи навчання.*

Постановка проблеми. Для отримання найвищих балів здобувач вищої освіти має знайти та проаналізувати матеріал, який виходить за межі лекційного. Для цього важливо користуватися науковою літературою, електронними, довідковими джерелами, вміти аналізувати матеріали академічних видань. Лекції розкривають історію українського та світового мистецтва від найдавніших наскельних малюнків до сучасного актуального мистецтва. Здобувачі вивчають історію мистецтв у ширшому контексті доби, аналізують, як політичні та соціальні трансформації позначались на художньому процесі. Лекції впродовж навчання поєднуються з практикумами.

Мета: розкрити ключові аспекти, цілі, завдання історії мистецтва як базового освітнього компонента підготовки фахівців-професіоналів із високою естетичною культурою.

Аналіз наукових досліджень. Уплив вивчення мистецтва на розвиток особистості в контексті педагогічної та мистецької освіти був предметом уваги багатьох науковців. Серед них варто виділити наукові дослідження Р. Яціва, О. Клековкіна, М. Білухи, Я. Калакури [6; 5; 3; 4].

Виклад основного матеріалу. Курс «Історія українського та зарубіжного мистецтва» має на меті ґрунтовне вивчення питань теорії та історії, особливостей розвитку культури та мистецтва, розкриває суть основних понять, хронологічні та смислові межі художніх епох. Упродовж вивчення освітнього компонента здобувач вчиться розрізняти стилістичні особливості мистецьких напрямків, давати чітку, логічно побудовану відповідь, висловлювати власну думку, робити висновки, здійснювати критичний мистецтвознавчий аналіз, тобто встановлювати стилістичні та жанрові характеристики творів, оцінювати художні явища, орієнтуватися у різноманітті тенденцій та напрямків мистецтва. Історія мистецтва зорієнтована, перш за все, на об’єкти, створені людиною з різними духовними, концептуальними, функціональними, філософськими цілями, з акцентуванням на їх естетичну візуальну форму. Запропонований матеріал дозволяє оволодіти образотворчою грамотою на необхідному для сприймання, оцінки та створення художнього образу рівні, оперувати спеціальною термінологією, демонструвати знання засобів і технологій студіювання образотворчого мистецтва.

Історія мистецтва – один із ключових освітніх компонентів мистецького спрямування. Навчальний курс має на меті надати фундаментальні знання історичного контексту виникнення та розвитку мистецтва, вплинути на формування естетичного світогляду, морально-етичних цінностей майбутніх фахівців, розширювати культурну обізнаність, розвивати здатність сприймати та аналізувати різні мистецькі течії та стилі, художні твори. У процесі навчання важливе значення надається стимуляції критичного мислення, здатності до аналізу та інтерпретації творів мистецтва

[1, с.4]. Практична ж мета курсу – у застосуванні знань у подальшій професійній діяльності.

Серед завдань курсу історії мистецтв варто виокремити такі: ознайомлення з основними етапами розвитку мистецтва, що передбачає розуміння передумов та історичної послідовності виникнення стилів, напрямків, художніх шкіл; аналіз художніх творів, зокрема орієнтування в авторстві робіт, стилі, техніці, специфіці композиції, матеріалах роботи, колірній гамі тощо; розуміння історико-культурного контексту стилю, тобто вплив яких саме історичних, релігійних, політичних чинників відіграли ключову роль у його формуванні; розвиток аналітичних здібностей, вміння аргументовано відстоювати власне бачення.

До оптимальних принципів навчання вищезгаданого освітнього компонента, які є актуальними у наш час, можна віднести, насамперед, науковість та об'єктивність, що включає використання перевірених джерел й уникнення суб'єктивних точок зору. Важливим моментом є дотримання історизму – вивчення мистецтва в хронологічній послідовності. Принцип культурологічного підходу дозволяє аналізувати мистецтво як частину культурного процесу. Також для найкращого засвоєння знань із курсу передбачено застосування принципу практичної спрямованості – відвідування музеїв, галерей, споглядання реальних творів мистецтва, спілкування з їх авторами, ознайомлення із віртуальними скарбницями світового мистецтва.

Щоб перелічені вище принципи викладання могли бути здійснені та задля досягнення основної мети вивчення історії мистецтва в процесі викладання необхідно застосовувати як традиційні, так й інтерактивні методи викладання, сучасні технології. Якщо традиційні методи, зокрема, лекція, семінар, практичні заняття дають опорні знання, то інтерактивні, перш за все, мають на меті зацікавити здобувача, закріпити викладений матеріал [2, с.18]. На практиці найбільш розповсюдженими інтерактивними методами вивчення історії мистецтва є методи дискусії й дебатів, які розвивають критичне мислення, здатність до аналізу та синтезу інформації, візуальні мультимедійні презентації (віртуальні екскурсії, відеотури). Метод кейс-стаді, який передбачає аналіз конкретних історичних подій через призму мистецтва, також часто застосовується. Серед улюблених здобувачами методів необхідно згадати проєктне навчання, яке найчастіше виконується малими групами здобувачів. Тут важливим є вибір теми власне самими здобувачами відповідно до їхніх уподобань. Це може бути дослідження творчості художників, історії шедевру, передумов створення виставки. Індивідуальні дослідження передбачають написання аналітичних есе, рефератів.

Сучасні технології у наш час значно розширили можливості викладачів історії мистецтва, до їх послуг доповнена та віртуальна реальність (AR/VR) – інтерактивне занурення в епоху або стиль, віртуальні музеї, галереї, безліч

документальних і художніх фільмів, що дозволяють зазирнути в будь-який куточок світу та насолодитися споглядання шедевру, до якого в реальному житті багатомісячні черги.

Висновки. Із цього випливає, що основним завданням курсу «Історія українського та зарубіжного мистецтва» є сприяння всебічному розвитку здобувачів як особистостей, ознайомлення із духовними надбаннями світового мистецтва, формування цілісного уявлення про історичний розвиток мистецтва, його особливості в різні часи та в різних народів світу, розуміння зв'язків історії мистецтва з природним і культурним середовищами життєдіяльності людини, засвоєння основних мистецтвознавчих понять і відповідної термінології, а отже, підготовка фахівців-професіоналів із високою естетичною культурою.

Література

1. Побожій С. І. Історія мистецтва. Конспект лекцій. Суми: Сумський державний університет, 2021. 70 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/85997/1/Pobozhiy_history_of_art.pdf;jsessionid=5AA0 D5439718F49BD6740228AF8C9968 (дата звернення 9.03.2025).

2. Антонюк О. В. Методологічні засади культурології як науки: проблеми становлення та розвитку. *Часопис Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського.* 2008. № 1. С. 17–28.

3. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень: підручник. Київ: АБУ, 2002. 480 с.

4. Калакура Я. С. Методологія історіографічного дослідження: наук.-метод. посіб. Київ: Київ. ун-т, 2016. 319 с.

5. Клековкін О. Ю. Мистецтво: Методологія дослідження: методичний посібник. Інститут проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтвУкраїни. Київ: Фенікс, 2017. 144 с.

6. Яців Р. Методологічний інструментарій сучасного мистецтвознавства: від описовості до розкриття смислів. «*A…Z art*». 2009. № 1. Львів: КВК «Львівський палац мистецтв». С. 8-9.

ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ

Випуск 2

Матеріали подані мовою оригіналу

За зміст і достовірність опублікованих матеріалів (підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей) відповідають автори. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються.

Технічний редактор – Оксана Харамбура
Комп'ютерна верстка –Юлія Ковальчук
Макет обкладинки – Оксана Харамбура

Зам. № 374. Формат 60х90/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офісний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 20,11.

Видруковано у видавничому центрі Кременецької обласної
гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка
47003, вул. Ліцейна, 1, м. Кременець

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №6074 від 13.03.2018 р.

